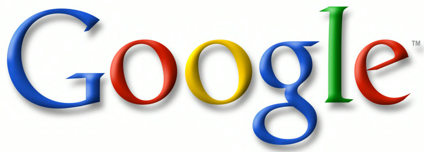
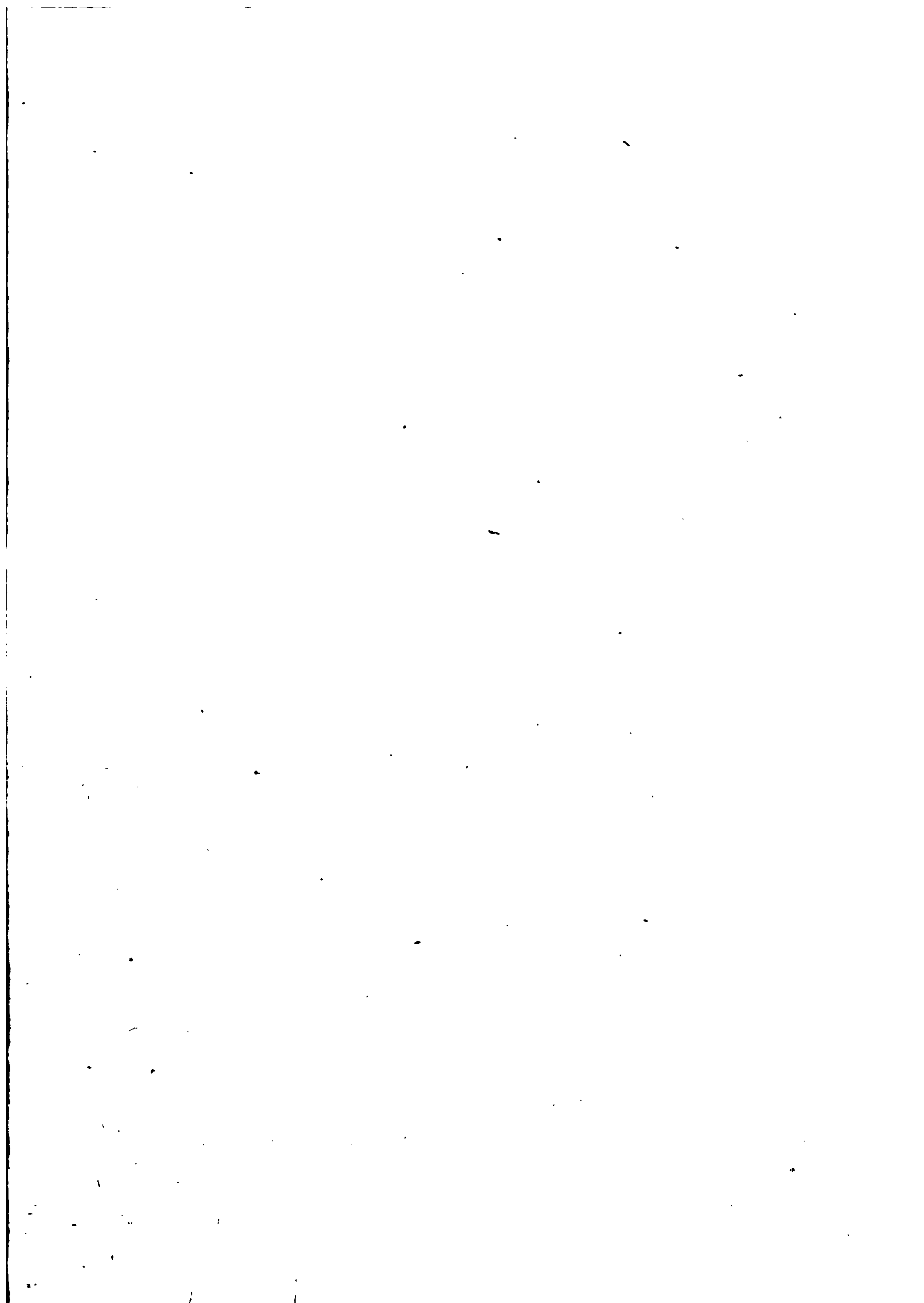

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

wěcech práwa saukromého tak trestního, jakož i jiné některé, čelící k zachowání bezpečnosti a pořádku w zemi; wedlé toho pak pojata jsau do téhož sebrání také některá privilegia stawů zemských a jiná ustanowení týkající se poměrů státopráwních, zwláště takowá, která se ke zřízení a spůsobu osazení saudů zemských wztahowala. Toto sebrání práw nazýwalo se zřízením zemským. Byl to wlastně zákonník zemský. O úplné sestawení wšeho, co tehdáž činilo *ústawu* králowstwí českého čili zřízení zemské dle našeho nynějšího smyslu, nejednalo se přitom. Kdoby chtěl z Wladislawowa zřízení zemského utwořiti sobě nějaký obraz o tehdejším řádu we wěcech weřejných w Čechách, hned by poznal, jak jest to, coby w něm k tomu účelu shledal, zcela jen zlomkowité a dokonce nedostatečné. Ať uwedeme jen jeden příklad, darmo bychom we Wladislawowu zřízení zemském hledali ustanowení, že králi českému nepříslušelo ukládati berní na zem, leč se swolením sněmu; a toť předce bylo základním práwem w zemi. Státní práwo české nezakládalo se tedy na tomto tak zwaném zřízení zemském jako na jediném platném zákoně základním, nýbrž wedlé něho na starších do něho nepojatých psaných zákonech čili privilegiích, ano s welkau část na pauhé starodáwné zwyklosti, která nikdy nebyla uwedena we formu psaného zákona. A tauž powahu, jako prwní toto zřízení zemské Wladislawské, měla potomní nowá recensí jeho předsewzatá za krále Ferdinanda I, opět pak tak zwané obnowené zřízení Ferdinanda II. I tato tak zwaná zřízení zemská byla na předním místě knihami zákonů soudních a dílem policejních, jen pak částečně také zřídly práwa weřejného čili státního, nikoli pak ústawami zemskými w našem smyslu toho slowa.

Po wítězstwí swém na Bílé hoře zastawil císař Ferdinand II na čas wšecka práwa stawů čili sněmů zemských w Čechách, a sprawowal zemi samowládně prostředkem plnomocného kommissaře čili místodržícího a mocí wojenskau. Nikdy wšak nebyl úmysl jeho, zrušiti posawadní zemský řád celkem a na wždy. Již roku 1623, přijew do Prahy, osadil aspoň předešlé nejwyšší úřady zemské obyčejným spůsobem, a oznámil stawům, že míní brzy swolati sněm. Zdá se, že tehdáž nezamýšlel ještě příliš podstatných proměn w posawadním zřízení zemském; teprw událostmi potomních let, totiž zwláště wítězstwími zbraní císařských nad zahraničnými nepřátely, dozrály při něm nejspíš úmysly jiné, až konečně roku 1627 pod datum 10. Kwětna wyšlo z rozkazu jeho obnowené zřízení zemské co zákonník platný odtud na místě předešlého zřízení zemského tak zwaného.

Hlawní proměny w práwích a řádech králowstwí českého, které nastaupily tímto obnoweným zřízením Ferdinandowým, byly následující:

1. Trůn český byl do oné doby dědičný toliko w mužském pokolení, a stawowé čeští pokaušeli se někdy i tuto dědičnost uwésti w pochybnost. Císař Ferdinand II prohlásil králowstwí české za dědičné netoliko w mužském nýbrž i w ženském potomstwu rodu králowského.

2. Císař Ferdinand II potáhl na krále české samé práwo wydáwání zákonů čili mocnost nařizowání řádu a práwa w zemi (jus legis ferendae) i we wěcech takowých, we kterých dotud zákony wycházely toliko z dorozumění mezi králem a sněmem zemským. Též obmezil působení sněmů takowým spůsobem, že napotom nemělo na nich býti jednáno o ničem jiném, než co by na stawy bylo wznešeno od krále čili w proposicí králowské; stawům samým nepřislušelo práwo initiativy. Obmezení toto jest wšak později zdwiženo declaratoriémi wydanými od císaře Ferdinanda III r. 1640 w ten spůsob, aby při něm zůstalo toliko, pokud se týče „spráwy obecné," to jest wěcí wládě zemské příslušících, o jiné wšak, jak se prawí, „lehčejší a menší wěci, kteréžby se králowské osoby, wywýšenosti, důstojenstwí a regalií nedotýkaly," aby stawowé po wyřízení proposicí králowské společně jednati směli, oč pak by se usnesli, aby schwálením králowským platnosti dosahowalo.

3. Sněm český skládal se do času Ferdinanda II. ze tří stawů, panského, rytířského a městského. Obnoweným zřízením zemským wykázáno jest místo na sněmě také stawu duchownímu, to jest arcibiskupu, biskupům a praelatům majícím statky zemské, tak sice že staw duchowní byl odtud co do přednosti stawem prwním, staw panský druhým, rytířský třetím a města králowská stawem čtwrtým.

4. Poněwadž byl národ český majetníkem země české, nesměl žádný cizozemec nabyti swobodných statků zemských w Čechách, leč by byl přijat do země za obywatele s rownými práwy a powinnostmi s jinými obywateli, k čemuž bylo potřeba swolení krále i sněmu zemského. Obnoweným zřízením zemským změněn jest tento starodáwný základní zákon w ten spůsob, že král potáhl na sebe samého moc udělowání práwa obywatelského. A kdež dotud wšecko zřízení zemské spočíwalo jediné na národnosti české a protož při saudech zemských a w zákonech zemských nesmělo se užíwati jiného jazyka než českého (německý pak, jakož později teprw uwá-

děním osad do králowství přijatý, měl swé oprávnění toliko w oboru obce městské a wenkowské); nařídil císař Ferdinand II obnoweným zřízením zemským, aby český i německý jazyk měly rowný průchod w zemi.

5. Dále zrušil wšecka privilegia daná stawům pod obojí na swobodné prowozowání jich náboženství, a ustanowil za zákon, aby napotom nikdo nesměl býti obywatelem w Čechách, lečby se znal ku katolickému náboženství.

6. Jakož dle obnoweného zřízení zemského moc zákonů dáwání we wěcech práwních byla králi samému wyhražena bez spolupůsobení sněmů, tak odňal Ferdinand II také nejwyššímu saudu zemskému práwo wykládání zákonů w jednotliwých pochybných případnostech, a wyhradil je sobě samému. Rowněž pak zrušil posawadní práwo saudu zemského, dle kterého nebylo od něho žádného wyššího odwolání, zawedením revisí jeho rozsudků, kterau pozůstawil králi samému prostředkem úřadu nejwyššího kancléře zemského.

7. Konečně změnil řád saudní při saudech zemských w ten spůsob, že na místě posawadního jednání austního a weřejného nařízeno bylo odtud jednání písemné a tudyž tajné.

Když stawowé čeští roku 1845 w rozepři s wládau o práwa swá na obnowené zřízení zemské se odwoláwali, jala se wláda naproti tomu ukazowati na předmluwu téhož obnoweného zřízení, we které prý císař Ferdinand sobě a swým nástupcům wyhradil práwo měnění zřízení zemského dle swé libosti; což wšak zakládá se na pauhém libowolném wytržení jednoho místa oné předmluvy ze sauwislosti s celkem. Císař Ferdinand prawí po wyložení příčin, pro které wydal obnowené zřízení zemské, že w něm *jura privatorum*, jak nejwíceji býti mohlo, při starém spůsobu zanechal, a wšak některá wedlé nynější powahy králowství tohoto zřídil a ustanowil i také poněkud wedlé práw císařských a jinde obyčejných naprawil. „Nejwíceji pak, dokládá hned k tomu, *w tom* we wšem (to jest tedy co se práwa saukromého týče) předně cti a sláwy Boží, přirozeného práwa a obecného dobrého šetřiti i sobě moci zřízení tohoto našeho zemského k rozšíření, změnění, oprawení i činění wšeho toho, což s sebau jus legis ferendae přináší, zanechati ráčíme“.

Wyhražení budaucího měnění we zřízení zemském mínilo se tedy jen o zákonech týkajících se práwa saukromého, které owšem činily daleko nejwětší část obsahu zřízení zemského. Na práwo weřejné newztahowalo se wyhražení ono nižádným spůsobem. Práwo

weřejné králowstwí českého nezakládalo se pauze na obnoweném zřízení zemském, nýbrž i potom wždy na celém sauboru privilegií zemských a starodáwné zwyklosti. O privilegiích těchto prawí císař Ferdinand we článku obnoweného zřízení samého A. XXII: „Ačkoli jsau privilegia s strany neodcizowání statků k králowstwí českému náležejících do prwnějšího zřízení zemského na wětším díle slowo od slowa položené byly; ale poněwadž s strany těchto *tak i jiných privilegií* k wěrným a poslušným stawům našim obzwláštně se wyjewiti a resolvirowati chtíti ráčíme, protož slowo od slowa týchž privilegií tuto doložiti zapotřebí býti jsme neuznali."

Resolucí pak o privilegiích zemských, na kterau císař Ferdinand tímto spůsobem stawy odkázal, wyšla již 29. května 1627, tedy dewatenáctý den po wydání obnoweného zřízení zemského, a to sice stwrzením týchž privilegií s jistým obmezením, totiž celkem potud, pokud se s ustanoweními obnoweného zřízení zemského nepotýkala. Císař Ferdinand prawí w této stwrzowací listině, že, jakož jest se králowstwí české času nedáwno pominulého proti němu in forma universitatis mocně zprotiwilo, slušně by wšecka témuž králowstwí náležející privilegia, pokudž a jak daleko se na stawy králowstwí českého obecně aneb universitatem jejich wztahují, zrušiti a wyzdwihnauti mohl; ale wzhledem na stálau wěrnost některých obywatelůw dotčeného králowstwí, kteří raději swau wlast opustili, nežli by se proti němu byli postawili, též také že již na wětším díle králowstwí české k wíře swaté samospasitelné katolické přistaupilo, ano i mnozí z wěrných radd a ze služebníkůw jeho se w něm usadili, za těmi příčinami že se na tom ustanowil, aby swrchupsané králowstwí jeho české zase w jisté stawy, jakž obnowené zřízení zemské šířeji w sobě obsahuje, wyzdwiženo býti a wšech a wšelijakých obdarowání, swobod a majestátů, jenž by proti témuž obnowenému zřízení zemskému nečelily, bez překážky užíwati mohlo. Wymiňuje z toho jmenowitě majestáty císaře Rudolfa II. o náboženstwí a o upuštění od wšelijakých pokut ztracení statků, jakožto prý od stawů pod obojí wynucené. S tau pak wýminkau a wyhražením, prawí dále, „wšecka a wšelijaká od slawných předkůw našich stawům téhož králowstwí českého společně jako i jednomu každému stawu rozdílně propůjčená privilegia, práwa a swobody, kteréž by, jak swrchu dotknuto, proti témuž nowému zřízení zemskému nečelily a že jsme o nich jiné nařízení neučinili, schwalujem, obnowujem a potwrzujem, přiříkajíce za nás i za dědice naše, budaucí krále české,

že wšecky čtyry stawy a celau obec téhož králowstwí našeho při jejich práwích, sprawedlnostech a dotčeném od nás obnoweném zřízení zemském ochraňowati a zachowati chceme". Wytýká přitom ještě zwláště privilegium dané stawu panskému roku 1502 od krále Wladislawa, práwo stawů o powolowání berní, zachowání králowstwí w jednotě církwé Římské katolické a péči o dobré nařízení s strany mince.

Tímto stwrzením privilegií zawázal císař Ferdinand II, jak widěti, sebe i swé budaucí k zachowáwání a hájení starého práwa a řádu země české, pokud od něho wýslowně nebyly proměněny, a rowněž k zachowáwání obnoweného zřízení samého co základního nezměnitedlného zákona, pokud se týkalo weřejného, ne saukromého práwa. W témž smyslu zněla přísaha králowská obnoweným zřízením zemským nařízená, ježto se jí každý nastupující král před pomazáním a korunowáním zawazowal, že chce „nad katolickým náboženstwím pewně ruku držeti, jednomu každému sprawedlnosti udělowati a stawy při jich od (titul) N. N. potwrzených a dobře nabytých privilegiích zachowati, od králowstwí tohoto českého nic neodcizowati, ale raději podlé možnosti swé rozšiřowati a je rozmnožowati, i wšecko to, což k dobrému a poctiwému téhož králowstwí jest, činiti."

Od stawů českých stalo se přistaupení k nowým základům státního práwa českého, tímto spůsobem pro budoucnost ustanoweným, když na prwním sněmě hned potom držaném, kterýž swolán byl k 15. Listopadu roku 1627, císaři poděkowání učinili, že privilegia a swobody jejich potwrdil, a stwrzení toto do snešení sněmowního wepsati dali.

Takowým spůsobem tedy po krátkém trwání mimořádného stawu wěcí, jenž nastal po bitwě Bělohorské, obnowena jest zase nepřetržitost práwa weřejného w Čechách, tak že, jakkoli podstatně změněné, potom jako předtím zakládalo se na obapolném swolení krále a stawů českých a práwně nemohlo býti zrušeno ani přejinačeno, leč rowněž obapolným jich swolením.

Hledíce k tomu, že se státní práwo české od času císaře Ferdinanda II nezakládalo pauze na obnoweném zřízení zemském, nýbrž že wšecko, co předtím bylo za práwo, podrželo práwní platnost i napotom, pokud nebylo obnoweným zřízením zemským zrušeno nebo změněno, obdržíme asi následující hlawní rysy zřízení státního w Čechách od onoho času.

1. Králowstwí české bylo samostatným celkem státním, spojeným s ostatními částmi panstwí domu rakauského jen společným panowníkem; z čehož toliko plynula newyhnutedlně jednota politiky zahraničné s druhými částmi mocnářstwí a wedlé toho *možnost* zachowáwání w jisté míře *stejných zásad a spůsobů* we spráwě wnitřní. Společného *zákonodárstwí*, společné *spráwy* prostředkem nějakých *nejwyšších úřadů* postawených nade wšemi zeměmi nebylo. Společnému panowníkowi toliko nemohlo býti bráněno, aby bral *radu* o záležitostech wšechněch zemí se týkající s jakýmikoli osobami, prwé než nastaupil na wlastní *jednání* o nich, kteréžto samo se nemohlo díti jinak, než se sněmy a prostředkem nejwyšších úředníků jedné každé země obzwlášť. Ku předběžným poradám takowým stáwaly hlawně tři sbory při dwoře císařském, zřízené již od krále Ferdinanda I, totiž tak zwaná tajná radda, dworská wojenská radda a dworská komora, weskrz toliko sbory poradné, kterým nejwyšší úřady králowstwí českého dokonce nebyly podřízeny, přijímajíce rozkazy wždy jen od krále samého. — Dle smluw, kterými byl někdy Ferdinand I přijat za krále českého, měli panowníci rakauští míti obyčejné sídlo swé w Praze. Obnoweným zřízením Ferdinanda II ani stwrzením privilegií od něho nebyl záwazek tento zrušen.

2. Swazek mezi králowstwím českým a druhými zeměmi a lény náležejícími ku koruně české zůstal nezměněn. Král český, co takowý, byl spolu pánem jejich; nesměl wšak jak od králowstwí tak od zemí těchto ničeho odcizowati bez swolení stawů českých. Rozkazy a listy králowské wycházely do nich z dworské kanceláře české, jejížto obor činnosti na tyto země se wztahující ještě rozšířen jest od císaře Ferdinanda II nowě zawedenými revisími we wěcech saudních, ježto i od saudů těchto zemí, tak jako z králowstwí samého, šla revisí ku králi prostředkem kanceláře české dworské. Podobně wztahowala se moc králowského saudu nad appellacími na hradě Pražském, Ferdinandem I zřízeného, na města králowská netoliko w Čechách, nýbrž i we druhých zemích koruny české.

3. Moc panownická byla od starodáwna w jistém oboru neobmezená, w jiném zase obmezena sněmy. Ku koruně náležely rozsáhlé zemské statky, léna, cla, stříbrné a jiné doly, odúmrti, zwláštní důchody z králowských měst, ze Židů a jiné rozličné. S důchody těmito mohl král naložiti podlé potřeby zcela dle swého wlastního uznání neb zalíbení. Pokud prostředky z nich stačily, mohl z nich jmenowitě wydržowati wojenskau moc k službám swým, aniž k tomu

potřebowal swolení sněmowního, a wojenská tato moc owšem také se sprawowala jen jeho nařízeními a rozkazy. Král wydáwal také od starodáwna sám zákony a nařízení we wěcech, které wyplýwaly ze spráwy těchto jeho důchodů. Zákonům takowým podléhala jmenowitě i města králowská, jakožto prwotně na korunních statcích založená a tudy ku komoře králowské náležející, ač owšem w mezích privilegií králowských, kterými byla jim propuštěna samospráwa wíce nebo méně rozsáhlá. Tento obor neobmezené moci panowníkowy byl welice rozšířen obnoweným zřízením zemským, ježto jím moc zákonodárná celkem byla wyhražena králi, i pokud se wztahowala na jiné wěci než na wlastní příslušenstwo komory. Zwláště bylo tím na krále potaženo celé zákonodárstwí práwní, we kterém předtím, pokud se wztahowalo wlastně na zem, to jest na stawy panský a zemanský, ne na města, žádná proměna nemohla býti nařízena, leč se swolením wyšších dwau stawů na sněmě. [1])

4. Pokud wlastní důchody komory králowské k zaprawení potřeb weřejných nestačily, musil král na sněmích žádati pomocí mimořádných prostředkem berní neb daní. Starodáwné toto práwo sněmů českých uznáno jest obnoweným zřízením Ferdinandowým wýslowně a w celé předešlé rozsáhlosti článkem A. V, jenž takto zní: „Co se wšak wšelijakých berní a sbírek dotýče, na tom jsme

[1]) Na oboru neobmezené moci panowníkowy spočíwala podstata swazků, spojujících země koruny české s druhými částmi mocnářstwí rakauského w jeden celek. Neb týmž spůsobem jako w Čechách wládl panowník také w Uhřích a w jiných zemích swých welkým nadáním koruny samostatně a nařizowal we wěcech s tím sauwisících bez obmezení od sněmů. Ačkoliw tedy spojení korun české a uherské i starších zemí domu Habsburského záleželo jen na osobě panowníka, wšak w tom mělo základ welmi realný, že společný panowník wládl we wšech zemích znamenitau mocí dle swé wlastní wůle, a potud tato moc byla we wšech zemích w jedněch rukau a slaužila jedněm účelům. Pauze personalná unie, na kterou se odwoláwají Uhři za našeho času, přestala býti dostatečným spojidlem teprw, když Uhři roku 1848 wymohli powěstné zákony, kterými se rozdíl mezi obory neobmezené a obmezené panownické moci w zemích koruny uherské zrušil zřízením odpowědného ministerstwa a potažením celé finanční spráwy pod swolowací moc sněmů. Wymožením těchto zákonů stala se těžká křiwda druhým zemím mocnářstwí; nebo jen pokud panowník jejich měl nějakau samostatnau moc w Uhřích, šel jim prospěch ze spojení s tímto králowstwím, že s ním společně byly mocnau říší a mohly snáze odpírati cizím mocným nepřátelům. Jen w ubezpečení prospěchem tímto mohly se spokojowati po tři staletí, že se korunních důchodů jejich i k tomu také welkých ustawičných sněmowních swolení užíwalo ku potřebám s Uhry společným, ano po nejdelší čas k wytržení

se jak sami od sebe tak i na místě budaucích našich, králů a dědiců téhož králowstwí, milostiwě ustanowiti ráčili, že těch toliko při samých snémích a to jináče nic nežli proti obyčejným reversům od stawůw žádati a wyhledáwati chtíti ráčíme, o tom žádné pochybnosti nemajíce, nežli že wěrní stawowé naši jak naše tak i milé wlasti swé nastalé potřeby každého času wěrně a upřímně k mysli a srdci připustí. Toho wšak nijakž přehlídati a k tomu nyní neb napotom přijíti dáti chtíti neráčíme, aby takowé berně a daně od nás žádané nám skrz některé *neslušné* wýminky, kteréž by se proti naší králowské mocnosti, wywýšenosti a důstojenstwí wztahowati mohly, *jako skrz wyhledáwání nowých privilegií a swobod anebo k těm podobných wěcí,* jenž by w proposicí naší obsažené nebyly, jakž se to až posawad dálo, od stawůw obmezowané a zastawowané býti měly.“ Kratčeji a wšak ještě určitěji a rázněji přiříká se stawům práwo powolowání berní we stwrzení privilegií od Ferdinanda II, kdež prawí: „Nechceme také žádné berně a daně od poslušných stawůw našich jinačeji nežli na snémích podlé artikule w témž zřízení zemském pod literau A 5. položeného žádati, *a mimo to, coby tak kdy stawowé swolowali, na ně žádných daní a berní neukládati.*“

5. Poněwadž se berněmi mělo jen dosazowati, co se z důchodů komorních na potřeby obecné nedostáwalo, záleželo stawům

---

Uher z moci Turků, jíž by nikterak samy o sobě byly odolati nemohly. Jak medle panowníkowi w Uhřích měla býti odňata swobodná disposicí se starými jeho důchody a práwy, byly druhé země wydány na milost sněmu uherského, zdali by chtěl nebo nechtěl přispíwati čím ke společným potřebám mocnářstwí. Ze stanowiště tohoto sluší powážiti také argumentací Uhrů o státním dluhu rakauském a powinnosti jejich ku přispíwání na něj. Dluh ten byl učiněn na společné potřeby celého mocnářstwí, hlawně totiž na potřeby wojenské. Ale sněm uherský prý nikdy nedal swolení swého k těmto dluhům, a proto prý Uhři nemají žádné práwní powinnosti, na ně platiti. Tak by mohly také mluwiti země koruny české; nebo i jejich sněmy nikdy nebyly tázány o swolení k půjčkám oněm, méwše neméně jak sněm uherský práwo ku powolowání berní. K půjčkám státním nebylo wšak ani w Čechách ani w Uhřích potřeba žádati swolení sněmowního. Dluhy dělal zde i onde král na korunní čili komorní důchody swé; jestliže důchody tyto nestačily k zaplacení dluhů, musil král jak w Uhřích tak w Čechách žádati na sněmích mimořádné pomoci k tomu. Korunní wšak důchody uherské byly státním dluhem rakauským tak dobře zawaděny jako korunní důchody jiných zemí, a druhé země rakauské nebyly powinny nechati sobě líbiti, aby důchody tyto byly ze společného tohoto záwazku wyňaty jednostranným usnešením mezi králem a sněmem uherským.

na tom, aby se s důchody oněmi králowými dobře hospodařilo. Z té příčiny wymohli sobě privilegia od krále Wladislawa II, dle něhož nesmělo ze statků korunních w Čechách nic býti odcizeno bez swolení sněmowního. Na toto privilegium wztahuje se zmínka w obnoweném zřízení zemském we článku, jímž sobě král Ferdinand konečnau resolucí o privilegiích zemských wůbec wyhradil. Privilegium toto nebylo sice, jak se tam prawí, do zřízení zemského od slowa k slowu wloženo, ale podrželo swau platnost, ježto Ferdinand II privilegia wůbec stwrdil a o tomto neučinil žádné wýslowné wýminky.

6. Dle starého řádu nesměl král také bez swolení sněmowního rozkázati weřejné hotowosti wojenské, leč jednalo-li se o obranu země. I toto oprávnění sněmů zůstalo w podstatě swé obnoweným zřízením zemským nedotčeno. Článek A 11. totiž, jednající „o powinnosti obywatelů králowstwí we wěcech wálky se dotýkajících" mluwí jen o potřebách obrany proti wenkowským neb domácím nepřátelům králowým, nikoli o wýbojných wálečných předsewzetích, a wyslowuje za powinnost obywatelů, kdyby „*za tau příčinau*" z poručení králowa wzhůru býti měli a k tomu powoláni byli, tehdy pod ztracením cti, hrdla a statku, též pod uwarowáním pokuty aurážky nejwyššího důstojenstwí a mocnosti naší tak se poslušně zachowati a wzhůru býti a w ty jim jmenowané časy a místa buď každý osobně se postawiti anebo pokudžby jeden nebo wíceji z nich ze slušných a hodných příčin osobně postawiti se nemohli, jiné hodné osoby se wší mocí swau nepochybně wyprawiti má a mají."

7. Ačkoliw moc zákonodárná obnoweným zřízením zemským byla wůbec králi wyhražena, nicméně zůstalo i stawům jisté účastenstwí w ní dle declaratoria císaře Ferdinanda III, že totiž předně směli na sněmích jednati o wěcech obecného dobrého se týkajících bez ujmy „králowské osoby, wywýšenosti, důstojenstwí a regalií" a činiti uzawření, kteráž schwálením od krále docházela plné platnosti zákonů; zadruhé pak byly wěci, o kterých se nedaly zákony wydati leč s uložením peněžitých neb jiných břemen na stawy neboli obywatele, což pak již bylo by býwalo uložením berně bez swolení sněmowního, pročež král w případnostech takowých musil zákony samy předkládati stawům k swolení; konečně zatřetí tím samým zákony týkající se bernictwí, totiž spůsobu wybírání a rozwržení berní, skládání katastrů atd. nemohly jinak platně wycházeti leč z usnešení mezi králem a stawy na sněmích.

8. W čele správy zemské a moci wýkonné stáli nejwyšší úřed-

níci zemští, jichžto dosazowání náleželo králi. Musili to však býti osoby stawu panského neb rytířského w zemi usedlé, to jest mající swobodné statky zemské, a tedy osoby, jimž náleželo místo na sněmě zemském. Zwláštním privilegiem krále Wladislawa, které císař Ferdinand II s malau proměnau stwrdil obnoweným zřízením zemským, bylo ustanoweno rozdělení úřadů těchto mezi ony dwa stawy, tak že jedni náleželi výhradně pánům, druzí výhradně rytířům. Rowněž skládali se saudowé nad osobami stawowskými a jinými držiteli swobodných statků zemských, totiž saud zemský, saud komorní, saud dworský a saud purkrabí Pražského, dle zřízení zemského weskrze z přísedících stawu panského a rytířského, každý w určitém počtu. Na welikém saudě zemském předsedal buď král sám buď na jeho místě nejwyšší purkrabí Pražský, wedlé něhož měli na něm místa a powinnosti určité nejwyšší sudí, nejwyšší komorník a nejwyšší písař zemský. Saudu komornímu předsedal nejwyšší hofmistr, saudu dworskému čili manskému sudí dworský.

9. Nejwyšší úředníci zemští wykonáwali zákony a rozkazy panowníkowy jak we wěcech náležejících do oboru neobmezené moci jeho, tak také w takowých, které se wyřizowaly dle usnešení mezi králem a sněmem. Stawům bylo však od starodáwna pozůstaweno, wymíniti sobě wykonání některých uzawření swých také swými wlastními ústroji, kommissími zwolenými ze swého prostředka a přidanými k nim pomocnými úředníky, w čemž se jim také obnoweným zřízením zemským nebránilo. Zwláště dálo se wybírání swolených daní skrze úřad nejwyšších berníků zemských, wolených z prostředka stawů od sněmu do sněmu.

10. K usnadnění správy weřejné dělila se země na kraje s předstawenými heitmany krajskými. Jim příslušela na předním místě péče o weřejnau bezpečnost w kraji, tudy stíhání zločinců a dostawowání jich k saudům; wedlé toho měli však rozsáhlau působnost we všech rozličných odwětwích správy, zwláště také při rozwrhowání a wybírání swolených berní. Dle rozdílných powinností swých byli podřízeni jednak králowským nejwyšším úředníkům zemským, jednak sněmům a jejich zřízencům, jakož zejména nejwyšším berníkům zemským. I oni byli dosazowáni od krále, musili však jako nejwyšší úředníci býti osoby stawu panského neb rytířského, a to we swém kraji usedlé. W každém kraji byli dwa heitmané, jeden pán a jeden rytíř. Dle obnoweného zřízení zemského byl každý powinen ten úřad na sebe přijíti i aspoň rok při něm setrwati,

11. Nižších auřadů zeměpanských nebylo. Saudní a sprâwní moc nad poddaným lidem sedlským wykonáwaly wrchnosti; králowská města sprawowala se swými purkmistry a konšely pod dohledem králowského podkomořího a králowských heitmanů a rychtářů nad jednotliwými městy.

II.

Powolowání berní.

a) Za Ferdinanda II a III.

Jest hlawním úkolem tohoto pojednání, ukázati, jak a pokud to, co dle tohoto wýkladu bylo práwem země, také we skutečné platnosti se zachowalo w době od císaře Ferdinanda II až do panowání Marie Terezie.

Přikročíme nejprwé ku práwu powolowání berní, jakožto nejdůležitějšímu z práw, ježto byla císařem Ferdinandem II stawům nowě zaručena.

W tomto ohledu jest zwláště důležité pozorowati, jak stawowé čeští práwa toho užíwali hned za prwních dwau panowníků té doby, Ferdinanda II totiž, od něhož bylo obnowené zřízení zemské a nowé stwrzení privilegií wydáno, a Ferdinanda III, který za prwního sněmu dle nowého řádu držaného hned w roce 1627 byl za žiwobytí otce korunowán a prwní tudy přísahal na zachowání privilegií zemských w nowé jich spůsobě. Neb zajisté ze spůsobu, jak se práwo powolowání berní hned w prwním tomto čase wykonáwalo, nejlépe sauditi se může, jak se jemu rozumělo w nowých základních zákonech samých.

Porownáním této doby s dobau, která bezpostředně předcházela powstání stawowské roku 1618, nabude se snadno přeswědčení, že se w práwu sněmů českých w tomto ohledu i we wykonáwání jeho nestala žádná podstatná proměna.

Nejobyčejnější ze spůsobů daní, kterých powolowali stawowé čeští w posledním čase před bitwau Bělohorskau, byla berně z usedlostí čili berně wlastně a prostě tak řečená. Tato se ukládala jednostejnau měrau na wšecky poddané usedlé s rozdílem mezi celau usedlostí sedlskau a částečnau usedlostí chalupníků, zahradníků atd. tak totiž, že usedlosti částečné platily jen poměrnau část toho, co bylo uloženo na jednoho usedlého. Přitom ustanowilo se

pokaždé sněmowním usnešením, zdali měl daň platiti poddaný sám celau, čili část poddaný, část wrchnost z wlastního měšce, k. p. polowici poddaný, polowici wrchnost. Dle toho, jak mnoho kdy wyměřeno bylo na poddanau usedlost, ukládala se pokaždé zároweň také berně na každého usedlého sauseda we městech králowských, na každého faráře, na každého kupce čili obchodníka, každého swobodníka, náprawníka, dědinníka a swobodného rychtáře, každého owčáka a owčáckého pacholka, konečně na Židy. Co se kupců týče, dokládalo se obyčejně, aby bohatší chudším nápomocni byli, to jest aby daň na jednoho ustanowená byla průměrem, skutečně wšak platil bohatší wíce, méně bohatý méně. Na Židy se ukládala berně buď na wšecky jednau summau nebo wyměřením, co měl platiti jeden, s rozdílem dle stáří přes dwadcet let nebo mezi desíti a dwadceti léty [2]).

Wedlé berně z usedlostí užíwalo se nejčastěji berně domowní a posudného. Berně domowní wybírala se w určité míře, brzy wětší brzy menší, z jednohokaždého domu čili obydlí, we městech i we wsech, při čemž se na rozdíl mezi sedlákem a chalupníkem nehledělo, wšak we městech byla wyšší, na wenkowě nižší. Zhusta přejímali také města podíl swůj na sebe w jedné summě, a rozwržení bylo jim samým zůstaweno. Posudné powolowalo se z každého sudu piwa wařeného a na prodej wystaweného, buď we městech buď na panstwích; kteréžto posudné od sněmů powolowané musí se rozeznáwati od posudného stálého po bílém groši z každého sudu piwa, ku kterému byla města králowská zawázána králem Ferdinandem I w pokutu za wzpauru roku 1547; což tedy nebyla daň od sněmů powolowaná, nýbrž důchod komorní.

Jiné způsoby daní, kterých se méně často užíwalo, byly sbírky z hlaw, dle rozdílných stawů a powolání roztříděných, sbírky z peněz uložených na aurok, z komínů, ze mlýnů, konečně z rozmanitých předmětů potrawních a wšelijakého zboží, jakož z wína a jiných nápojů, z ryb, z masa čili dobytka, z wlny a t. p. Některé z těchto předmětů podléhaly w Praze a w jiných králowských městech tak zwa-

---

[2]) Roku 1654 powolili stawowé Židům snížení quoty do té doby obyčejné, a ustanowili za prawidlo, aby platili pokaždé $^1/_{45}$ berně na celau zem uložené, z čehož $^2/_3$ připadaly na Židy Pražské a $^1/_3$ na wenkowské čili krajské. Poněwadž se wšak později Židé rozmnožili přistěhowáním některých z Wídně, když odtamtud byli wypowěděni, uloženo jest na ně napotom každoročně krom pětačtyrydcátého dílu ještě o 12000 zl. wíce.

nému ungeltu, to jest dani stálé, která se wybírala w míře od starodáwna ustanowené pro komoru králowskau. Ale ungelt tento wztahowal se práwě jen na města, a měl we starodáwné zwyklosti zákonné meze swé. Na zem w celosti nenáleželo králi ukládati jeho ani pod tím ani pod žádným jiným jménem.

Z přehledu tohoto jest widěti, že jak přímé tak i nepřímé daně, krom těch, které náležely k důchodům komory, před bitwau Bělohorskau záwisely na swolení sněmowním. Obnoweným zřízením zemským nic se w tom nezměnilo. Císař Ferdinand, zaručiw stawům nowé práwo powolowání wšelijakých berní a daní, žádného druhu jich z toho newymínil; a dle toho nacházíme také w artikulích sněmů od roku 1627 za celého panowání jeho i císaře Ferdinanda III, že wšeliké swrchu uwedené spůsoby daní, kterých se předtím užíwalo, i jiné jakékoli wždy jen se swolením sněmu se rozpisowaly.

Obyčejně záleželo swolení sněmowní i w tomto čase w berni rozwržené dle usedlostí, tak sice, že wůbec nebylo roku, we kterém by některá část potřeb weřejných nebyla opatřena uložením berně tohoto spůsobu. Krom peněžitých platů ukládala se na usedlosti také někdy daň w obilí ano i w mase ku potřebám wojska w čas zuřící tehdáž wálky třidcetileté; tak zejména w létech 1634, 1636 až 1639, 1641 až 1645. Čím wětší byly swízele wálky, tím wětší část této berně, buď w penězích buď w obilí přijímaly wrchnosti na sebe. Nejobyčejněji bylo po čas wálky, že se na wrchnost uložila polowice a na poddaného též polowice z každé usedlosti, někdy také na wrchnost $^3/_5$ ano i $^2/_3$. Krom toho ustanowowalo se obyčejně, aby wrchnosti poddaného, kterýby nemohl platiti, prozatím založily; welmi pak zhusta musily wrchnosti za mnohé poddané platiti i bez náhrady, chtělyli zabrániti, aby jim poddaní we zlých těch časích neutekli od statků. Daň domowní byla swolena w létech 1628, 1629, 1630, 1636, 1637, 1638, potom teprw zase roku 1650; posudné z piwa r. 1629 (po 4 malých groších), 1630 (po 3 gr. bílých), 1636 (po 14 kreycařích), 1637 (po 14 kr.) pokaždé na rok, roku 1638 (po 6 gr. bílých), 1640 (po 24 kr.) pokaždé na dwě léta, r. 1642 (po 24 kr.) opět na rok; w létech 1643 a 1644 (po 1 zl. 10 kr. z ječného, po 1 zl. z pšeničného) pokaždé na rok; roku 1646 z prwu toliko na půl léta, po wyjití jeho wšak na tři léta (po 1 zl.), roku 1649 (po 45 kr.) opět na rok, též roku 1651 (po 1 zl.); wedlé toho také z wína a z medu picího i páleného od roku 1640 we wšech létech práwě jmenowaných. Roku 1638, potom

opět r. 1642 a 1644 byla uložena sbírka z peněz na aurocích, a sic prwníkrát po 4 zl., podruhé a potřetí po 6 zl. z 1000 zlatých jistiny.

Jen jednau za celého panowání Ferdinanda II a III, roku 1645 po nešťastné bitwě u Jankowa, byla sněmem swolena daň s hlaw dle rozličných stawů a zaměstnání. Roztřídění obywatelstwa k tomu cíli bylo welice obsáhlé. Od nejwyššího k nejnižšímu, každému byla část jistá uložena. Na předním místě ukládá se w něm na kníže wládaře, buď duchowního buď swětského stawu, 666 zl. 40 kr., na praelaty, dle rozdílu mezi bohatšími a chudšími, též na každé duchowní nadání, klášter neb kollej, dle dwau tříd 133 zl. 20 kr. neb 80 zl., na každého skutečného kanowníka 13 zl. 40 kr., na arcijahna 33 zl. 20 kr. Hrabě neb pán mající 10,000 kop statku, neb peněz na aurocích měl platiti 200 zl., chudší 120 zl., každá rytířská osoba dle téhož rozdílu 133 zl. 20 kr. neb 73 zl. 20 kr. Uwodí se dále císařští skuteční raddowé; zemští sekretáři; knížecí raddowé neb kancléři; císařští komorníci, kontrolorowé, sumulíři, futrmistři, wagenmistři a podobní dworští officírowé; doktoři jakéhokoli umění; agenti; šlechtické osoby statku nemající (20 zl.); zemští taxatorowé, deklamatorowé, registratorowé, koncipisté a expeditoři; advokáti; císařští kancellisté a ingrossatoři; sollicitatoři; dále děkanowé a faráři we dwau třídách dle důchodů (po 12 zl. 40 kr. a po 6 zl.). Osoby stawu městského dělí se předně na dwě třídy dle měst wětších, w počtu 22, a menších, též 22, dále pak w každém městě předně měšťané mající domy na tři třídy: 1. přednější a možnější (we wětších městech 26 zl. 40 kr., w menších 13 zl. 20 kr.), 2. prostřední a 3. zadnější a potřebné (13 zl. 20 kr. 6 zl. 40 kr.), měšťané pak neb řemeslníci domů nemající na dwě třídy, přednější a zadnější. Obzwláště wšak cení se dále: každý kupec přední (200 zl.), kupec cizí, který obchod swůj wen ze země wede (66 zl. 40 kr.) a kupec dworský (100 zl.); apatykář; řemeslník swobodu dworskau mající; pošty fedrowník; šifmistr; mlynář; obecní kramář, který w králowských městech s owocem, omastkem a jinými podobnými wěcmi obchod wede, byť i měšťanem nebyl; podobně každý obecní kuchař; řemeslnický towaryš (1 zl. neb 30 kr.); kupecký služebník; nádenník, nosič, posel a těm podobný dělník (2 zl. neb 1 zl.); školní mistr neb školní mistrowá w králowských městech (4 zl.); kantor, kostelník neb sakristian a zwoník w králowských městech (2 zl. 40 kr.); muzikant (6 zl. 40 kr.); forman we swětě pracující

a předcházením bylo"; předce potom i w ostatních létech panowání císaře Ferdinanda III w powolowání berní tímto nowým spůsobem pokračowali.

Při každém žádání berně jmenowal král účel, ku kterému jí potřebowal, buď určitě buď jen wšeobecně; při čemž rozumělo se, že co k čemu bylo swoleno, nesmělo býti obracowáno k ničemu jinému. Podobně jmenowaly se w snešení sněmowním také účely, ku kterým stawowé swolowali berně ze swé wlastní initiatiwy.

Hlawní rubriky, pod kterými se zawíralo skoro wšecko, k čemu sněmowé swolowali daně, byly: 1. potřeby wojenské, 2. potřeby dworu císařského, 3. potřeby zemské.

Z potřeb wojenských wytýkají se wšak obzwláště a rozdílně: pomoci swolowané na zachowání pomezních pewností uherských proti Turkům t. j. hlawně na wyplácení tamějších posádek (w létech 1628, 1629, 1630, 1636, 1637, 1638, 1650), na oprawení pewnosti Kladska (1628, 1629, 1630), na opewnění Prahy a Cheba od roku 1641 skoro každoročně. K wydáním na dwůr císařský sluší počítati dary neb pomoci, které se dle starodáwného obyčeje swolowaly při korunowání krále neb králowny, při swatbách členů císařského rodu, na wětší cesty panowníků a při jiných podobných příležitostech. Mezi potřeby zemské kladau se platy některých úředníků, jako zejména radd a jiných úředníků při saudě nad appellacími, úředníků podřízených při kanceláři místodržitelské w Praze, lékařů (čtyř) a bradířů (dwau) zemských a heitmanů krajských; wydání na weřejné stawby, jakož na oprawení hradu králowského w Praze (1627 až 1630), na stawení a oprawowání hlawního chrámu sw. Wíta na hradě Pražském (1627 až 1630), jednau také na stawbu kostela w Staré Boleslawi (1651), mostu w Litoměřicích (1654), oprawu domů nejwyššího písaře (1627), nejwyššího purkrabí (1636, 1640), podobně i na oprawení spustlých dworů a statků purkrabstwí Pražského (1627, 1640), zcela do podrobna také jednau 500 zlatých na zdělání železných okenic a dweří při dskách zemských (1636); na uprawení plawby po Labi (1628 až 1630, 1641) a jiné podobné.

Sněm powolowal peníze k těmto účelům dílem jednotliwě, dílem wíce neb méně hromadně, a určil při každém, z jaké berně mělo wydání naň býti zapraweno, zdali z berně dle usedlostí, čili z domowní, z nápojného neb z jakékoli sbírky méně obyčejné. Berně z usedlostí, jakožto nejwíce užíwaná, byla přitom někdy třeba na jednom sněmě několikkrát rozwržena dle rozličných účelů, tak

sice, že jedno rozwržení s druhým nesmělo býti mícháno. Celé swolení jednoho sněmu mělo tudy podobu jakéhosi rozpočtu zemského, ač wětším dílem jen w nejwšeobecnějších rysech a s wýslowným wytknutím jen několika zwláštních předmětů. Budiž zde položen jeden příklad takowého celého swolení sněmowního, z roku 1630. Sněm swolil:

1. Berni z usedlostí od každého poddaného o třech lhůtách pokaždé 1 zlatý, tedy za celý rok po 3 zlatých, we městech od každého usedlého w každé lhůtě 2 zl. 40 kr. tedy za celý rok po 8 zlatých, od každého faráře na každau lhůtu 54 kr. od kupce 13 zl. 30 kr. od swobodníka, dědinníka neb swobodného rychtáře 6 zl., od mistra owčáka 1 zl. 21 kr. od pacholka owčáckého 33 kr., od celého Židowstwa 14000 zl. rowněž o každé lhůtě. Z čehož aby se zaprawilo

a) předewším, co se od obywatelů tohoto králowstwí dle žádosti císaře a jednání s úředníky zemskými napřed odwedlo čili anticipirowalo na zakaupení obilí pro wojsko, čehož bude na nejwýš 40,000 zl. potom

b) co přijde na wojsko w Praze we guarnisoně ležící, dále

c) pro chudší wěřitele komory králowské w Čechách 70,000 zl.

d) na stawbu kostela Pražského 3000 zl.

e) na oprawu zámku králowského w Praze, jakož i wodowodu při něm i na zaopatření zbrojnice Pražské 10,000 zl.

f) na uprawení plawby po Labi krom toho, co pozůstáwá z 20,000 zl. prwé již swolených, ještě 2000 zl. proti náležitému počtu,

g) na oprawení zámku a pewnosti Kladské 5000 zl.

h) na králowskau appellací 7000 zl.

i) na osoby slaužící při kanceláři české w Praze a na zemské lékaře a bradíře, co by jim náleželo zadržalých platů. Coby po zaprawení toho wšeho zbylo, zůstawuje se k swobodné disposicí císařowě, aby mohl obrátiti na jiné potřeby, zwláště wšak na dělání hor a na útraty při kommissí tehdáž zaneprázdněné s uprawením hranic králowstwí.

2. Na opatření a zachowání hraničných pewností a zámků w Uhřích daň domowní, na panstwích od každého poddaného za rok 40 gr. mišenských we dwau lhůtách, od měst w jedné summě 20,000 zl.

3. Na wychowání dworu císařského posudné z piwa po 3 groších bílých se sudu k odwedení we dwau lhůtách.

4. Zwláštní pomoc císaři na zaplacení zadržalých úroků kurfirstowi saskému z peněz jemu zapsaných na dwau markrabstwích horní a dolní Lužici, totiž z každého usedlého poddaného 15 kr. we městech od každého usedlého měšťana 40 kr. od každého faráře 10 kr. od kupců po 2 zl. 1 kr. 3 penězích, od swobodníků, dědinníků a swobodných rychtářů po 50 kr. od každého mistra owčáka 12 kr. od pacholka owčáckého 7 kr. od Židowstwa 3500 zl.

Při swoleních k účelům obzwláště naznačeným býwaly častěji ustanoweny wýminky neb wýhrady, kterými sobě stawowé hleděli pojistiti, aby se peníze skutečně a řádně obrátily k těm účelům. Tak byl k. p. pokaždé, když se swolila domowní daň na zachowání pomezních zámků a pewností uherských, zwolen jeden z pánů, který měl s penězi sebranými jeti do Uher a sám z nich wypláceti wojákům a jiným stranám dle poúkazů císařských, pokud peníze stačily. Roku 1628, též 1630 byl k tomu zwolen Sezima hrabě z Wrtby, nejwyšší hofmistr králowstwí českého, roku 1636 Rudolf hrabě z Waldšteina, w létech 1637 a 1638 Wilém Albrecht Krakowský z Kolowrat, tehdy heitman Nowého města Pražského. Teprw r. 1650 zanechali stawowé spůsobu wyplácení císaři samému.

Co se týče wýšky daní swolowaných za panowání císaře Ferdinanda II a III, bylo by mylné, domníwati se, že stawowé čeští po bitwě Bělohorské příliš lehce powolowali, co na nich bylo žádáno. Jednalo se přitom wždy hlawně o jejich wlastní měšec a o mohowitost jejich poddaných, na nížto, aby šetřena byla, wysoce záleželo wrchnostem pro pojištění jich wlastních požitků z poddaných. Protož neshledáwáme nikterak, žeby stawowé toho času byli býwali wůbec powolnější w uzawírání o berních než předkowé jejich za posledních časů před bitwau Bělohorskau. Co do cifry sice nedá se to rok za rokem ukázati w době, pokud se stawowé bránili powolowati berně w určité summě; nicméně i w tom čase jest wíce příkladů, z kterých jest widěti, že stawowé nepowolowali wšeho, co se na nich žádalo. Tak k. p. naznačil císař na sněmě držaném r. 1631 dne 12. Února potřebu swau za příčinau příběhů wálečných na 30,000 zl. měsíčně, cožby činilo ročně 360,000 zl. Stawowé powolili toliko 1 kopu mišenskau čili 1 zl. 10 kr. z každého usedlého na celý rok, což i kdyby tehdáž bylo býwalo 100,000 usedlých, činilo by teprw 116,686 zl. a s přirážkou asi třetiny toho co příspěwku měšťanů, farářů a druhých tříd berni platících, 155,554 zl. Teprw když další běh tehdejšího wálečného tažení proti Gustavowi Adolfowi objewil potřebu wětší,

swolili stawowé na sjezdu dne 19. Kwětna téhož roku nowau berni po 1 zl. 30 kr. s usedlého, což wezmauc za měřítko týž počet usedlých bylo by mohlo činiti 200,000 zl. [3]) Roku 1637 žádal císař obilí po půl korci žita a po půl korci owsa; stawowé powolili toliko $^1/_4$ korce čili wěrtel žita a wěrtel owsa, k tomu pak půl čtwrtce a mírku pšenice. Roku 1640 byla wypočtena potřeba na wojsko na 306,368 zlatých; stawowé powolili 4 zlaté z usedlého, což tehdáž,

---

[3]) Dle Pawla Stránského (Resp. Bojema. 557.) bylo w Čechách před bitwau Bělohorskau přes 150,000 poddaných usedlostí, měšťanů asi 12,000, farářů platících berni 1340, swobodných rychtářů 338, mistrů owčáků 1067, pacholků owčáckých 2375. Kdyby tyto počty byly býwaly ty samé roku 1630, byla by činila berně toho roku swolená dle úložek wýše w textu za příklad udaných

1. z usedlostí poddaných . . . . 450.000 zl.
2. od měšťanů . . . . 96.000 zl.
3. od farářů . . . . 3.618 zl.
4. od kupců (neznámo)
5. od swobodných rychtářů . . . . 6.084 zl.
6. od swobodníků, dědinníků ꝛc. (neznámo)
7. od mistrů owčáků . . . . 4.333 zl.
8. od pacholků owčáckých . . . . 3.932 zl.
9. od Židů . . . . 42.000 zl.

To činí wšecko dohromady 605.967 zl. a z toho tedy wšecky ostatní rubriky krom 450,000 zl. z usedlostí, dohromady 155.967 zl., tedy něco wíc než $^1/_4$ celé berně. Poměr tento byl by o něco málo jiný, kdybychom znali počet kupců a swobodníků, dědinníků a náprawníků, ač jestli tyto tři třídy posledně jmenowané nejsau již w počtu swobodných rychtářů obsaženy, což se wšak zrowna nepodobá. Počet usedlostí nebyl wšak roku 1630 ten samý jako před rokem 1620, nýbrž dle wýslowných swědectwí sněmowních artikulů již o mnoho menší, klesal pak během další wálky třidcetileté ještě wíce. Roku 1690, w čase kdež se staw wěcí zase již o něco zlepšil, bylo wšech usedlostí poddaných toliko 56.695 (dle artikulů sjezdu toho roku), a protož musil při konci 30leté wálky počet jich býti ještě o něco menší. To se stwrzuje obsahem artikulů sněmówních z roku 1652, na kterém stawowé, chtíce sebrati daně 200.000 kop. míš. tuto summu na dwě lhůty rozdělili a k docílení prwní polowice, totiž 100.000 zl. uložili na zkušenau dwě kopy miš. na jednu usedlost; měly pak při tom dle mínění stawů jen $^3/_4$ této summy, tedy 75.000 zl. wypadnauti na wenkowské usedlosti, $^1/_4$ na města. K docílení těchto 75000 zl. bylo potřeba (počítajíc kopu miš. po 70 a zlatý po 60 kreycařích) 72.142 usedlostí. Summa se wšak skutečně nesešla, což ač dílem se přičítati musí neprawým udáním w přiznáwacích listech, předce ukazuje, že počet usedlostí musil sklesnauti náramně. Známá stará zpráwa, že asi s tří millionů obywatelů před bitwau Bělohorskau sklesla lidnatost Čech do konce 30leté wálky na 800.000, nabýwá tím zajisté znamenitého stwrzení. Že počet měšťanů sklesl asi w témž ne-li w horším poměru jak počet usedlých poddaných, nelze pochybowati.

poněwadž usedlostí jistě nebylo o mnoho wíce než asi 50,000, mohlo činiti jen asi 200,000 a s přirážkau třetiny snad asi 270,000 zl., může však býti že ještě méně. Od času, co se začaly berně powolowati w určité summě, jest za ostatního panowání císaře Ferdinanda III pokaždé rozdíl mezi summau, které císař žádal, a kterau stawowé swolili. Tak bylo žádáno roku 1651 300,000 zl. swoleno 200,000, roku 1652 žádáno 600,000 zl. swoleno 450,000, roku 1654 žádáno 500,000, swoleno 450,000, roku 1655 žádáno 500.000, swoleno 400,000; roku 1656 summa žádaná w artikulích sněmowních se nejmenuje, swolení bylo však toliko 380,000 zl.

Obyčejná obrana, které užíwali stawowé při strhowání na žádostech císařských, bylo stěžowání na wšeliké bídy země, buď od neaurody, suchoty, pádu dobytka, krupobití, powodní a jiných přírodních nehod neb zase ze strastí wálečných a zwláště ze zlého řádění wojsk císařských, we kterémžto ohledu býwala řeč jejich často ostrá a neobalená. Tak předkládali císaři Ferdinandowi II hned na prwním sněmě roku 1627: „že jsau po ta wšecka léta od začátku té ohawné rebellie newyprawitedlných těžkostí a bíd s ubohými a na nejwýš schuzenými lidmi poddanými swými od lidu wojenského pocítili, nicméně že jsau také nad možnost a přes možnost jich kontribucí na ně ukládané Jeho Mti. císařské poddaně odwozowali, skrze ten lid statkowé jich že jsau splundrowáni a na pustinu přiwedeni, lidé poddaní na nejwyšší wyšacowáni a rozehnáni, a stawowé, jakožto wrchnost jejich, za ty pozůstalé wětším dílem ze swého wlastního měšce uložené kontribucí jsau s welikau obtížností dáwati musili a posawáde dáwají." Roku 1629 stěžují stawowé na nauzi w krajích z neaurody, „tak že lidé místo ze žita chléb z owsa pekau," přitom zároweň na welké wyssání od wojáků nowě odwedených i skrz táhnaucích. Roku 1630: že jak byli poddaní jejich po mnohá léta od wojska laupeni, také tohoto roku od wojska nowě odwedeného, které králowstwím táhlo, mnoho škody učiněno jest, a kwittancí, na které se na dani sráží, nikdy auplně se neobdržely, tak že kdo na sto škody a autrat měl, sotwa na kopu kwittancí dostal, pročež poddaní powolených kontribucí platiti nestačí a tudy stawowé, jakožto wrchnost jejich, chtíli ostatní poddané udržeti a aby swých statků docela pustých a opuštěných newiděli, za ně swolené berně ze swého wlastního měšce platiti musí, ne bez welké obtížnosti a s nejistotau budaucího splacení. Po podobném předložení roku 1634 praví stawowé, že swolují berni, ač tím sobě

a swým ubohým poddaným skoro poslední sausto chleba od huby utrhují. Na sjezdě téhož roku o něco později držaném uwodí se, že w tyto přetěžké časy weliký počet lidí poddaných se nachází, kteříž do gruntu zahubeni jsau, totiž dwory a obydlí jich zbořené, spálené a tak spustlé mají, rolí anebo dědin swých málo aneb dokonce nic jsau neosili, pryč bezelstně zběhli aneb zůstáwajíce při gruntu dokonce nic nemají, na kteréž se také nic ukládati ani wrchnost za ně žádných kontribucí dáwati nemůže.

Wedlé toho nescházelo wšak při stawích českých toho času nikterak smyslu pro newyhnutedlné potřeby státu aniž také ducha wlasteneckého. Jewí se to práwě w čase největších strastí wálky třidcetileté, totiž za posledních let trwání jejího, když Čechy a druhé země koruny české nejhůře byly potírány zbraní šwédskau a nastáwalo oprawdowé nebezpečenstwí rozptýlení jich. Zrowna tehdáž stěžowání spůsobu naznačeného méně se ozýwá a odhodlanost k napnutí posledních sil nastupuje na její místo. O takowé horliwosti wlastenecké swědčí k. p. odůwodnění obsažené w artikulích sněmu roku 1645, držaného po bitwě u Jankowa, wztahující se k tehdejšímu uzawření sbírky s hlaw. Stawowé připomínají sice těžké daně nedáwno předtím již swolené a ještě zcela neodwedené; nicméně prý „poněwadž nyní práwě čas, příčina, důležitá potřeba a sama powinnost toho jest, aby wšichni wěrní synowé a spoluaudowé wlasti s nejmilostiwější wrchností od pána Boha sobě wystawenau, králem a pánem swým, též milowanau wlastí oprawdowě se spolčili, wšeckny privatní interesse neboližto wlastní zisky i jiné nepříležitosti na stranu odložíce, o wšeobecnau defensí, obranu a pomoc pečowati a se starati nápomocni byli," proto swrchuřečenau daň swolují.

Kterak ostatně císař Ferdinand III slowy králowskými uměl jímati stawy české a sobě jich, když toho potřeba byla, nachylowati k powolnosti, wyswítá ze zpráwy Slawatowy o sněmě roku 1640. Když totiž stawowé čeští toho roku zpěčowali se powoliti sbírky nápojné, ježto byla na nich žádána, psal císař Ferdinand nejwyššímu purkrabí, Jaroslawowi Bořitowi z Martinic, jakožto řediteli sněmu, wlastní rukau: „Moji wěrní, poslušní a milí Čechowé ještě nikdá mne neopustili; té milostiwé důwěrnosti jsem, že mně w této wěci také satisfakcí dají a žádost mau naplní." Psaní pak toto od nejwyššího purkrabí we sněmu přečtené mělo účinek, že se stawowé k žádosti králowě nakloniti dali. [4])

[4]) Wiz Paměti Wiléma hraběte Slawaty we wydání Gindelyho str. 14.

Nejopatrněji chowali se stawowé w příčině dluhů králowských čili dluhů komory české, o kterých císař Ferdinand II hned na sněmě roku 1627 učinil předložení stawům, žádaje dobrého zdání od nich, jakými by prostředky k zaplacení swému přijíti mohly. Dluhy tyto nebyly učiněny od země ani se swolením země na sněmě, nýbrž od komory králowské, a protož placení jich nepřipadalo zemi, nýbrž komoře z wlastních důchodů. Stawowé wyslowili autrpnost s císařem, že, jak jim bylo přednešeno, swé wlastní dědičné země, knížetstwí, panstwí a statky ano i swé klénoty na díle zastawiti a na díle dokonce prodati ráčil, wšak prostředků pomoci že na ten čas newědí, nepochybujíce o tom, že JMCá. ráčí jich nemožnost tak dobře jako wěrnau upřímnost a wolnost znáti; slibowali toliko, kdyby pán Bůh pokoj stále propůjčiti ráčil, že tehdáž w takowé příčině podlé možnosti císaři ku pomoci přispěti se snažiti budau. Přitom uzawřeli, 1. aby komora králowská a wěřitelowé i rukojmí její měli příročí, jinak moratorium, na rok, 2. aby popis dluhů komorních skaumán byl kommissí sněmowní k tomu zwolenau. Příročí toto bylo potom swolením sněmowním prodlužowáno od roku k roku po wíc než půl druhého století až do panowání císaře Františka II, tak že komora králowská nemohla býti pro dluhy ony stíhána exekucí. Práce kommissí směřowala k tomu, aby se prawé dluhy od neprawých odlaučily, a s těmi, kdož prawé dluhy prokáží, aby bylo jednáno o slewení. Kommissí shledala brzy mnoho dluhů neprawých, totiž rozličnými praktikami na komoru uwalených, jiných také něco, které prý nebyly zde w Čechách udělány, nýbrž odjinud na komoru českau wykázány. Ke skoncowání wšak wěc tím způsobem nepřišla; ještě roku 1638 jednalo se o tom s nedostatečným účinkem. Mezitím, poněwadž bylo mezi wěřiteli komory mnoho lidí chudých a potřebných, přimlauwali se stawowé u císaře hned na sněmě roku 1627, aby takowým chudým wěřitelům wykázal aspoň 50,000 zl. k zaplacení z berně toho roku od nich swolené. Roku 1628 wložili nálezem sněmowním 60,000 zl. k témuž účelu do rozpočtu, tak aby tolik wyplaceno bylo wěřitelům z berně; tolikéž roku 1629, a 70,000 zl. roku 1630. Když wšak císař roku 1636 žádal zwláštního swolení, z něhož by se 60,000 zl. wyplatilo chudým wěřitelům, odepřeli toho stawowé; neb že jim nemožné jest, komorní dluhy na sebe wzíti; a toliko na tom zůstali, jestli co z kontribucí powolené zbude, aby císaři samému na wůli zanecháno bylo, na chudé wěřitele to obrátiti. Když pak žádost ta roku 1637 byla opětowána,

odpowěděli, že litují swých milých přátel, kteří pro nezaplacení dluhů těch welkau bídu snášejí, ale poněwadž na králowstwí rána za ranau přichází a tudy nemožné jest pomoci, aby je JMKá měl za wymluwené, že ani těch 60,000 zl. ani také menší summy powoliti nemohau a protož při uzawření předešlého sněmu toho pozůstawují.

Na sněmě roku 1630 powolili stawowé, jak wýše již uwedeno, zwláštní pomoc, které žádal císař na zaplacení úroků kurfirstowi saskému, ale se zamítnutím pojmenowání tohoto účelu, toliko, jak prawili, k disposicí císařowě a s wýslowným ohražením, že swolením tímto nemíní se kurfirstowi saskému ani co do jistiny ani co do úroků w nejmenším zawazowati.

Se swolowáním berní šlo za jedno swolowání wojáků čili odwádění rekrut. Byl to wlastně jen zwláštní druh berně a co takowý něco zcela rozdílného od powinnosti obywatelů k weřejné hotowosti. Powinnost tato byla sice obnoweným zřízením zemským zachowána, ale poněwadž se posawadní zřízení weřejné hotowosti k nowějším poměrům wojenstwí nehodilo, málo se jí w potomních časích užíwalo. Za třidcetileté wálky byla weřejná hotowost, pokud swědčí o tom artikule sněmowní, jen dwakrát nařízena, totiž roku 1642, když hrozilo nebezpečenstwí wpádu do země od Torstensona, prwé ze Slezska, potom ze Sas, opět pak roku 1645. Byl totiž sebrán tak zwaný zemský lid, to jest poddaní ozbrojení w určitém počtu z každého statku, a postawen w nařízených místech k obraně země, wychowání pak jeho wykázáno z berní toho roku swolených. K wlastní wojně užíwalo se již jen najímaných cwičených wojáků. Najímání pak jich bylo wždycky panowníkowi wolné, jen když měl prostředky k jich wychowání. Powolení peněz k tomu jako ke wšem jiným potřebám weřejným, pokud důchody komorní nestačily, příslušelo sněmům. Mohl wšak sněm také najímání rekrut sám wzíti na sebe, a tím spůsobem tedy powolowati wojáky místo peněz, tak jako byla někdy k. p. berně obilná místo peněžité. W 16. a na začátku 17. století býwalo obyčejné, že stawowé čeští k wálkám tureckým powolowali jistý počet wojska, které na swůj náklad postawili do pole. Dle toho příkladu žádal císař Ferdinand II na stawích ponejprw roku 1636 1500 mužů pěších, potom roku 1637 opět 1800 pěších a 500 jízdných. Stawowé powolili jízdných toliko 200. Rowněž swoleno roku 1638 postawení čtyr setnin čili 1200 mužů pěších, při čemž wytkli stawowé, aby se rozumělo tím „re-

krutirowání toliko, ne kwartyrowání," to jest ne stálé wychowáwání lidu toho, než jen autraty na najmutí a prwní opatření jeho, s připojením wýminek do podrobna: „Předně aby nařízení werbíři žádného z lidí poddaných usedlých, nad to pak služebné čeládky obywatelůw najímati nemohli. Za druhé jak by jich 100 osob pospolu bylo, aby ihned skrze kommissaře pokojně s řádem wen ze země wywedeni byli. Kteréžto wšak rekrutyrowání nemá déleji nežli tři měsíce trwati a po wyjití jich buď žeby počet ten 1200 doplněn byl nebo ne, má přestati, a stawowé žádným dalším wychowáwáním jim powinnowáni býti nemají." Roku 1646 žádal císař postawení 1000 mužů s powrchní i poboční zbraní aneb za jednohokaždého z nich 10 říšských tolarů čili 15 zlatých. Stawowé uzawřeli, „aby od měšťanů a poddaných podlé počtu jich nyní effective se nacházejícího, který by dokonce zkažen nebyl, wždycky desátá osoba se počtla, a na místě té každé desáté osoby na penězích 8 zl. odwedeno bylo." [5])

Poslední léta panowání císaře Ferdinanda III, již po skončení wálky třidcetileté, přiwedla ještě jinau zwláštnost do spůsobu powolowání berní od sněmů českých. Když totiž císař roku 1650 na wychowání wojska žádal odwedení čtyrydcátého mandele wšelikého obilí a wedlé toho peněžitau pomoc, usnesli se stawowé na místě toho, celé a úplné wychowání lidu wálečného na jeden rok přewzíti na sebe bez ujmy a porážky na berních toho roku swolených, při čemž ustanoweno, že polowice porcí na muže i na koně má dáwána býti in natura, polowice w penězích, aneb také celá porcí w penězích a to sice po $7\frac{1}{2}$ kreycařích pro muže a po 6 kr. pro koně na den. Co na to bylo potřeba, musilo se rozwrhnauti na celau zem; k čemuž měli jmenowitě Židé přispíwati 1000 zlatými měsíčně. Rozumělo se přitom wychowáwání wojska w králowství českém rozloženého neb také na čas jinde stojícího, jehož počet byl stawům oznámen, pročež nepřijali tím powinnosti bez určitého

---

[5]) Toto snešení sněmowní dáwá strašliwé ponětí o tehdejších záhubách wálky. Císař žádal 1000 mužů neb náhradu po 15 zl. tedy dohromady 15,000 zl. Dejme tomu, že stawowé swolením swým chtěli docíliti celé této summy (ač spíše chtěli swoliti méně), tehdy bylo potřeba 18,750 poddaných a měšťanů, z nichž desátý (tedy dohromady 1875) měl dáti po 8 zl. Stawowé počítali tedy, že bylo tehdáž w zemi jen asi 18,750 poddaných a měšťanů „ne dokonce zkažených" ze wšech oněch 150,000 poddaných usedlých a 12,000 měšťanů, které p očítal Stránský.

wyměření. Wýhoda pak pro stawy byla, že se při tomto spůsobu převzetí na sebe nic nemohlo obrátiti jinam než k ustanowenému účelu. Z té příčiny zůstalo při nowém tom spůsobu po wšechna ostatní léta panowání Ferdinanda III, tak že pokaždé wedlé swolených daní na jiné potřeby stawowé wychowání wojska přejímali na sebe.

Tím samým spůsobem swolili stawowé roku 1652, aby tak zwaná wydání zemská, to jest na platy kancelářských úředníků při místodržitelstwu, heitmanů krajských, lékařů a bradířů zemských a t. p. nebyla dle posawadního obyčeje wpočtena do hlawního peněžitého swolení na potřeby od císaře jmenowané, nýbrž že je stawowé též wzali na sebe, to jest učinili na ně zwláštní swolení. I ač se přitom prawilo, že se to swoluje jen na tentokrát, nicméně zůstalo přitom na wždy, to jest powolowalo se to tím spůsobem odtud každoročně.

b) *Za Leopolda I.*

Na prwním sněmě držaném za panowání císaře Leopolda I (1657 3. Září) byla stawům předložena žádost neobyčejná, aby krom berní na ten rok již swolených sbírku z piw a z wín čili posudné w tom spůsobu, jak we předešlých létech býwalo powolowáno, králi na wždy „za wlastní a swobodné odewzdali a pustili, tak aby JMKá. skrze jinému toho odewzdání ano skrze swobodné a dědičné toho odprodání w potřebné a hotowé peněžité prostředky se tím dříwěji objíti moci ráčil.“ Stawowé wyšší měli se tedy podrobiti posudnému stálému, jakému podléhala města králowská od času wzbauření roku 1547 proti králi Ferdinandowi I, a daň tato měla již nebýti předmětem dobrowolného swolení sněmowního, nýbrž státi se pewným důchodem komorním; což bylo tím powážliwější, když wláda projewowala úmysl, důchod tento jinému odewzdati, to jest saukromým podnikatelům pronajmauti nebo snad i odprodati, kdež pak stěžené peníze mohly třeba w krátkém čase býti wydány, na zemi pak znamenité břemeno zůstati na wždy uwaleno. W proposicí králowské ukazowalo se na nebezpečné případnosti we wěcech zahraničných, totiž na wálku tehdejší mezi Polskem a Šwédy, we které se Rakausko ještě w posledním roce žiwota císaře Ferdinanda III ujalo swého utištěného souseda, krále polského Jana Kazimíra, proti nesprawedliwému naň učiněnému útoku.

Stawowé neswolili k této žádosti, kterau by byli příliš mnoho

zadali swému práwu; a wšak když král žádal, aby mu na místě toho swolili na deset let pořád následujících tolik, coby asi nápojná sbírka ročně wynášela, počítaje toho nejdříw 150,000 potom 120,000 zl. ročně, swolili stawowé na 10 let po 100,000 zl. tedy dohromady jeden million, a sice na spůsob od wlády samé ponawržený, aby totiž k ulehčení usedlých summa ta pokud možná daněmi uloženými na neusedlé kryta byla. Za tau příčinau uzawřel sněm wybírání 1. daně z peněz na úroky zapůjčených po 1 zlatém ze sta summy hlawní ode wšech lidí neusedlých, 2. daně s hlaw, rowněž toliko od lidí neusedlých, 3. daně z cizích wín, totiž uherských, Rýnských a jiných (nepočítajíc w to wín morawských, rakauských a z jiných dědičných zemí dworu císařského) po 20 kr. ź wědra, též daně z wlny, odjinud přiwezené po 1 zl. 30 kr. z každého kamene, a z rozličného jiného přespolního zboží, jakož jmenowitě z plátna, přediwa, tunných a suchých ryb, po 1 zl. z každého 100 zlatých ceny. Daň s hlaw byla přitom celkem dle týchže tříd rozwržena jako roku 1645, wšak s wynecháním usedlých, totiž wrchností i měšťanů i poddaných. Uwodí se tedy co powinnowatí hlawně šlechtické osoby statků nemající, rozliční úředníci, neusedlí řemeslníci a dělníci rozličného druhu, učitelowé mládeže, podruzi a „pokojníci“ w duchowních, panských a rytířských šosowních domích bydlící. Proti roku 1645 jest wypočtení rozmanitých zaměstnání hojnější, ježto se nezapomnělo w něm ani na „keyklíře a kteří na prowaze tancují, kunstlíře, okulisty, dryjáčníky, komedianty a těm podobné lidi“; ukládá se na ně po 1 zl. 30 kr. a k tomu z každého koně, jejžby při sobě měli, 45 kr.

Nowá wálka se Šwédy z příčiny Polska wedená, potom pak zase spletky sedmihradské, z nichž se chýlilo k wálce s Turky, byly příčinau, pro kterau roku 1657 a w následujících létech náklad na wychowání wojska wzrostl wýše než byl za posledních let císaře Ferdinanda III a tedy stal se wětším břemenem, než když jej stawowé ponejprw wzali na sebe. Činil totiž roku 1657 554,280 zl. w létech 1658 a 1659 pokaždé přes 600,000, w létech 1660, 1661, 1662 až přes 950,000 zl. Za příčinau wálky swolili stawowé w létech 1658 a 1659 ještě také pokaždé 30,000 korců obilí pro zásobárny wojenské. Naproti tomu byli o něco spořejší w powolowání hlawní peněžité sbírky předtím obyčejné, která se wyžadowala dílem také na potřeby wojenské, jakož jmenowitě k opatření hranic uherských municí a profiantem, k nowě začatému opewňowání Prahy a

Cheba, k stawbě zbrojnice w Praze a t. p. dílem na wydržowání poselstwí a wyslaných k cizím mocnostem, k zastání každodenních dworských wydání a jiných potřeb císařské wlády. Místo žádaných 450,000 zl. swolil sněm roku 1657 330,000, w potomních pěti létech (1658 až 1662) pokaždé místo 400,000 toliko 250,000 zlatých. Z wydání, ku kterým tato peněžitá sbírka byla určena, jest wšak roku 1659 náklad na fortifikací, to jest na opewňowání Prahy a jiných míst w Čechách, wylaučen; stawowé swolili k tomu obzwlášť toho roku 20,000, w potomních pak létech 1660 až 1662 pokaždé 10,000 zlatých. Mimořádné bylo swolení daru čili donativu 50,000 zl. kterým stawowé roku 1658 wyjewili swá blahopřání čili congratulací ke zwolení krále swého Leopolda I na císařstwí Římské. Roku 1660, když pro rozbroje sedmihradské ponejprw bylo potřeba oprawdowého zbrojení proti Turku, žádal císař obzwláštní pomoci k tomu, jmenowitě „k spůsobení municí, k wyprawení auplné silné artillerie, upewnění branných míst“ a t. d. w summě 400,000 zl. ku kteréžto žádosti swolili stawowé 150,000 zl. tak že i s hlawním swolením 250,000 toho roku činilo to teprw 400,000 zl. od císaře hned zprwu žádaných.

Wšecky berně sněmem českým w prwním roce panowání Leopolda I (1657) swolené činily auhrnkem 993,180 zlatých; roku 1658 wystaupilo celé swolení na 1 million a něco přes 80,000, roku 1659 spadlo zas asi na summu roku předešlého; roku wšak 1660 wzrostlo na 1,473,292 zlatých, w obau pak potomních létech 1661 a 1662 činilo něco přes 1,300,000.

Roku 1663 wypukla konečně wálka turecká s prudkostí náramnau, tak že wojsko welikým wezirem wedené w Uhřích přešlo až na půlnoční břeh Dunaje a mezi dobýwáním pewností Nowýchzámků a Nitry hejna laupežná Turků i Tatarů rozběhla se po dolních Rakausích i po Morawě. W nebezpečenstwí tomto tak blízkém byla netoliko hotowost zemská swolána k hájení hranic proti obáwaným wpádům do samého králowstwí, nýbrž zároweň také wznešeny jsau na stawy žádosti, které swolení předešlých sněmů wysoko přesahowaly. Ačkoliw deset let ještě neminulo, na který čas bylo nápojné od stawů wykaupeno swoleným millionem, žádal císař předně netoliko opět sbírky z wín a piw, než také z mauky, z obilí, masa, ryb, koží, lojů, mýdla, dříwí, wosku „a jiných takowých podobných wěcí, kterých lidé k potřebám swým užíwají,“ na nějaký prostranný čas, tak aby na ně anticipací, to jest půjčky, užiti mohl. Stawowé

i tentokrát odepřeli žádosti císařowě w této spůsobě, protožeby sbírky takowé jen na překážku byly běžícím již swoleným kontribucím; swolili wšak za to mimořádnau pomoc 150,000 zl. z wlastního měšce wrchností, kterau potom dle přání císaře proměnili w dáwku obilí k zásobení wojska a zwláště pewností uherských. Wedlé toho žádal císař i na ten rok zase peněžité sbírky k rozdílným wydáním w summě 400,000 zl. Stawowé swolili místo toho nápojné z piwa i z wína na tři léta po sobě, od 1. Března roku 1664, po 1 zlatém ze sudu piwa, po 20 kreycařích z wědra wína, krom toho po 3 kr. z pinty medu nebo páleného. Počítajíce, že to wynese ročně do 350,000 zlatých, žádali za to, aby je císař z odwádění ročních 100,000 zlatých na powolený million propustil; císař wšak swolil k tomu jen pod wýminkau, kdyžby posudné skutečně 350,000 wyneslo; pakliby se něco nedostáwalo, aby stawowé až do summy 100,000 zl. zase doplnili; i zdá se, že wýnos nebyl tak welký, poněwadž se potom i w následujících létech až do roku 1667 oněch 100,000 zl. wždy odwádělo.

Nejtěžší wšak wyžadowání císařowo týkalo se nákladu na wychowání lidu wojenského toho roku. Dle proposicí králowské mělo králowstwí české wzíti na sebe 43,384 porcí, což, když se počítá porcí dle wyměření od roku 1650 po 7½ kr. na muže denně, [6]) činilo měsíčně 162,690 zl. a ročně 1,952.280 zlatých, to jest wíc než ještě jednau tolik, co wypadalo ročně za posledních tří let předtím. Stawowé předkládali císaři „zřejmau nemožnost" přewzetí tak welkého břemene; neb že již při wyžadowáních prwějších wíce swolili než podniknauti a wymoci možné bylo, pauze proto, že „jim w tom žádné nejpohnutelnější deprekací nebo prosby nepostačowaly"; nicméně podáwali přewzetí žádaných 43,384 porcí na prwních šest měsíců, na druhých pak šest jen tolik každý měsíc, co se předešlého roku měsíčně odwádělo, totiž 79,991 zlatých. Císař wšak předce při swé předešlé žádosti zůstáwal, aby jmenowaný počet porcí přes celý rok byl odwozowán. Tu stawowé konečně takowé prohlášení učinili, které swolením nebylo, než jen poddáním se neodolatedlnému tlaku wyšší moci, že totiž, poněwadž wíce swoliti nemohau, než prwé již podáwali, „JMCé. poddaně prosí, aby na ně wíce newzkládati, nýbrž při wýše oznámeném jich swolení wšeho milostiwě zůstawiti ráčil. Pakliby JMCé. při swých wyhledáwáních

[6]) Roku 1678 počítalo se na pěšího 4 zl. měsíčně, což činí 8 kr. na den.

úplně zůstati wždy se widělo, tehdy že o tom jako o wšem jiném milostiwě poraučiti moci ráčí, a oni zawázáni jsau JMCé. netoliko statky ale i krwí a žiwoty swými w poddané devocí se obětowati a odewzdati. Jaké by wšak nepořádnosti, ujma, nepostačitelnost, nejistota kontribucí a jiné nepříležitosti z toho powstaly, poddaně se nadějí, že JMCá. žádného odpowídání z toho na ně, stawy, uwaliti nedopustí, nýbrž jich powinnau dosawad nade wšecku možnost častěji w skutku dokázanau wolnowěrnost a účinliwost k nejwýš možnému polehčení a potěšení již na nejwýš ochuzelých kontribuentů milostiwě a otcowsky přijíti dáti a toto swé dědičné králowstwí k budaucím dalším službám zachowati ráčí."

Poněwadž císař nepochybně prohlášení toto přijal za swolení, činila summa wšech berní na tomto sněmě swolených 2,527.280 zl. a dosáhla tudy wýše wíc než dwojnásobné proti summě průměrné předešlých swolení za prwních let panowání Leopoldowa. Slawné wítězstwí u sw. Gotharda a mír s Turky hned následkem toho zawřený roku 1664 zachránily zemi na ten čas od dalšího napínání síly berničné w takowé míře. Již na sněmě toho roku držaném spadla summa swolených berní zase wíc než o polowici, a saustawa berničná nabyla od té doby jistého ustálení na nejdelší čas panowání císaře Leopolda I, až ji teprw zase pozdější wálky s Turky i s Francauzi welice otřásly.

Sněmowní swolení toho času měla patero stálých rubrik, ježto se nyní již každoročně naskytowaly, tak jak se wěci uprawily dílem od posledních let Ferdinanda III, dílem od prwních let panowání Leopoldowa, totiž: 1. swolení na wychowáni wojska, 2. nápojné, 3. sbírka peněžitá, 4. swolení na fortifikací, 5. wydání zemská.

Náklad na „wychowání lidu wálečného" čili *quantum militare*, jak se tomu později říkalo (asi od roku 1679), činil wždy nejwětší část sněmowního swolení. Roku 1664 byl wypočten na 818,520 zl. w potomních létech až do roku 1671 činil wždy něco přes 600,000 toliko roku 1669 spadl až na 455,500 zlatých; wystaupil pak opět na druhém sněmě roku 1671 (tedy pro rok 1672) na 745,000 zl. Značnější zwýšení jeho spůsobily potom wálky s Francauzi, insurrekcí w Uhřích a konečně dlauhá wálka turecká, která se začala roku 1683. Od roku totiž 1672 až 1681 swolowal sněm každoročně 1,152.840, potom od roku 1682 až 1696 1,170,000 zlatých.

Prwním Březnem roku 1667 došla tříletá lhůta, na kterau byla na sněmě roku 1663 swolena sbírka nápojná, a týmž rokem

doplatil se jeden million, který stawowé byli swolili, aby na nich nápojné po deset let nebylo žádáno. Císař wšak žádal hned na sněmě swolaném w měsíci Březnu 1667 za další powolení nápojného a stawowé powolili prodlaužení jeho w míře posledně předtím ustanowené na $1\frac{1}{2}$ roku, léta 1668 opět na $1\frac{1}{2}$ roku, 1670 na dwě léta, 1671 na $1\frac{1}{2}$ roku, potom pokaždé na rok (jen roku 1677 na dwě léta) až do roku 1700.

Wedlé welkého nákladu na wychowání wojska a každoročního powolowání nápojného odpadáwala potřeba tak welkých hlawních berní peněžitých, kterých powolowali stawowé za předešlých dwau císařů Ferdinanda II a III, pokud se práwě největší část potřeb weřejných zaprawowala z těchto berní čili sbírek. W posledních třech létech, za kterých se wedlé nápojného odwádělo ještě po 100,000 zlatých na doplacení swoleného millionu (1664 až 1667), nebyla wůbec žádná tak zwaná „zwláštní sbírka peněžitá" powolowána. Když wšak roku 1668 císař žádal jistého zwýšení nápojného, stawowé na místě toho swolili raději w určité summě 75,000 zl. s připojením wýminky, aby císař dle zámluwy swé na wojenském wychowání dobrého dílu umenšil. W potomních třech létech žádal císař zwláštní peněžité sbírky pokaždé 200,000 zl. Stawowé swolili roku 1669: 100,000, roku 1670: 50,000, roku 1671: 75,000 zlatých, potom pokaždé toliko 50,000 zl. až do roku 1701. Berně tato, do které předtím, jak řečeno, největší část weřejných potřeb se zahrnowala, powolowala se nyní hlawně jen co příspěwek na dworská wydání čili k swobodné disposicí císařowě, s podotčením toliko pokaždé, že z ní má také býti zaprawowáno každoroční wydání na zbrojnici Pražskau, to jest jak na stawení tak na zásobowání jí. Od toho, že byla k disposicí císařowě, nazýwala se w pozdějších časích obyčejně *quantum ad liberam dispositionem* nebo skráceně *quantum ad liberam*, jinak také *quantum camerale* s rozdílem od *quantum militare.*

Na fortifikací swolili stawowé, jak wýše zmíněno, ponejprw roku 1659 zwláštní summu 20,000 zlatých, tak že do hlawní sbírky peněžité pojata nebyla. Přitom se od té doby zůstalo, a wyjma toliko sněm roku 1666, powolowala se každoročně zwláštní summa k tomuto účelu. Od roku 1669 činila pokaždé 30,000 zl. až do roku 1683. Od roku 1684 až do roku 1701 powolowalo se sice také wždycky 30,000 zl. ale s doložením, že co ze swolení předešlého roku zbylo, do této summy mělo wpočteno býti. Rozdíl byl

znamenitý, protože se toho času w prácích opewňowacích méně pilně pokračowalo, tak sice že k. p. roku 1687 potřebí bylo ke zbytku z předešlého roku přidati toliko 12,245 zlatých.

Wydání zemská činila w prwním roce, když je stawowé přewzali na sebe, totiž roku 1652, 8000 zlatých, od roku wšak 1663 počítala se aspoň až do roku 1676 wždy na 30,000 zl. ročně. K tomu přišlo od roku 1701 zlepšení platu kancelářských úředníků při místodržitelstwu o 2328 kop mišenských čili 2716 zlatých a platu na saud nad appellacími o 8275 zlatých, které ponejprw sice jen na rok bywši uzawřeno, odtud pokaždé se powolowalo.

Mimořádných wyhledáwání krom těchto každoročně powolowaných naskytlo se w celé dwadcetileté době od těžkého roku 1663 až do nowé turecké wálky roku 1683 jen pořídku. Náleží k tomu předně swatební dar čili donativ na prwní swatbu císaře Leopolda I (1666) 120,000 zl. na druhau (1673) a třetí (1676) po 50,000 zl. rowněž na wýprawu sester císařowých Marie Eleonory prowdané za krále polského Michala (1670) a Marianny za Filippa IV krále španělského (1678) po 40,000 zlatých (tolik také již něco později, totiž roku 1684, dceři císaře Leopolda Marii Antonii k swatbě s Maximilianem Emmanuelem, kurfirstem baworským); dále na oprawu wěže kostela sw. Wíta w létech 1671 a 1672 auhrnkem 8000 zl. při kterémžto swolení wšak stawowé připomenuli, „že se také snad pro oprawu dotčeného hlawního kostela staré fundací nacházejí a JMCá z králowské komory swé, coby wíce zapotřebí bylo, nařiditi ráčí." Jen jednau za ten čas žádal císař na stawích rekrut, 1000 jízdných totiž a 3667 pěších, roku 1670, s pozůstawením wšak jedné každé wrchnosti, aby swůj podíl w penězích odwedla. W létech dwau potom následujících swolili stawowé pokaždé jistau summu peněz na autraty rekrutowání, roku 1671 totiž 46800 zl. roku 1672 67,670 zlatých. Jednau také, totiž roku 1676, žádal císař na stawích peněžitého wykaupení weřejné hotowosti summau 300,000 zl. předstíraje „nebezpečenstwí z wýchodních zemí od Turkůw, Tatarůw a Sedmihradčanůw skrze wšeliké domácí i cizích národů auklady za příčinau rebellantůw w hořejších Uhřích se rozmáhající." Stawowé swolili 100,000 zl. wšak s prohlášením, „že jistotu a ubezpečliwost toho, aby se ta summa sebrala, žádným spůsobem připowěditi nemohau."

Celé swolení sněmowní obnášelo od roku 1664 až 1671 w průměru asi 1,080,000 zl. každoročně, při čemž roku 1669 spadlo nejníž,

na 865,500 zl. dwakrát pak, totiž w létech 1664 a 1671, wystaupilo nejwýš přes 1,200,000; od roku 1672 až do roku 1683 činilo wždy přes 1,500,000, jednau (1676) až 1,662,840 zl. [1])

Wšecka tato swolení sněmowní ukládala se toho času we spůsobu berně z usedlostí. Daně jiného druhu, které se wedlé toho wybíraly, byly ony, které dle usnešení sněmu roku 1657 měly poskytowati pomoci k snadnějšímu zaprawení millionu čili 100,000 zl. ročních na deset let po sobě tehdáž swolených, totiž daň ze hlaw a z peněz na úrocích od osob neusedlých a daň z rozličných prodajných wěcí. Tyto daně neodwáděly se císaři, nýbrž zůstaweny byly w moci stawů, kteříž z wýnosu jich mohli zaprawiti část berní swolených a o tolik potom méně rozwrhnauti na usedlosti. Proto nazýwaly se sbírkami postranními neb také pomocnými (adminicula), že jimi také neusedlí pomáhali snášeti břemena, rozwrhowaná přímo jen na usedlé.

Z artikulů sněmowních newyswítá dosti jasně, jak dlauho daň ze hlaw a daň z peněz na aurocích skutečně se wybíraly, zdá se wšak, že jen oněch deset let, co se platilo po 100,000 zl. na million; ostatní wšak sbírky, z rozličných prodajných wěcí, roku 1657 swolené, wybíraly se i po uplynutí oné doby desítileté dle usnešení mezi císařem a stawy na potomních sněmích, kterými se pokračowání w nich uzawřelo wždy znowu na rok. Obyčejně uwozowaly se w artikulích sněmowních co pomoc na zaprawení berně swolené na fortifikací. Roku 1671 učinili stawowé z podržení jich i wýminku, pod kterau příspěwek na fortifikací swolili. Již z toho, že se wýtěžek z nich pokládal za pomoc k berni na fortifikací, dá se sauditi, že celkem mnoho newynášely; nebo celé swolení na fortifikací, jak zmíněno, nečinilo tehdáž wíce než 30,000 zl. ročně.

Během času stawowé uzawřeli rozličné proměny s těmito sbírkami. Již roku 1663 jest clo z přespolního zboží pro kupce

[1]) Při sečtení tom kladu nápojné wždy w summě 250,000 zl. nemaje wšak jiného základu, nežli že stawowé sami roku 1663 cenili je na 350,000 zl. kteréž summy když by dosáhlo, měli si na něm poraziti 100,000 zl. o strhowání wšak těchto 100.000 zl. není potom řeči. Wydání zemská počítám w létech 1652 až 1662 pokaždé w summě 8000 zl. která se udáwá určitě w roce 1652, w pozdějších wšak létech nejspíš poznenáhlu rostla, až dosáhla roku 1663 30000 zl. Od toho roku počítám wždy 30000 zl. až do r. 1701, ačkoliw se jen na léta 1663 až 1676 summa 30000 zl. wýslowně uwádí w artikulích sněmowních. Od roku 1701 přibylo k tomu 10,991 zl. příplatku úředníkům kancelářským a na appellací.

domácí sníženo na 30 kr. ze 100 zlatých a toliko pro kupce přespolní zůstaweno při jednom zlatém ze sta. Přitom wysazeno také na každé karty piketní 9 kreycarů, na „trapule a jiné prostší karty“ 5 kr. Roku 1664 zrušeno clo z wolů uherských a polských, kteří se skrz zem prohánějí, tak aby se platilo jen z těch, ježto by w zemi zůstali a skutečně zbiti byli. Rowněž zrušili stawowé roku 1673 clo z cizí wlny, nalezše, „že po ten čas takowau sbírkau nejwíce poddaní saukenníci Braumowští obtěžowáni byli a w tolika létech odtud zemi špatná pomoc přibyla.“ Hned při prwním zawedení sbírek těchto roku 1657 jednalo se také o tabák, aby se z něho platilo; stawowé wšak uznali, že jest kauření tabáku wěc škodliwá pro nebezpečenstwí ohně, a uzawřeli, aby byl tabák kauřicí docela zapowěděn, pod pokutau, kdoby jej přiwezl nebo prodáwal. A wšak již roku 1663 uznalo se, „poněwadž zapowěděný kauřicí neb piptabák předce tajně a potutelně do země přichází,“ aby se od těch, kteří jej prodáwají, platilo z každé truhly, která se přiweze, dwa tolary říšské, z každé pak truhly, ježto by wen ze země byla wezena, jeden tolar. Wýslowně mínilo se tím, aby tudy s tabákem obchod wésti chuť odňata byla. Účinek tento nebyl wšak dosažen; spozorowalo se toliko, že si obchodníci dáwali dělati wětší truhly, aby méně platili. Když pak již roku 1664 jistý wysloužilý rytmistr, Petr Theobald, s některými společníky žádost zadal k císaři, aby mu swobodný, to jest wýhradný, obchod w témž kauřicím neboli piptabáku powolen byl, kteraužto žádost jeho dal císař sněmu předložiti; swolili stawowé k tomu, a propůjčili Petrowi Theobaldowi a jeho společníkům swobodný obchod w tabáku na rok, tak aby powinen byl platiti po dwau tolařích čili třech zlatých Rýnských z každého centnýře. Odtud propůjčowal se obchod s tabákem čili abalda až do roku 1677 wždy na rok té straně, která z něho nejwíc a pod bezpečnějším zaručením odwáděti chtěla. Roku 1677 nawrátili se stawowé k wybírání cla z tabáku na hranicích wýběrčími králowskými při pomezních clech, kteří za to měli míti w odměnu padesátý peníz, a nařídili také daň z tabáku, který w zemi wzroste neb ze země se wywáží, ač ještě jednau s doložením, žeby užíwání tabáku mělo raději přestati, jakožto nebezpečné a škodliwé. Již wšak roku 1681 uzawřelo se, aby tabák zase propůjčowán byl, i přewzali jej roku 1682 Pražští kupci; zawázali se platiti z každého centnýře domácího tabáku 4 zlaté, z přespolního prostého 5 zl. z brasilského též virginského 6 zl.

Již na sněmě roku 1669 dal císař stawům předložiti, aby krom jiných wěcí také z koží sbírku zawedli. Stawowé wšak nepřiswědčili, představujíce, kterak by takowé sbírky „ad praxim a we skutek přiwésti těžko a nejisto bylo a sice k wětší nesnázi a obtížnosti pracných obchodůw a hospodářstwí slaužilo.“ Na ten čas přestal císař na tom; ale již roku 1673 jednalo se zase znowu o uložení sbírek na wíce wěcí rozličných; opět pak roku 1674 předložil císař stawům za prostředek k ulehčení obyčejným kontribuentům sbírky čili akcisy z mauky, nápoje, masa, koží a wšelijakých platů ze služeb pocházejících, což i na spráwce wšech panstwí a jiné služebné lidi rozumíno býti mělo. Psaním císařským dne 31. Kwětna 1675 dáwal se úmysl na jewo, žeby císař z usnešení stawů o tom zwěděti chtěl, „jakby dalece při rozpisowání nowého sněmu obecního mezi jinými swými postulaty i na oznámený prostředek sbírek zřetel swůj míti mohl.“ Ačkoliw se přitom ubezpečowalo, že se uložení sbírek těch „k žádné ustawičné trwanliwosti nemíní,“ zdá se předce, že stawowé wládě nedůwěřowali, aby we spoléhání na hojný příjem ze sbírek těchto nezwýšila přes míru žádosti swé o berně. Po několikaletém jednání na sněmích usaudilo se roku 1679, že „akcizy neboližto sbírky z rozličných wěcí při předešlém sněmě přednešené w tomto králowstwí českém na konec prakticirowány neboližto w skutek uwedeny býti nemohau.“ Ještě jednau zřízena byla roku 1681 kommissí sněmowní k wypracowání náwrhu o akcizích, od níž nawrhowána zwláště sbírka z cizích wín a ze skwostného zboží zahraničného, jakož z nitěných a hedbáwných krajek, z francauzských tak zwaných galanterií a jiných podobných. Sněm uzawřel, aby se z wýnosu těchto nowě zamýšlených sbírek a z tabáku zaprawila částka swolení na wychowání lidu wálečného toho roku w počtu 59000 zlatých. A wšak na sněmě, který potom nejprwé držán byl (1682), stawowé předce zawedení nowých sbírek těchto zamítli, uwodíce za příčinu, zwláště žeby skrze takowé sbírky na JMCé. hraničném cle, mýtech a ungeltu ujma následowati mohla a ty sbírky bez toho by málo wynášely; oněch pak 59,000 zl. raději rozwrhli na usedlosti, wšak tak, aby je zaplatily wrchnosti z wlastního měšce.

Weliká wálka turecká, která se začala roku 1683 tažením welkého wezira Černého Mustafy před Wídeň, a ku které později saučasně přidružila se také opětná wálka s Francauzi na Rýně, wyžadowala náramných obětí ode wšech zemí panstwí rakauského, a

byla tudy příčinau netoliko welkého přetížení králowstwí českého berněmi wymáhanými na sněmích než i nowot w bernictwí na ujmu samému oprávnění sněmů.

Hned roku 1683 na sněmě držaném již po dobytí slawného wítězstwí před Wídní žádal císař na sněmě českém mimo wšecka posud obyčejná swolení také zwláštní tak zwanau sbírku tureckau w summě 220,000 zl. kteráž odtud každoročně w této summě byla powolowána až do roku 1692. Roku 1693 žádal císař zwýšení jí až na 660,000 zl. Stawowé swolili 440,000, a swolení w této wýšce opakowalo se potom čtyrykrát po sobě až do roku 1696, po kterém wítězstwí prince Eugenia savojského nad Turky we slawné bitwě u Senty (1697) zjednalo naději w konec wálečného namáhání. Mezitím již roku 1690 žádal císař na stawích anticipat 815,972 zl. na wálečné potřeby w ten spůsob, aby tato summa w 6 létech byla poražena na obyčejném swolení na wychowání lidu wálečného, každý rok totiž šestá část a k tomu úroky po pěti ze sta. Stawowé swolili toliko 650,000 zlatých. Musili wšak již roku potomního a potom rok za rokem na žádost císařowu swoliti k čekání, tak že se s porážením šesté části nestal začátek po celý čas wálky; ano teprw roku 1698 swolil císař ponejprw k zaplacení úroku z oné summy, splácení pak jistiny i potom se odkládalo.

Na tom nebylo wšak dosti. Roku 1692 žádal císař již opět mimořádného příspěwku na potřeby wálečné w summě 326,390 zl. již ne co anticipat, nýbrž na spůsob berně. Stawowé swolili, ač s předložením, že nemožnost sehnání této summy wedlé tolikerých jiných berní jest makawá, ježto prý poddaní již ničeho nemají, wrchnosti pak wětším dílem rowněž jsau již zkaženy, a pro neaurodu k tomu přicházející, co w těch zlých časích ještě zahospodařily, nyní na wyžiwení poddaných takořka na spůsob špitálu obraceti musí. Nicméně žádal a obdržel císař téhož mimořádného příspěwku také roku 1693, ano w létech třech potomních (1694, 1695, 1696) žádal pokaždé krom těchto 326,390 zl. ještě jiného příspěwku 456,944 zl. 26 kr. kterýžto „wedlejší postulat“ pokaždé snížen od stawů na dwě třetiny, tedy 304,629 zl. 37 kr. 2 peníze, a w té summě wedlé oněch 326,390 zl. swolen jest. Jak sbírky turecké, tak tyto mimořádné wojenské příspěwky byly skoro weskrz powolowány z wlastního měšce wrchností. Po rozhodném obratu we wálce s Turky bitwau u Senty a po zawření míru s Francauzi w Ryswiku (1697) předložil císař stawům jakausi nowau saustawu budaucího požado-

wání berní na wojsko, jejíž podstata wšak nebyla jiná, nežli že wedlé obyčejného wyžadowání „na wychowání lidu wálečného“ mělo pokaždé státi také wyžadowání „na jiné potřeby wojenské,“ to jest mimořádná swolení předešlých let měla se státi napotom každoročními, za druhé že se místo posawadních čtwrtletních lhůt měla berně na wojsko odwáděti měsíčně. Dle tohoto nowého spůsobu žádal císař toho roku pro quanto militari w jedné summě 2,284,721 zlatých, to jest o 700,000 zl. wíce, než činilo obyčejné swolení na wychowání wojska w posledních časích před wálkau tureckau. Stawowé podáwali nejprwé 1,500,000, přidáwali později ještě 500,000, na ustawičné wšak doléhání císařowo swolili konečně k celé summě. K snadnějšímu snešení welkého tohoto břemena nawrhowal císař stawům, aby zawedli postranní sbírku z mauky; stawowé wšak prostředek tento zamítli, jakožto obtížný u wywedení. Roku 1698 spadlo wojenské swolení na něco přes dwa milliony, w létech 1699 a 1700 na něco přes 1,800,000 a 1701 na něco přes 1,700,000 zlatých; ale pro wypuknutí nowé wálky o španělské dědictwí w roce posledně jmenowaném wystaupilo w létech 1702, 1703 a 1704 opět na dwa milliony každoročně.

Ještě jiné břímě toho času na zemi uwalené byl příspěwek 32,638 zl. 53 kr. na zaprawení úroků z půjčky komorní dwau millionů zlatých, jehož císař na stawích českých sobě wyžádal roku 1692, a sic na pět let pokaždé w oné summě. Poněwadž půjčka nepřišla k místu toho roku, počalo se placení onoho příspěwku teprw r. 1693; ale po projití pětileté lhůty musili stawowé swoliti ještě k dalšímu placení téhož příspěwku také w létech 1698, 1699 a 1700.

W prwním roce welké wálky turecké (1683) wyžádal císař Leopold na stawích českých také postawení rekrut w počtu 3917 mužů tím spůsobem, že w náhradu autrat na to mohla si každá wrchnost poraziti 12 tolarů čili 18 zlatých za každého muže na berni k wychowání lidu wálečného. W létech 1688 a 1690 žádalo se na stawích stawění rekrut pod spůsobau weřejné hotowosti, tak totiž, že každá wrchnost musila prwé jmenowaného roku postawiti desátého muže, druhého onoho roku šestnáctého muže (wlastně $16^3/_{16}$) dle počtu swých poddaných, a náklad zaprawiti z wlastního měšce. Swolení $16^3/_{16}$ muže roku 1690 činilo dohromady 3750 mužů. Skutečně to weřejná hotowost nebyla; nebo sebrané mužstwo wřaděno jest obyčejným spůsobem do pluků císařských; také se nejednalo o obranu země, a císař nebyl tudy dle zřízení zemského

oprávněn wymáhati toho na zemi leč práwě se swolením sněmu. — Toho se mu w·té případnosti dostalo; wšak zdá se, že stawowé nebyli wolni, bráti nowé takowé břímě stále na sebe. Již téhož roku 1690, když císař žádal na stawích ještě jednau 3750 mužů, stalo se swolení to zase jen jako roku 1683 za srážku 12 tolarů za muže. Roku 1691 swolil sněm 3916 mužů, wšak jen polowici na wlastní náklad wrchností, polowici za srážku 12 tolarů za může. W pěti létech následujících 1692 až 1696 swoleno každoročně 3916 mužů, ale wždy jen na srážku, a sice tehdáž 16 tolarů čili 24 zlatých za muže. Srážka tato owšem na zaprawení celého nákladu nestačila, jak jest widěti hned z dalšího příkladu roku 1697, když císař opět žádal 3916 mužů, ale dal stawům wěděti, žeby se snad něco mužstwa dalo ujednati od knížat říšských a protož dal jim na wůli, buď postawiti rekruty in natura, buď zaplatiti za muže 30 tolarů. Stawowé dali přednost swolení takowému w penězích, ač tak, aby s 30 tolarů, jež sobě císař počítal za rekrutu, sraženo bylo 16 tolarů jindy stawům počítaných. Roku 1698 žádal císař opět 3916 mužů; stawowé wšak swolili již toliko 2000 týmž spůsobem jako roku předešlého; potom swoleno teprw zase roku 1700 toliko 1720 mužů za srážku 21 zlatých.

Náklad, jenž se wedl od stawů při rekrutowání, když jej na sebe přewzali buď celkem buď za srážku na berni, záležel 1. w opatření postaweného wojáka oděwem, 2. poboční zbraní, a 3. we wychowání do jistého času, až mužstwo sebrané bylo odwedeno důstojníkům wojenským k tomu ustanoweným, kdež pak počalo wychowání jeho jíti z prostředků na wychowání wálečného lidu wůbec ustanowených. Dle swolení roku 1683 měl býti oděw barwy šediwé z dobrého sukna a takowý, w němžby týž lid přes jedno polní tažení obstáti mohl. Roku 1690 ustanowuje se určitěji oděw barwy tmawé šediwé, jakož prý Pražská guarnizí nosí, při němž „wýložky pokaždé od officírů, pod který regiment podstrčeni budau, snadno se budau moci změniti.“ Dle swolení roku 1694 a 1695 měl rekruta obdržeti také ranec, rukawice, střewíce (aspoň dwa páry), punčochy (dwa páry lněných a jeden pár wlněných) a klobauk. Hlawní swrchní šat byl wolný kaput, k tomu od roku 1694 dle tehdejšího swolení na zwláštní žádost císařowu také krátká kamizola. Poboční zbraní rozuměl se kord, k tomu řemení a tobolka na patrony. Wrchní zbraň, totiž pušku čili mušketu, dostal woják ze zbrojnice císařské. K ušetření swých lidí poddaných wyžádali si stawowé roku 1690, aby

„i přinuceně a mocně obzwláště tuláci na wojnu bráni byli, poněwadž by sic málo se jich našlo, kteří by se dobrowolně werbowati dali.“

Powážliwější nežli wšechněch těchto tak welikých obětí wymáhání bylo wšak, když wláda císařská, nelibě owšem snášejíc obtíže činěné od sněmu, který při wšem powolném uwažowání welkých potřeb státu předce nikdy nepřestal klásti na wáhu také welké schudnutí země, w týchž létech wálečných ponejprw také wyšinula se z mezí práwa a počala si otwírati prameny nowých důchodů obcházením swolení sněmowního. Roku totiž 1692 rozepsána jest ponejprw císařskými patenty daň ze hlaw dle rozličných tříd obywatelstwa, jak usedlého tak neusedlého, bez předcházejícího tázání sněmu o swolení. Není pochybí, že se stawowé ozwali proti tomu a že byl o to spor mezi nimi a wládau. Kdybychom měli obšírnější zpráwy o jednáních sněmowních toho času, jistě zwěděli bychom z nich, jakým spůsobem byla ta rozepře wedena. Narážejí na ni slowa w oznámení císařském k stawům na sněmě roku 1693, že ačkoli JMCá sbírku ze hlaw dotud wybíranau jure absoluto regio extradiaetaliter wymáhal, na kterémžto práwě i nyní wždy sine limitatione přestáwá, předce nakloněn jest se stawy se smluwiti spůsobem, jak hned níže bude oznámeno. Jakými důwody wláda zastáwala domnělé práwo swé, o tom owšem nemáme zpráwy; ale z platných základních zákonů země nemohla ho odwozowati; musilo to býti jen a priori z theorie o neobmezené moci panownické, tehdáž owšem s oblibau hlásané; nebo Ferdinandowo obnowené zřízení zemské a privilegia zemská neznala žádného práwa králowa k ukládání jakýchkoli berní neb sbírek bez swolení sněmowního; že pak sbírka ze hlaw nebyla žádným starodáwným wlastním důchodem komorním, ukazují jak starší sněmowní swolení tak nowější tehdáž příklady sněmů roku 1645 a 1657, na kterých daň tato řádně sněmem byla swolena. Wypsání tedy sbírky ze hlaw, předsewzaté roku 1692 mimo sněm z moci králowské bylo přestaupením zřízení zemského. Na sněmě roku 1693 zmírnila se toliko podoba jeho, když císař stawům pozůstawil, aby daň tuto wykaupili určitau summau 350,000 zl. k čemuž od nich swoleno toho roku i také w prwních třech létech potom (1694—1696) s wyhražením toliko skutečného sebrání daně pohlawné od neusedlých k rukaum země na spůsob sbírky pomocné. Sbírka tato z neusedlých wynášela wšak jen několik set zlatých ročně.

Zcela týmž spůsobem rozepsal císař o několik let později, když se strojilo k wálce o španělské dědictwí, w Čechách jako we wšech swých dědičných zemích wšeobecnau sbírku ze jmění, zase, jak rozepsání znělo, jure regio, mocí a práwem králowským (1700 10. Prosince). Stawowé pak wykaupili ji na sněmě držaném 3. Ledna 1701 swolením 600,000 zl.

Mezitím žádal císař a obdržel od stawů již roku 1691, že mu postranní sbírky z tabáku, dotud pro zem wybírané, postaupili na tři léta za náhradu toho, co předtím dle průměru wynášela, totiž za 7536 zl. ročně. Po uplynutí těch tří let (1694) stalo se další postaupení pod tauž wýminkau opět na tři, potom (1697) opět na dwě léta, později pak pokaždé od roku na rok, ačkoliw sbírka ta wynášela již ročně okolo 20,000 zl. Stawowé tuším hleděli k této zkušenosti, když roku 1697 nechtěli zawésti nowé sbírky z mauky, majíce na jednom příkladě dosti, že postranní sbírka, jak medle ji přiwedli k wětší wýtěžnosti, lákala dychtiwost wlády, aby se jí zmocnila pro sebe. A wšak wláda také w tom ohledu nezachowala se konečně w mezích zákonnosti, nýbrž bez swolení sněmowního zawedla některé podobné sbírky, jakož z masa, z koží, z papíru, o swé ujmě a k swé ruce. Stawowé měli již na sněmě roku 1698 příčinu k stěžowání na „škodliwé a málo platné akcizy“; ale žádost jejich, aby císař králowstwí od nich ušetřil, nebyla na ten čas wyslyšena.

Po skončení wálky turecké naléhali stawowé na polehčení posawadních břemen, a císař jeho slibowal; ale překáželo tomu welké nahromadění dluhů komorních, které se stalo za příčinau wálky wedlé wšeho wymáhání těžkých obětí spůsobem zákonným i nezákonným. Císař Leopold wyhledáwal na sněmě držaném dne 3. Ledna 1701 pomoci stawů k zaplacení dluhů těchto, které se wztahowaly w celém mocnářstwí na 22 millionů zlatých. Za to mínil se wzdáti některé daně dotud obyčejně swolowané, totiž newyžadowati jí na sněmích budaucích. Stawowé nawrhli k tomu přede wším sbírku posudného z piwa; i stalo se tedy usnešení, dle něhož stawowé čeští přewzali na sebe 6 millionů dluhů císařských k zaplacení w 15 létech wěřitelům, kteří by na králowstwí české byli odkázáni; za to swolil císař, aby stawowé 1. „extraordinarní sbírku piwního tácu“ w té spůsobě, jak dotud od sněmu do sněmu byla swolowána, po těch 15 let pro sebe wybírali, 2. aby nowěji zawedené sbírky z masa, z koží a z papíru byly zrušeny, wyjma toliko we městech

Pražských z každé libry masa ½ kreycaru. Do těchto 6 millionů mělo býti wpočteno oněch 650,000 zlatých, které roku 1690 od stawů složeny byly císaři co anticipat a však posud nezaplaceny, a rowněž podíl jistiny dwau millionů, z kterého stawowé čeští platili dotud aurok 32,638 zl. ročně.

Smlauwa tato byla však zawřena práwě, když se již strojilo k nowé dlauholeté wálce o dědictwí španělské, která brzy we staw hospodářstwí státního uwedla ještě mnohem wětší zmatek než dotud. Dle usnešení sněmowního mělo se wybírání posudného od stawů začíti teprw roku 1702. Na rok 1701 zůstalo ještě w rukau císaře, a rok ten nepřinesl také wůbec žádného ulewení, ano naopak; následkem tehdáž práwě swoleného aequivalentu za sbírku z jmění dosáhlo břímě daní od sněmu swolených, celkém wzaté, největší dosawadní wýšky, totiž 3,222,744 zlatých (o 700,000 wíce než we powěstném roce 1663). Na rok 1702 swolil sněm držaný ku konci roku 1701 znamenitě wětší quantum camerale k disposici císařowě, než bylo předtím w obyčeji, totiž 150,000 zl. místo posawadních ročních 50,000 zl. w powážení zwláště, „kterak dwůr císařůw z milosti Boží tak patrně požehnán a rozmnožen jest," však také z ohledu na to, že posudné, jindy práwě na dworská wydání ustanowené, nyní bylo zanecháno stawům. Již roku 1698 bylo na stawy přišlo mimořádné wyžadowání daru za příčinau swatby syna císařowa Josefa, krále uherského korunowaného. Císař byl žádal 200,000 neb aspoň 165,000 zlatých; stawowé podáwali nejprwé 60,000 zl. s odwoláním na snešení roku 1628, kdež tolik bylo swoleno na swatbu krále Ferdinanda III; však když císař předkládal, že se při nynějších wysokých cenách takowau summau málo dá pořiditi, a také zwláštním psaním dne 15. Ledna 1699 stawy poctil pozwáním k této swatbě, přidali ještě 20,000 zl. a swolili tedy 80,000 zl. císaři, mimo to pak 10,000 dukátů, to jest 40,000 zl. k rukaum krále Josefa samého. Na sněmě swrchu zmíněném ku konci roku 1701 žádal císař již zase nowého příspěwku na krále Josefa, když se jednalo o wyprawení jeho k wojsku do říše; a stawowé swolili celých 150,000 zl. od císaře žádaných s wětší ochotností než předešle. Dobré dorozumění mezi stawy a wládau přetrhlo se však brzy, nejspíš za příčinau nowé sbírky ze jmění, kterau císař opět již roku 1702 a podruhé roku 1703 rozepsal bez swolení sněmowního. Stawům musilo býti těžko dodržeti smlauwu o přejmutí dluhů císařských, když se na zemi wymáhaly platy, o kterých sněm nic

neweděl. Následkem stížností stawů, jak in corpore tak také prý in particulari na císaře wznešených, o jichž obsahu se sice nic určitého nepraví, stalo se předložení na sněmě držaném dne 29. Prosince 1702, dle kterého smlauwa o přejmutí 6 millionů dluhů obapolným swolením jest zrušena, tak že komora dworská wzala dluh zase na sebe, naproti tomu pak stawowé swolili posudné z piwa na 15 let nejprwé příštích, s wýminkau od císaře přijatau, aby jim z wýnosu této sbírky byl každý rok splacen patnáctý díl toho, co měli za císařem z anticipatů od roku 1689 a potomních let jak na jistině tak na úrocích.

Zaslíbení toto posledně řečené nebylo wšak ani nyní zdržáno. Rok od roku odkládalo se splácení lhůty práwě tak jako předtím; ano i když roku 1705 císař Josef I k naléhání stawů wýplatu nařídil, zdržowala to komora dworská i w potomních létech jalowými wýmluwami, jakoby počty o tom nebyly ještě uwedeny w auplnau správnost.

Hned prwní léta wálečná přinesla s sebau krom neblahé sbírky ze jmění rozličná nowá obtížení. Roku 1702 swoleno rekrut 7030 mužů, tedy počet wíc než o třetinu wětší než w létech předešlé wálky turecké. Wedlé toho žádal císař mimořádného daru pro druhého syna swého Karla, když měl co za krále španělského ustanowený wezen býti do Portugalu. Stawowé swolili 60,000 zl. co příspěwek na cestu. Na začátku roku 1704 wyzýwal císař stawy k obraně země čili defensí pro nebezpečenstwí wpádu baworského, a stawowé prokázali swau ochotnost k tomu uzawřením, aby pátý muž dle počtu usedlých byl ozbrojen, wšak pod wýminkau, aby náklad byl zaprawen ze swolení na wojsko; k čemuž když císař přistaupiti nechtěl, postawen toliko od 50 usedlých jeden střelec čili mysliwec, a od 100 usedlých jeden jízdný, wše na náklad země, což činilo 82,601 zlatý. Na rok 1705 žádal císař 6528 mužů rekrut a k tomu ponejprw také jistého počtu koní pro wojsko, totiž 1306 koní kyrysarských a 653 dragaunských. Stawowé již silně namítali proti tomu nedostatek lidí, že totiž „na mnohých místech tak dobře wrchnosti jako poddaní k obsáhnutí potřebné polní práce na pacholcích welký nedostatek trpí a proto u některých sedláků ženské pohlawí orati musí, ano i mnohý otec již posledního syna do služby wojenské dáti musil, odkudž následuje, že z nedostatku podobných lidí mnoho polí neosetých zůstati musí a skrze to wšeobecné daně a [illegible] wězeti [illegible]wají a [illegible] býti nemohau.“ Žádali

proto, aby země odwáděním rekrut in natura ušetřena byla i aby se mimo zem, zwláště w Bawořích tehdáž dobytých, na wojnu bralo. Po delším wyjednáwání usnešeno, aby 1200 mužů plukowé sami mimo zem, wšak na autraty stawů sebrali, ostatek aby postawen byl in natura.

Na posledním tomto sněmě za žiwobytí císaře Leopolda I bylo také předloženo, že wláda napotom rok wojenský wždy ode dne 1. Listopadu počítati míní. Proti tomu stawowé nic neměli, toliko žádali, aby se s berně již swolené na wojsko část wypadající na letošní dwa měsíce Listopad a Prosinec strhla, poněwadž by sice za ně dwakrát bylo placeno. Ale wláda skutečně zamýšlela přitom získání těch dwau měsíců spůsobem pokautním. Na námitky stawů několikkrát opakowané odpowěděno konečně listem císařským, že se od toho, co již swoleno, nic upustiti nemůže, a že císař dalšího dopisowání o tom dowoliti ani přijíti moci neráčí. K tomu odpowěděli stawowé podobně jako ondy roku 1663, žeby „z pauhé poslušnosti rádi ihned byli swolili, ale z ohledu očitě patrné nemožnosti že sice celau summu chtí dáti rozwrhnauti, a wšak žádané jistoty w tom že nemohau nikdá méně jak toho roku slíbiti.“

c) *Za Josefa I, Karla VI a Marie Terezie.*

Na prwním sněmě, který byl swolán za panowání císaře Josefa I (1705 2. Října), žádalo se na stawích českých swolení na potřeby wojenské we wýšce dotud neslýchané 3,600,000 zlatých, s ponawržením, aby nebyla celá tato berně uložena na usedlosti, nýbrž část aby se sehnala jinými, mimořádnými prostředky, jakož sbírkau z jmění neb z hlaw, z dobytka, z koní, neb obilnau daní nebo uložením nějaké dáwky ze sta ode wšech prodejů, darowání a odkazů skrze smlauwy, poslední wůle neb kodicilly neb konečně prostředkem accisů. Stawowé podáwali na to z počátku 1,500,000 zl. co ordinarium, které mělo býti rozwrženo na poddané dle usedlostí, a jeden million co extraordinarium tím spůsobem, aby si jej císař zjednal půjčkau w jiných zemích, kteráž by potom byla od stawů českých splacena w osmi neb desíti létech i s úroky z měšců wrchností. Když wšak císař s tím se spokojiti nechtěl, swolili stawowé po delším wyjednáwání summu od něho sníženau na 3,333,333 zl. z kteréž aby dwa milliony zapraweny byly od poddaných dle usedlostí, ostatek od wrchností, a to předně prostředkem

zwláštní daně z hospodářských užitků čtwerého druhu, totiž z wýsewků, z dobytka, z důchodů piwowárních a z rybníků, pokud by daň ta stačila. Dle přiznání měla wynášeti 612,334 zl. k čemuž mimo to měla města přispěti swau částí wyměřenau na 22 zl. 2 kr. a 5 peněz s každého usedlého.

Stawowé mínili se tak wysoké berni podrobiti jen tenkrát wýminečně, a wyslowili jmenowitě swé ubezpečení, že jich císař tím spůsobem takowých přiznání z jich užitků hospodářských na budaucí časy dále obtěžowati neráčí. Ale postulat 3,600,000 zl. na potřeby wojenské předložen byl odsud každoročně po celý čas trwání wálky o španělské dědictwí, až totiž do roku 1713, a přese wšecky námitky stawů pokaždé snížen toliko na 3,333,333 zlatých. Stawowé podáwali roku 1706 nejprwé 1,200.000, potom 1,500.000 zl. co ordinarium od poddaných, krom toho pak mírnau sbírku z jmění, newyslowili se w jaké wýšce. Odpowědi této na proposicí císařskau zpěčowali se wšak sněmowní kommissaři předložiti císaři, usilujíce z tuha o swolení celé summy. K tomu se stawowé prohlásili, že „z pauhého a samoslepého poslušenstwí“ dají rozepsati 2,000.000 na poddané dle usedlostí, wšak bez ubezpečení, žeby se ta summa skutečně sešla; ostatních 1,333.333 zl. mínili sehnati půjčkau; když wšak wyjednáwání o to s některými obchodnickými domy nedošlo cíle a od wlády pospícháno bylo, uzawřeli rozwrhnauti celau tuto summu prozatím co extraordinarium na wrchnosti dle usedlostí (po 22 zl. 5 kr. $^1/_2$ penízi z každé usedlosti), wedlé toho wšak uložiti opět daň z hospodářských užitků wrchnostenských, z jejíhož wýnosu mělo později každému býti wynahraženo, coby dle usedlostí zaplatil. Na sněmě roku 1707 podáwali stawowé nejprw 1,600.000, potom 1,800.000 zl. co ordinarium a 700,000, potom 900,000 co extraordinarium, kteréžto mělo býti sehnáno wšeobecnau sbírkau z jmění. Opět wšak císař naléhal netoliko na celau summu, nýbrž aby celá byla rozwržena dle usedlostí, 2,000.000 totiž na poddané a 1,333.333 na wrchnosti. K čemuž stawowé po dlauhém a tuhém wyjednáwání konečně přistaupili, wšak jak se opět prohlásili, „ne pod spůsobem swolení, ale na JMCé. a Ké. nejmilostiwější poručení, z pauhé slepé poslušnosti“ a tedy bez ubezpečení. Teprw na sněmě roku následujícího (1708) zjednáno jest ulehčení břemene tauto berní dosud na usedlosti uwalowaného, ale prostředkem, který byl sám břemenem nemenším pro wšecko obywatelstwo země, totiž nowau sbírkau accisů wztahující se skoro na wšecky předměty každo-

denní potřeby. Císař rozepsal ji podobně, jak se bylo již předtím stalo s několika sbírkami, opět bez předcházejícího swolení sněmowního, wšak co sbírku adminicularnau, tak že, kolik se z ní sešlo, o tolik měli stawowé méně rozwrhnauti na usedlosti k dosažení celého swolení wojenského.. Pačátek wybírání stal se od 20. Ledna 1709. Počítalo se, že sbírka wynese za čtwrt léta aspoň 300,000 zlatých; dle toho uzawřelo se na sněmě, aby na druhé čtwrtletí toho roku ze summy swolení wojenského o 300,000 zl. méně rozwrženo bylo na usedlosti; když by byl wýnos wětší, aby se o tolik wíce srazilo na následujícím čtwrtletí, a tak aby se pokračowalo. Skutečně wynesl accis ročně až 1,800.000 zl. a wíce, což se w pěti potomních létech pokaždé od wojenského swolení 3,333.333 zl. odráželo.

Mimo tento wšeobecný accis wybírala se wšak po odwolání smlauwy předešlé mezi císařem Leopoldem a stawy českými také zase zwláštní sbírka z masa, a zdá se, že ještě jiná ta neb ona. Císař Josef postaupil i této sbírky z masa stawům na sněmě roku 1708, a wšak toliko nájmem na 15 let za 140,000 zl. ročně, tak že jen, co se přes tuto summu wybralo, mohlo býti užíwáno od stawů k ulehčení jiných břemen.

Wálka o španělské dědictwí wyžadowala wšak ještě wíce jiných obětí. W nedostatku peněz pomáhala si wláda někdy půjčkami, které se od obyčejných dotud dluhů komorních tím rozeznáwaly, že se wykazowaly k zaplacení z berní budaucích let, pročež k ubezpečení wěřitelů býwaly se swolením stawů wkládány do artikulů sněmowních. Prwní takowé wložení stalo se roku 1701 hraběti Heřmanowi Černínowi na 400,000 zl. a opět roku 1704 na 1,200,000 zl. Posledně jmenowaného roku, za panowání ještě císaře Leopolda I, wyžádáno jest na duchowenstwu wydání kostelního stříbra ku potřebám státním w summě za 88,493 zl. a slíbeno zaplacení této summy w 6 létech po skončení wálky z weškerého swolení sněmowního. W prwním roce panowání Josefa I následowala půjčka 50,000 zl. od hraběte Heřmana Černína, k zaplacení w 5 létech od 1. Listopadu 1706, a roku 1706 půjčka 1½ millionu od Wídenského banku, která měla býti zaplacena od 1. Listopadu roku 1707 w 15 létech, a sice wždy 150,000 zl. ročně, z nichž na Čechy přewzato 48,958 zl. 20 kr. z každoročního sněmowního swolení. Mimo to téhož roku wypůjčeno 674,000 zl. od zámožnějších osob w zemi, o čemž se we sněmowních artikulích zmínka neděje; byla to, jak se zdá, půjčka nucená. Roku 1710 zbýwalo dluhu nesplaceného

z předešlých půjček hraběte Černína 400,000 zl. ku kterým wypůjčeno na nowo od sirotků po něm 600,000 zl. se záwazkem, aby celá summa 1,000,000 zl. zaplacena byla w 10 létech, po 100,000 zl. ročně, při čemž poručnictwu wymíněno práwo zadržení powinné berně ze statků sirotčích na počet každoroční lhůty. Na sněmě roku 1712 obrátil se císař Karel VI, nástupce Josefůw, k stawům samým, žádaje, aby swým auwěrkem zjednali půjčku 3 millionů zlatých, která měla býti zaplacena w 10 létech ročními 300,000 zl. s úroky z každoročního swolení na wojsko. Stawowé neopominuli při té příležitosti ukázati na to, jak se jim wedlo s předešlými anticipaty od roku 1689 a následujících, kterak se „ubezpečením od dwau císařských a králowských Milostí, Leopoldo a Josepho Primo slawných pamětí, milostiwě učiněným a sněmowním snešením upewněným“ o splacení 15. dílu z piwního tácu při již minulých 12 létech zadosti nestalo. Podáwali toliko sprostředkowání půjčky dwau millionů, teprw pak po opětném ubezpečení císaře, že jak s tímto desítiletým splácením na jisto se pokračowati bude, tak i s strany splácení starších požadawků země bude brzy o náležitý prostředek pečowáno, swolili k celé půjčce tří millionů, kteráž se zjednala tím spůsobem, že země wydala dlužní úpisy wěřitelům, ježto se w ní zaučastnili, a wyplácení jich wzala na sebe, jak bylo wymíněno, z každoročního swolení na potřeby wojenské. Roku 1713 wložen jest do sněmu nowý dluh 300,000 zlatých, wypůjčených od Jana Wácslawa hraběte Gallasa, k zaplacení we čtyrech létech.

Wšecky tyto půjčky, kterými byla spůsobena byť ne powinnost, předce jistá nutnost k wětším swolením berní od stawů na léta budaucí, nestačily ještě ke wšem potřebám a ke zdržení wlády, aby zanechala předešlých prostředků nezákonných ke zjednání sobě peněz. Na sněmě roku 1712, tom samém, který swolil k půjčce 3 millionů zlatých práwě zmíněné, jednalo se opět také o wykaupení sbírky ze jmění, kterau byl císař bez swolení sněmowního rozepsal patentem wydaným dne 3. kwětna 1712, potom wšak dle předstawení místodržících wznesl na sněm, dáwaje na wůli, aby jiným spůsobem byla nahražena. Stawowé swolili místo ní 500,000 zl. kteréž sehnali půjčkau, a rozepsali se swolením císaře sbírku pomocnau od kapitalistů, zwláště neusedlých, a sbírku z každého sudu piwa (wedlé posudného powoleného císaři) na tři léta, aby z toho půjčka ta byla zase splacena. Mimo to nařízena jest patentem císařským

dne 5. Dubna 1712 nowá daň čili sbírka musiční, to jest z každého bálu a tance.

Wedlé zwýšeného wojenského swolení wyžadowaly se na každém sněmě i w této době španělské wálky obyčejné tři položky sněmowních swolení, jak býwaly předtím od dáwného času, totiž quantum camerale, fortificatorium a na wydání zemská.

Na komorní wydání (camerale) žádalo se od roku 1704 pokaždé 200,000 zlatých; stawowé pak obyčejně podáwali 50,000 zl. totiž kolik se powolowalo před rokem 1702, pokaždé wšak konečně powolili 100,000 zl. Teprw na sněmě swolaném roku 1713, který se protáhl až přes zawření míru w Rastadtě (1714, 6. Břez.), žádali dokonce, aby císař od tohoto wyžadowání, kterého w jiných zemích nebylo, upustil, na námitky pak císařowy naposledy swolili sice opět 100,000 zl. ale s wýminkami, aby odtud krom obyčejného nákladu na zbrojnici placeno bylo 9,100 zl. na fortifikací Nowoměstskau, náklad na wychowání chudých lidí zůstáwajících we špitálích, též platy služebníků při kostele sw. Wíta, heitmana hradu Pražského a heitmanů městských, neméně poslů komorních a wrátných zámeckých, kterýchžto autrat zaprawowání komora králowská se wyhýbala od některého času.

Na fortifikací Prahy a Cheba swolowali stawowé wždy ještě, jako předešle, 30,000 zl. ročně, až teprw roku 1709 a opět 1710 a 1711 podáwali toliko 20,000 zl. s ukazowáním na to, že opewnění Cheba, o němž se stawělo již od roku 1650, bylo téměř dokonáno a nepotřebowalo tudy již skoro žádného nákladu. Nicméně swolili konečně předce pokaždé 30,000 zl. Teprw roku 1714 (na sněmě swolaném 1713) odepřeli swolení na fortifikací dokonce, s odkázáním, aby se stawělo z přebytků předešlých let, jichž mělo býti dost před rukama; a císař pro tenkrát od wyhledáwání swého upustil.

Wydání zemská brali stawowé pokaždé na sebe, ačkoli jich čím dál tím wíce přibýwalo. Krom předešlého zwýšení platů úředníků slaužících při kanceláři místodržitelské a radd při saudě nad appellacími podwolili se stawowé roku 1704 k placení ročních 6000 zl. kancléři českému k wýžiwě jeho we Wídni a roku 1708 ku příspěwku ročnímu 6000 zl. na wydržowání stálého wyslance čili ablegata při říšském sněmu w Řezně a přísedícího čili assessora při komorním saudě říšském we Wetzlaru. Roku 1709 činila wydání zemská auhrnkem aspoň 70,000 zlatých,

Také stawění rekrut a jezdeckých koní pro wojsko bylo po celý čas wálky španělské stálým článkem swolení sněmowních každého roku. Od roku 1704 až do roku 1713 žádáno bylo pokaždé a také swoleno 6528 mužů a 1306 koní kyrysarských, 653 dragaunských. Mužstwo žádáno bylo obyčejně in natura s náhradau útrat čili bonifikací 41 zlatých za muže, která se strhowala s každoročního wojenského swolení; jen dwakrát za ten čas, w létech 1709 a 1713, dal císař stawům na wůli, jistau část swoleného počtu odwésti w penězích, počítajíc za muže ponejprw 61, podruhé 65 zl., s kterých wšak strhowala se rowněž bonifikací 41 zlatých, tak že w těch případnostech přišlo stawům skutečné wydání za jednoho muže na 20 a podruhé na 24 zlatých. Poněwadž stawowé pokaždé raději platili, než skutečně stawěli rekruty, dá se sauditi, že jim skutečné stawění rekrut přicházelo obyčejně dráže, než když císař přijal peníze a dal za ně sám najímati lid; pročež každé swolení rekrut bylo značným zwětšením swolených berní peněžitých. O koních čili rimontách bylo obyčejně dáno na wůli, buď dostawiti je in natura za určitau bonifikací, buď zaplatiti za ně určitau cenu. Obyčejná bonifikací za koně kyrysarského byla 67 zl. 30 kr. za koně dragaunského 52 zl. 30 kr. Cena, za kterau buď stawowé skutečně kupowali, nebo s kterau se císař spokojil, pohybowala se za koně kyrysarského mezi 79 a 87, za dragaunského mezi 64 a 72 zlatými, tak že ztráta na jednom koni po odražení bonifikací wždy činila aspoň 9 zl. 30 kr. i až 19 zl. 30 kr.

Mimoobyčejná swolení, která se nahodila od smrti císaře Leopolda I, byla roku 1707 dar 50,000 zlatých ke swatbě Karla bratra Josefowa, tehdáž krále španělského a 50,000 zl. na wýprawu Marie Anny sestry císařowy, když byla prowdána za krále Jana portugalského, potom roku 1710 pomoc na cestu Karla VI ze Španěl, když nastaupil w panstwí po Josefowi, 600,000 zlatých.

Summa celého sněmowního swolení činila, pokud se dá wypočísti, w létech 1705 a 1706 pokaždé přes 3,774.000, roku 1707 přes 3,874.000, w létech 1708 a 1709 přes 3,953.000, w létech 1710 a 1711 přes 4,263.000, a wystaupila roku 1712 až na 4,542.333 zlatých, nepočítajíc w to náklad země na rekruty a rimonty, který činil pokaždé také wíc než 150,000 zlatých.

Jak medle konečně mírem Rastatským, zawřeným dne 6. Března 1714, spůsobena byla naděje stálejšího upokojení w poměrech zahraničných, jali se stawowé čeští ihned doléhati na wládu o po-

třebné polehčení, o zaprawení dáwno odkládaných náhrad, přede wším pak o zrušení obtížného accisu. Císař žádal psaním dne 15. Unora, tedy ještě před zawřením míru, aby stawowé ještě ten rok se staršími požadawky strpení měli, s oznámením, že míní dáti jednati mezi nimi a komorau dworskau o spůsob, kterým by splácení oněch dluhů rokem 1715 začátek wzíti a potom dále předsejíti mělo; s čímž stawowé na ten čas se spokojili. Dne 23. Čerwence 1714 wyšel potom patent císařský, kterým se accis zrušil k welkému potěšení země, tak že wybírání jeho od 15. Srpna toho roku se zastawilo, po pěti a půlletém trwání. Hned pak psaním k nejwyššímu purkrabí daným dne 25. Čerwence 1714 wznesl císař na stawy přání swé, aby se k ulehčení země a nicméně ku pojištění potřebného wydání na wojsko jistá summa roční na některau řadu let ustanowila, kterau by stawowé co quantum militare odwáděti se zawázali, zároweň pak aby se s strany zaplacení dluhů učinilo rozwržení též na jistý počet roků; k tomu cíli aby sněm zwolil deputací, po jedné osobě z každého stawu, která by o tom we Wídni se zwláštní kommissí císařskau wyjednáwala. Stawowé zwolili k tomu Daniele Josefa Mayera, probošta Pražského, Jana Arnošta hraběte Šafgoče, praesidenta nad appellacími, Wácslawa Hložka z Žampacha, místokomorníka při dskách zemských, a Bohuslawa Jana Wořikowského z Kunratic, primatora Starého města Pražského; kteříž plnomocenstwím a instrukcí opatřeni, do Wídně se odebrali. Kommissí císařská, s kterau wešli we wyjednáwání, skládala se ze tří osob, kteříž byli Jan Leopold kníže Trautson, Wintíř Tomáš hrabě ze Stahremberka, praesident komory dworské, a Leopold Josef hrabe Šlik, nejwyšší kancléř český.

Prwní předložení císařské učiněné prostředkem této kommissí čili ministerialné deputací bylo, aby stawowé na deset let pořád zběhlých od 1. Listopadu roku 1714 každoročně dwa milliony a 600,000 zlatých swolili. Wyslaní čeští předestřeli nemožnost přewzetí tak welké summy, a podáwali se swé strany summu, která naposledy w čas pokoje, totiž roku 1682, swolena byla, to jest 1,170,000 zlatých, na nejwýš pak 1,500,000, jak daleko se wpustiti dowolowala jim instrukcí jejich. Když císař s podáním tím spokojiti se nemínil, wšak se swé strany slewil na dwa milliony a 200,000 zlatých, wyžádali si deputowaní čeští dalšího plnomocenstwí od stawů, dle kterého podali nejprwé 1,600,000, potom 1,700,000 a po třetí 1,800,000 zlatých. Tu konečně císař oznámil wyslancům w osobní

audiencí jim udělené, že se míní spokojiti s ročními dwěma milliony. K tomu swolili stawowé, když na ně wěc podruhé wznešena byla od wyslaných, a na tom základě zawřena smlauwa čili recess tak zwaný, jejž podepsal císař dne 12. Dubna 1715. Stawowé tedy zawázali se, jak řečeno, na deset let nejprwé příštích platiti ročně 2,000,000 zl. berně na potřeby wojenské. Císař naproti tomu slíbil po celý ten čas wíce nežádati, ani žádné daně z hlaw nebo ze jmění, žádné nucené půjčky (subsidium praesentaneum), žádného accisu „aneb coby sice pod jakýmkoli jménem daně militarní řčeno býti mohlo," na králowstwí české neukládati. Wýminka se dopauštěla toliko pro případnost turecké neb jiné těžké wálky nebo nějakého podobného wšeobecného nebezpečenstwí, tak aby w takowé případnosti císaři wolno bylo sněmowně o wětší swolení se stawy jednati. Podobně wšak aby také stawům bylo wolno, w nešťastných příhodách, které by w zemi welkau škodu způsobily, slewení s umluwené summy žádati. Dále ustanowowal se recessem spůsob zaprawení starších dluhů, o které dotud darmo bylo upomínáno. Rozděleny jsau na dwě třídy. Do jedné postaweny starší anticipaty z let 1689, 1691, 1695, 1696 a 1697, kterých summa i s auroky zasezelými činila 2,099,373 zl. 39 kr. Tato summa měla býti zaplacena w 10 létech od roku 1715 do roku 1724, tak sice že rozwrženo z jistiny na každý rok 109,189 zl. 15 kr. a $3^3/_5$ peníze, z auroků pak na prwní rok 132,337 zl. 1 kr. $^1/_2$ pen. na další pak léta wždy o 5291 zl. 10 kr. a 1 pen. méně, tak že na poslední rok wypadlo 84,716 zl. 29 kr. $2^1/_2$ peníze. Druhau třídu činilo stříbro kostelní wydané roku 1704 a půjčka zámožnějších od roku 1706, obojí w summě 762,493 zl. 24 kr. a 1 peníze. Tato summa rozwržena jest na 6 let od r. 1716 do r. 1721, tak že z jistiny položeno na prwní rok 202,550 zl. 33 kr. $4^1/_6$ pen. na potomní čtyry léta po 138,948 zl. 33 kr. $4^1/_6$ peníze, na poslední, šestý rok 4148 zl. 33 kr. $4^1/_6$ peníze; z auroků pak na prwní rok 42,472 zl. 47 kr. potom rok od roku méně až na poslední rok toliko 155 zl. 34 kr. Každoroční tyto lhůty měly býti se swolených dwau millionů strženy a wěřitelům zaplaceny. O jiných dluzích w recessu nejmenowaných rozumí se, že zůstalo přitom, co bylo o jednom každém ustanoweno w prwotních smluwách dlužních.

Do dwau millionů každoroční berně na potřeby wojenské nebylo wpočteno fortificatorium, tím méně camerale. Obojí swolowalo se jak předtím tak po wšecka další léta panowání císaře Karla VI,

a sice fortificatorium w létech 1715 až 1717, později pak wýminkau také w létech 1721 a 1732 w summě předtím obyčejné 30,000 zl. w ostatních létech od roku 1718 toliko 20,000 zlatých, camerale wždy w summě 100,000 zl. Také posudné čili piwní tác, swolené roku 1702 na 15 let, wybíralo se posud, a stawowé, ač po některém zpěčowání, swolili na sněmě roku 1716 w prodlaužení jeho opět na 15 let, po projití pak této lhůty roku 1731 na dalších 15 let. Mimo to smluwili se na sněmě roku 1715 s císařem o nowau sbírku musiční wýše zmíněnau, tak že ji přejali na sebe na 4 léta, se záwazkem odwáděti z ní ročně 40,000 zl. Smlauwa tato jest později roku 1718 obnowena na další 4 léta, roku 1722 a 1728 pokaždé na 6 let, roku 1734 a 1738 zase pokaždé na 4 léta. Počítáme-li roční wýnos posudného wždy ještě na 250.000 zl. wydání zemská rowným počtem na 100,000 zl. a připočteme-li také 140,000 zl. smluwených za sbírku z masa; dá se summa celého swolení sněmowního na prwní rok recessem upraweny, totiž na rok 1715, wypočísti asi na 2,660,000 zlatých, což činí dobře o 1,400,000 méně, než průměrné roční swolení w dewíti předcházejících létech wálečných.

Rok 1715 zůstal wšak jediný, we kterém desítiletní recess císaře Karla VI byl skutečně zachowán. Již roku 1716 nastala případnost, pro kterau byl si císař wyhradil uchýlení se od recessu, wypuknutí totiž nowé wálky s Turky, která se teprw roku 1718 skončila mírem Požaroweckým, a mezi ní opětné wypuknutí wálky se Španěly, která zaneprazdňowala zbraně císařské w Italii až do začátku roku 1720. Císař žádal za tau příčinau na rok 1716 tři milliony zlatých na potřeby wojenské. Stawowé swolili dwa milliony co ustanowené ordinarium, a podali nejprwé 600,000 zl. co extraordinarium, kteréžto potom na další žádost císařowu zwýšili na 666,666 zlatých. Na rok 1717 zwýšil císař postulat na 3,633,333 zlatých, dáwaje stawům na wůli, aby část této summy sebrali prostředkem sbírky z jmění, potažením neusedlých kapitalistů neb jiným podobným spůsobem. Stawowé wšak bránili se tomu, podáwajíce toliko jako wloní 2,666,666 zl. jménem berně, krom toho pak půjčku čili anticipat 717,334 zlatých, i stalo se konečně srownání, dle kterého swolili 2,700,000 zlatých berně, s potažením kapitalistů k některé části, a 900,000 zlatých půjčky, která měla býti od stawů sprostředkowána wydáním dlužních úpisů od země, a w 6 létech zaplacena zadržením části berně na wojenské potřeby,

jak na jistinu tak na úroky. Na rok 1718 žádal císař opět 3,633,333 zlatých, a stawowé powolili 3,200,000 co berni. Tím úsilněji bránili se wšak, když císař již po odbytí wálky turecké žádal na rok 1719 předce ještě 3,500,000 zlatých. Stawowé, předstírajíce neaurodu, pád dobytka a jiné bídy, které postihly zem, odwoláwali se na článek recessu, dle kterého *jim* bylo wyhraženo, žádati *slewení* s umluwených dwau millionů, zůstawujíce na uznání císaře, kolik by slewiti mohl; wedlé toho pak- podáwali 500,000 zl. co extraordinarium z měšce wrchností. Nyní císař snížil swé wyžadowání na 2,866,666 zlatých, wšak s předložením, že se z této summy pokládá 666,666 zl. za extraordinarium simplum (jaké bylo swoleno na rok 1716), že wšak by pro wálku w Italii bylo potřeba i dwojnásobného extraordinaria, ale císař že chtěje země šetřiti, nemíní ukládati tolik najednau, než raději w pěti létech po sobě pokaždé o 200,000 wíce, tedy krom recessualných dwau millionů ještě swrchu položených 866,606 zl. Na takowé přednešení uzawřeli stawowé přidati k swému předešlému podání ještě 100,000 zl. ale proti wztažení nowého extraordinaria na pět let, jak se tu zamýšlelo jednostranně od císaře, ohradili se s důrazem; neb žeby to bylo proti privilegii země. Po delším wyjednáwání swolili stawowé na tentokrát předce k celé summě 2,866,666 zl. ale od „quinquennalného extraordinaria" musil císař upustiti.

Poněwadž se důchod státní dwěma zmíněnými wálkami opět znamenitě zadlužil, nebylo ani po skončení jich wíce možno, dokonale k recessu se nawrátiti; nicméně aspoň tak zwané extraordinarium, to jest co se přes dwa milliony ukládalo, rok od roka bylo menší. Císař sám na rok 1720 nežádal již 2,866.666, než toliko 2,766,666 zl. stawowé pak swolili toliko 2,666.666 zl. W následujících létech řídilo se císařské předložení obyčejně dle předešlého sněmowního swolení; ale stawowé pokaždé ještě něco strhli, tak že na rok 1724, kterým recess došel, činilo swolení wojenské již jen 2,275.000 zl. W potomních létech spadlo ještě o něco málo, tak že na rok 1727 činilo konečně jen 2,200.000, později pak až do roku 1733 pohybowalo se wždy toliko mezi 2,300.000 až 2,600.000, kteréžto poslední wýšky dosáhlo jen jednau, na rok 1731.

Kromě zwýšení berně měla nowá wálka turecká s potomní španělskau za následek, že se na stawích wyžadowalo ještě také některý čas stawění rekrut a rimont na týž spůsob, jak bylo prwé w obyčeji. Po skončení předešlé wálky o španělské dědictwí byl jen

na rok 1715 žádán menší počet než předtím, totiž 1632 mužů, 327 koní kyrysarských a 163 koní dragaunských. W potomních létech 1716 až 1720 stawěl se zas pokaždé předešlý každoroční počet 6528 mužů a 1306 koní kyrysarských, 653 dragaunských, a ještě na rok 1721 mužstwa polowice toho počtu, koní pak kyrysarských 870 $^2/_3$ a dragaunských 435 $^1/_3$. Teprw odtud další stawění nebo penězi wyplácení přestalo.

Recess císaře Karla VI nebyl wšak stawům českým také dodržen, co se týkalo lhůty k zaplacení starších dluhů jím ustanowené. Již roku 1716 wyžádal císař na stawích, aby místo ustanowených 10 let, z nichž teprw jeden rok uplynul, na zaplacení jedné třídy oněch dluhů, a šesti let na zaplacení třídy druhé, bylo učiněno rozwržení obau tříd auhrnkem na dalších 14 let od r. 1716 do roku 1729. Dle toho ustanowena částka, ježto měla býti zaplacena za rok 1716 (jistiny i zasezelých auroků) na 299,204 zlaté, potom rok od roku menší, až konečně na rok 1729 toliko 127,800 zl.

Následkem nowých k tomu přirostlých dluhů jak půjčkami od saukromých osob tak jmenowitě zemským anticipatem 900,000 zl. od roku 1717, který měl býti zaplacen w 6 létech, byl císař přinucen roku 1721, žádati opět poshowění, aby mu totiž stawowé s některau částí platu na rok 1722 wypadajícího posečkali. Stawowé zwolili w této příčině kommissí ze swého prostředka, která wstaupila we wyjednáwání o tom se zwláštními kommissary, jimž wěc byla uložena od císaře. Tito předložili náwrh, dle něhož mělo se počkati se 721 zl. 27 kr. na každém tisíci wšech dluhů, které byly určitými lhůtami odkázány na wojenské swolení, jak starších tak nowějších. Celá powinnost za rok 1722 činila 468,984 zl. 11 kr. S toho mělo se dle toho počtu sraziti k dalšímu počkání 338,270 zl. 28 kr. a tedy zaplatiti toliko 130,713 zl. 43 kr. Kommissí stawowská wytýkala proti tomu jednak nepraktičnost nawrženého počítání, ukazujíc, žeby dle poměru 721 zl. 27 kr. k 1000 jednotliwým částečným wěřitelům wypadla srážka na takowé zlomky, kteréby se wyplatiti nemohly (až totiž na $^1/_{8,000\cdot000}$ ano na $^1/_{29,000\cdot000}$ wídenského); zwláště wšak protiwila se dalšímu rušení recessu tímto spůsobem, podotýkajíc s welkým důrazem, kterak jiným zemím starší půjčky jejich, zároweň s českými zawřené, již před mnoha léty wynahraženy byly; pročež že stawowé nedaufají, aby JMCá této zemi pro zásluhu její, že se zaplacením některých dluhů těch již po 32 let čekala, dalším odkladem nowé břemeno uložiti chtěla; kterak by pak takowým

odstaupením od recessu kredit země zlehčen byl, když by slowo císařské a králowské w snešeních sněmowních weřejně wytištěné wěřitelům, kteří se na ně spolehli, a jiným, kteří dlužné úpisy w též wíře od prwotních wěřitelů přejali, zdrženo nebylo. Kommissí mínila sice nicméně showění s celau žádanau summau 338,270 zl. 28 kr. powoliti, ale ne se srážkau na dluzích recessem wyřízených, než toliko na pozdějších, totiž na půjčce zemské od roku 1717 a na půjčkách hrabat Františka Josefa Černína, Františka Josefa z Waldšteina, Adolfa Bernarta z Martinic, Antonína z Losenthalu a hraběte Šporka, kteřížto k tomu dobrowolně swolili, a sic tak, aby se s celau lhůtau z jistiny těchto půjček na ten rok wypadající čekalo; poněwadž pak to dohromady činilo jen 272,500 zl. aby se ostatních 65,770 zl. 28 kr. které se do celého počtu 338,270 zl. 28 kr. nedostáwaly, sehnalo půjčkau zwláštní, ježto by přišla k zaplacení roku 1725. Na tomto základě se smlauwa o posečkání skutečně zawřela; následowaly pak podobné smlauwy o další počkání také na rok 1723, na rok 1724, na rok 1725, na rok 1726, wždy s rozwržením přebýwajícího dluhu na léta potomní, až pak teprw w létech 1727, 1728 a 1729 splácení šlo ustanoweným spůsobem předse, a posledně jmenowaného roku došlo swého konce.

Awšak mezitím již roku 1727 pokladnice císařská potřebowala zase mimořádné prozatímné pomoci půjčkau 2,200.000 zl. ode wšech zemí českých, z které stawowé čeští 1,200,000 zl. přejali na králowství. Měla býti týmž spůsobem jako předešle, totiž zadržením na swolení wojenském, splacena w 8 létech, počnauc rokem 1729. K tomu pak přišla roku 1730 opětná půjčka 600,000 zl. která se měla splatiti we čtyrech létech od roku 1737, to jest po projití platební lhůty oné prwní půjčky.

Prwé wšak nežli prošel čas k zaprawení těchto dwau půjček ustanowený, strhly se nowé wálky, a uwalily na zem nowé dluhy a jiná těžká břemena.

Pro wypuknutí tak zwané wálky o nástupnictwí polské žádal císař na sněmě swolaném ku konci roku 1733 předně zase anticipatu čili půjčky 1,200,000 zl. prostředkem stawů, k zaplacení w 15 létech ze swolení wojenského; krom toho wšak wypsal také na nastáwající rok 1734 sbírku ze jmění, dáwaje stawům na wůli týmž spůsobem, jakž se stáwalo od posledních let císaře Leopolda I, aby ji swolením určité summy wykaupili. Stawowé podali 350,000 zl. a swolili konečně dle žádosti císaře 400,000 zl. wšak s wyhražením

sobě nowých pomocných sbírek, aby celé břímě nemusilo uwrženo býti na usedlosti. Uložena totiž se swolením císaře 1. sbírka z každého sudu piwa po 30 kr. na panstwích a po 15 kr. we městech, wedlé posudného, které se odwádělo císaři (méně we městech proto, že městské piwo bylo také obtíženo posudným stálým od roku 1547), 2. od kapitalistů usedlých z každého sta jistiny po 15 kr. od neusedlých po 30 kr. 3. tolikéž z ročních platů čili pensí po 30 kr. ze sta, 4. po jednom zlatém ze sta z peněz, které by kdo měl ležeti w hotowosti, 5. od penězoměnců a kupců, co by na každého wyměřeno bylo dle srownání se zwláštní stawowskau kommissí k tomu ustanowenau. Sbírka z jmění rozepsána jest císařskými patenty podobně také w následujících dwau létech a wykaupena pokaždé jedním millionem. Stawowé rozwrhli tuto summu i roku 1735 na usedlosti s potažením ku pomoci týchž sbírek postranních; roku wšak 1736 uzawřeli zaprawiti ji částečně půjčkau, totiž 600,000 zl. Ostatních 400,000 měly wynésti postranní sbírky. Když se hned w prwním roce po zawření míru s Francauzskem a jeho spojenci začala opětná wálka s Turky, pokračowalo se we wymáhání mimořádných takowýchto berní jen pod jiným jménem. Císař totiž rozepsal w létech 1737, 1738 a 1739 mimo sněm pokaždé tak zwanau sbírku tureckau, a pokaždé, tak jak se předešlá tři léta stáwalo se sbírkau z jmění, teprw po rozepsání swolil k náwrhu místodržitelstwa, aby o tom bylo učiněno předložení sněmu, jak se wýslowně prawilo „ne k cíli nějaké deprekací (to jest odmítnutí), ale jen toliko k powědomosti“, jestližeby ji stawowé chtěli wykaupiti. Takowé wykaupení stalo se i nyní pokaždé jedním millionem, jejž stawowé sháněli dílem půjčkau, dílem wýše udanými postranními sbírkami, we kterých se i potom pokračowalo k zaprawení těchto půjček zemských. Roku 1737 wypůjčili stawowé na tuto potřebu 400,000, w létech 1738 a 1739 pokaždé 600,000 zl.

Wedlé těchto mimořádných sbírek, ku kterým byli stawowé we skutečné prawdě donucowány, ježto mínil císař wymáhati jich sice pominutím sněmu, toliko jiným, obtížnějším spůsobem, wyžadowalo se také wlastní swolení sněmowní na potřeby wojenské na sněmích od roku 1734 až do roku 1740 w summě wyšší než w létech předešlých, totiž pokaždé 3,300,000 zl. s čehož stawowé pokaždé něco strhli, ale poměrně jen málo, tak totiž že skutečné swolení činilo roku 1734 (na rok 1735) 3,152,000 zl. potom pokaždé o něco méně, až činilo na rok 1739 3,132,000, na rok pak

1740 rownau summau 3,000,000. K tomu přišlo také zase stawění rekrut a rimont, a to we wětším počtu než bylo předtím až do roku 1720 w obyčeji, rekrut totiž na léta 1734 a 1735 pokaždé 8150, na rok 1736 8158 mužů, na rok 1737 toliko 6528, totiž počet za předešlých časů obyčejný, ale na léta 1738 a 1739 pokaždé 8160, a teprw zase na rok 1740 jen 6528 mužů. Počet rimont byl na rok 1734 a později zase na rok 1737 1306 kyrysarských, 653 dragaunských, to jest kolik se za předešlých časů obyčejně odwádělo, na léta wšak 1735, 1738, 1739 pokaždé 1741 neb 1742 kyrysarských a 871 neb 870 dragaunských. Wšecky tyto odwody dály se proti bonifikacím jindy obyčejným, buď že se stawělo in natura, nebo w penězích.

Již od roku 1722 přišlo w obyčej, že stawowé čeští při swolowání berní, a sic nejobyčejněji při swolowání berně na potřeby wojenské, předkládali císaři rozličné stížnosti swé a žádali napravení jich. Byly to nejwíce stížnosti na správu důchodů císařských čili na komoru císařskau, to jest na zwyšowání cel a mýt, ceny soli, zawádění nowých platů aneb jiných obtíží w rozličných odwětwích její moci úřední. Poněwadž se pomožení obyčejně slibowalo, ale nestáwalo, opakowaly se ty samé stížnosti na jednom sněmě po druhém, a počet jich se množil až do konce panowání císaře Karla VI.

Jedna ze stížností těchto wztahowala se na zawedení tak zwaného malého ungeltu, to jest dáwky wybírané pro komoru králowskau z rozličných předmětů spotřeby, s kterých se ungelt starodáwný králi náležející jindy newybíral. Stawowé žádali zrušení této dáwky již na sněmě roku 1722, ale komora neupustila od ní, a teprw roku 1735 zawřena jest smlauwa mezi císařem a stawy, kterau stawowé malý ungelt wykaupili, zawázawše se platiti za něj ročně 25,000 zl. Wykaupení jeho jednau summau složenau na wždy nepřijala wláda. Podobně zawřena roku 1736 smlauwa o důchod z tabáku následkem stížností proti spůsobu, kterým stát užíwal práwa na tento důchod, prwotně od stawů naň přenešeného. Byl totiž obchod s tabákem i dělání jeho we fabrikách k tomu zřízených od státu ještě wždy pronajímán buď jednomu nebo wíce podnikatelům společně w celé zemi, k jichžto hájení, aby jim nikdo do obchodu neb fabrikací té nesáhal, bylo nepochybně potřeba dohlídky obecenstwu obtížné. Stížností proti tomu ujali se stawowé wšechněch tří zemí koruny české společně, a žádali, aby byla abalda

čili pronajímání tabáku zrušena a obchod s ním wůbec propuštěn. Císař swolil k tomu roku 1736 na ten spůsob, že stawowé wšech tří zemí uwolili se platiti ročně 450,000 zl. a za to jest jim důchod z tabáku postaupen, tak aby směli uložiti nějaký plat za powolení k sázení, k fabrikací neb k obchodu s tabákem, též přirážku na tabák do země dowážený. Dle dorozumění mezi zeměmi wypadlo z oné summy na králowstwí české 225,000 zl. ročně, na kterémžto základě zawřena smlauwa zwláštní mezi stawy českými a císařem dne 30. Prosince 1736, a wstaupila od 1. Ledna 1737 we skutek.

Počítajíc tyto smluwené platy za důchod z tabáku a za malý ungelt, jakož i starší za musiční a masitau sbírku, o něž se smlauwy wždy na jistý počet let obnowowaly, s berněmi na každém sněmě obzwlášť swolowanými dohromady, wzrostla summa celého ročního swolení za těchto posledních wálečných let císaře Karla VI opět na wýšku, které předtím nikdy nedosahowala. Činilať, pokud se dá spočísti, již roku 1734 4,550,000 zl. roku 1735 4,827,000, roku 1736 4,932,000, w následujících třech létech 1737 až 1739 pokaždé něco přes 4,800,000 zl. K čemuž když se připočte ještě náklad na rekruty a rimonty, wypadne na každý rok něco přes pět millionů nebo něco málo pod pěti milliony.

Poslední rok panowání Karla VI (1740) přinesl některau úlewu, totiž skoro asi o million zlatých proti roku předešlému, a také w prwním roce panowání Marie Terezie (1741) činilo swolení sněmowní ještě o něco méně než w roce předtím, poněwadž králowna z počátku hleděla náklad těžkých wálek, které se proti ní strhly, zaprawiti půjčkami. Tím wíce zkusily Čechy během prwních pěti let wálek těchto od nepřátelských i přátelských wojsk, jakožto jedno ze hlawních dějišť wálky. Na zemi pak wyhubenau dolehlo potom nicméně břemeno berní ještě zas tíže než za času předešlého. Krom obyčejných swolení na potřeby wojenské wymáhalo se opět wykupowání sbírek ze jmění a stawění rekrut a rimont, zas ještě we mnohem wětších počtech než prwé, což pak dotud nebylo, beze wší bonifikací neb aspoň s odkládáním jí na dobu neurčitau. Již roku 1743 swoleno bylo 7521 mužů, 1506 koní kyrysarských a 753 dragaunských, což činilo náklad 673,586 zlatých. Léta 1744 a 1745 byla neprawidelná pro wpády nepřátelské do země; na potomní wšak léta 1746, 1747, 1748 bylo swoleno počtem okrauhlým pokaždé asi 12,000 mužů a k tomu 3213 koní. Náklad wypočítáwá se w artikulích sněmowních roku 1746 na 546,278 zl. 30 kr. roku

1747 na 1,078,845 zl. Celé swolení sněmowní, i s těmito náklady na odwod, dá se wypočísti roku 1746 asi na 5,341,000, roku 1747 na 5,515,000, roku 1748 na 5,615,050 zl.

Od těžkého tohoto břemena berní nebylo tentokrát pomoci ani po wálce. Mocnářstwí rakauské mělo od té doby w králi pruském Fridrichowi II nepřítele wždy hotowého k boji, od něhož bylo se i pro budaucnost obáwati welkých nebezpečenstwí. Wláda císařowny Marie Terezie pokládala proto za potřebné, i w čas míru wydržowati znamenitau moc wojenskau, a dle toho zříditi celé státní hospodářstwí. K tomu cíli předložen jest sněmu českému, jak podobně jiným zemím českým i rakauským, dopisem císařským dne 1. Března 1748 náwrh nowého decennalného recessu. Císařowna žádala, aby stawowé čeští na deset let po sobě swolili ročně 4,616,156 zl. 46 kr. s pen. na potřeby wojenské, tím spůsobem, aby z toho celé wychowání wojska (krom pauhého přístřeší při ubytowání) i také wšechen náklad na odwod rekrut i rimont byl od státu zaprawowán, tak aby stawowé napotom s odwodem nic činiti neměli, než plukowé aby se sami rekrutowali, zawazujíc se také dluhy na wojenské swolení odkázané i půjčky zemské za předešlých let ku postižení mimořádných berní zawřené na sebe k zaplacení z této summy přejmauti. Stawowé wyslowili srozumění swé s nowým tímto řádem, připomenuli však, že následkem postaupení Kladska králi pruskému a wypowědění Židů ze země, nařízeného od králowny roku 1744, odpadá obyčejný příspěwek jejich k berním zemským, kterýž by w okrauhlé summě činil 300,000 zl. i žádali proto, aby byl od oné summy odražen, krom toho pak aby císařowna něco slewila s ohledem na těžké utrpení země w této wálce, a aby se tedy s roční summau 4,200,000 zl. spokojila, na kterau by dle příkladu jiných zemí wrchnosti platily čtwrtinu ze swého měšce, ostatek aby nesli druzí kontribuenti. Přitom kladli za wýminky: 1. aby stawowé zůstawéni byli při posawadních postranních sbírkách, totiž od kapitalistů a jiných za posledních let zemřelého císaře zawedených, 2. aby posudné z piwa i daň z páleného byla zemi postaupena, 3. malý ungelt čili roční wýplata jeho (25,000 zl.) aby byla zrušena, 4. aby byl zemi poskytnut jistý důchod na zaprawení zemských wydání a na nahražowání škod od ohně a krupobití, k čemuž nawrhowali, aby bylo Židům powoleno do Prahy se nawrátiti a jinde w zemi zůstati, i aby příspěwek jejich k berním byl zanechán zemi. Přitom zmínili se stawowé o berni na potřeby

komorní čili quantum ad liberam, podáwajíce i na budaucnost obyčejných dotud 100,000 zl. ročně, z nichž by wláda zaprawowala wšecka posawadní wydání na tuto berni odkázaná. Co se wšak týče fortificatoria, žádali, aby bylo zcela zrušeno.

Teprw nyní oznámila císařowna stawům (10. Čerwna), že se jí jedná netoliko o ustanowení potřeby na wojsko, než i na jiných stranách že důchody státní nestačí, zwláště pro welké zadlužení z předešlé wálky, pročež že pomoci jejich žádati musí k zawedení jisté wšeobecné saustawy „tam in militari quam camerali et bancali." K tomu žádala na wšecko wesměs ročně 5,270,488 zl. 44 kr. a krom toho smluwenau wýplatu roční za masitau sbírku a za důchod tabákowý, swolujíc jinak k wýminkám stawů wýše položeným, a dáwajíc jim na wůli, aby ku postižení oné roční summy užili také za pomoc jisté přirážky ze soli w jiných dědičných zemích obyčejné. Stawowé swolili k tomuto předložení s těžkým srdcem, wyslowujíce naději, že snad aspoň po uplynutí těchto desíti let bude zemi poskytnuta žádaucí úlewa, wymiňujíce sobě, aby krom předešlých postranních sbírek, posudného, musiční sbírky (ježto se jí císařowna pomlčením odříkala) a solné přirážky ještě také směli zawésti kolek na papír, karty a kalendáře a kreycar za otwírání bran Pražských.

Na základě těchto předběžných umluw zawřena jest prostředkem deputowaných stawowských, wyprawených ke dworu císařskému do Wídně, konečná smlauwa o recess dne 30. Čerwence 1748. Stawowé zawázali se tauto smluwau, jak řečeno, na 10 let od počátku wojenského roku 1749 odwáděti ročně 5,270,488 zl. 44 kr. a sice 4,200,000 zl. co militare we lhůtách měsíčních, a 1,070,488 zl. 44 kr. co camerale we lhůtách čtwrtletních, wedlé toho wýplaty za sbírku masitau a za důchod tabákowý. Od sbírky masité, která byla jindy smluwena za 140,000 zl. odtáhla se částka wypadající na hrabstwí Kladské (4666 zl. 40 kr.) a na Židowstwo (3111 zl. 6 kr. 4 pen.), dle čehož ustanowena jest na 132,222 zl. 13 kr. 2 pen. ročně. Wýplata za tabák, která prwotně činila 225,000 zlatých, byla již roku 1741 slewena o třetinu, na 150,000 zlatých. Z toho mělo se odraziti 5000 zl. na Kladsko, 3333 zl. 20 kr. na Židy a 7536 zl. 46 kr. někdejší reluicí, kterau komora králowská platila stawům za prwotní postaupení toho důchodu; roční wýplata ustanowena tedy na 134,129 zl. 54 kr. Naproti tomu zawázala se císařowna během toho desítiletí žádných jiných berní nežádati, jmenowitě žádných sbírek ze jmění, sbírek tureckých, sbírek ze hlaw, aniž fortificatoria

ani žádných tak zwaných darů dobrowolných, na cesty, na swatby neb tomu podobné příčiny, a to sice pro wšecku případnost, buď pro pokoj buď pro wálku. Stawům zanechány jsau wšecky již prwé jmenowané postranní sbírky, jak starší tak nowě jim postaupené neb od nich nawržené, aby dle wýnosu jich rozwrhowali na usedlosti toliko část swolené berně, která by sbírkami těmito nebyla kryta. Též swolila císařowna k nawrácení Židů do Prahy, a ustanowila, aby Židowstwo zemské platilo ročně 170,000 zlatých, které měly zůstati w rukau země k nahražowání škod ohněm a krupobitím. Konečně o splácení dluhů zemských a na berně králowstwí českého-odkázaných, kterých se počítalo za 6,552,731 zlatých, ustanoweno, aby stawowé každého roku z umluwené summy berně komorní (camerale) zadrželi 393,163 zlatých, na zaprawení pětipercentowého úroku a jednoho zlatého ze sta na porážku jistiny.

Míwá se za to, že se desítiletním recessem císařowny Marie Terezie stalo ulehčení zemím, neb aspoň že se správa finanční zjednodušila ustanowením jedné berně wyšší a zrušením naproti tomu rozličných dáwek jiných, jichžto wybírání a nerowné rozwržení bylo obecenstwu obtížné. Jak widěti, nebylo tomu tak. Nebo summa ročních 5,270,488 zl. a s připočtením sbírky masité a důchodu z tabáku celkem 5,534,849 zlatých byla wzata dle wýšky předtím nikdy nebýwalé, jaké dosáhly berně jen w posledních létech předešlé wálky. Dáwky pak wedlejší nebyly zrušeny, než toliko postaupeny stawům a jim zanechána starost o obtížné jich wymáhání. Při recessu císařowny Marie Terezie bylo nejlepší to, že byl skutečně zachowán, jak w létech pokoje, kterého země dobře užily během osmi let po skončení wálky o dědictwí rakauské, tak i za prwních dwau let wálky sedmileté, ježto wpadala do recessního desítiletí. Wálka tato přinesla nowá zwýšení břemen, která i summu recessem ustanowenau znamenitě přesahowala. To wšak leží již za mezí wytknutau tomuto pojednání.

III.

Wplyw sněmů na správu komorní.

S práwem powolowání berní sauwiselo práwo stawů českých, dle něhož nemělo od koruny české nic býti odcizeno bez jich swolení. Dle toho býwaly prodeje i také zástawy korunních statků

wždy oznamowány sněmu a se swolením jeho wkládány do artikulů sněmowních. Od wydání obnoweného zřízení zemského stalo se tak ponejprw již roku 1628 se zástawau zámku a panstwí Mělnického hraběti Wilémowi Slawatowi, na kterau měl zápis císaře Ferdinanda II od roku 1623. Za císaře Ferdinanda III swolili stawowé roku 1649 ku prodeji komorních neb stolních panstwí Benátek a Lysé, naproti čemuž císař zase panstwí Třebonské přiwtělil ku komoře. Panstwí toto jest později zapsáno w zástawu, roku pak 1658 od císaře Leopolda I postaupeno k swobodnému wládnutí strýci jeho, arciknížeti Leopoldowi Wilémowi, od tohoto pak se swolením císaře hraběti Janowi Adolfowi ze Schwarzenberka, k čemuž stawowé dali swolení swé roku 1661. Za dalšího panowání Leopoldowa swolili stawowé roku 1685 ku prodeji komorních wesnic, též císaři wyhražených wrchních práw podacích kostelních a wysokého hwozdu na statcích obywatelů we hrabstwí Kladském, roku 1686 ku prodeji panstwí Mělnického i s wesnicí Třebošnici, roku 1704 ku prodeji lesů Rychnowských a Wamberských s wesnicemi Peklem, Peklicí a Důrowem. Za císaře Josefa I zastaweny jsau týmž spůsobem roku 1710 Zbiroh, Točník a Králůw dwůr knížeti Adamowi Ondřejowi z Lichtenšteina w 500,000 zlatých, které jemu měly býti splaceny w desíti létech, počnauc rokem 1712. Po projití této lhůty a skutečném splacení jest také nawrácení panstwí těch ku koruně stawům ohlášeno a do sněmowního snešení wloženo (1723).

We wšech těchto případnostech stalo se wznešení na sněm teprw po zawření smlauwy, ano roku 1685 prodal císař Leopold panstwí Křiwoklátské se statkem Krušowickým hraběti Arnoštowi z Waldšteina i s opominutím swolení sněmowního, nejspíš pro tu příčinu, že při tomto prodeji wymíněno bylo koruně práwo zpátečné kaupě. Když wšak po 49 létech wnuka řečeného hraběte z Waldšteina, kněžna Marie Anna z Fürstenberka, toto práwo zpátečné kaupě wyplatila přidáním 200,000 zl. ku prwotní kupní ceně 400,000, stala se smlauwa o to pod wýminkau, aby komora králowská wymohla swolení k ní od sněmu; kteréž také uděleno roku 1734.

Swolení stawů českých bylo potřeba také, když se jednalo o odcizení statků ležících w jiných zemích koruny české. Takowé swolení dali stawowé, když císař Leopold I roku 1684 zastawil knížetstwí Lehnické, Břežské a Olešnické (spadlé na korunu roku 1676 po posledním knížeti Jiřím Wilémowi) knížeti ze Schwarzenberka we 484,000 zlatých, a opět když roku 1689 knížetstwí Těšinské,

Břežské, Lehnické a Olawské zastawena byla we 300,000 zl. hraběti Heřmanowi Černínowi. Stawowé k prwnějšímu z těchto dwau swolení přidali přání „takowých časů, aby císař zástawu tu zase wyplatiti mohl.“

Již císař Ferdinand II také se zachowal dle starých privilegií stawů českých, tohoto práwa se týkajících, když we smlauwě o mír zawřené w Praze roku 1635 postaupil kurfirstowi saskému obojího markrabství lužického w léno od koruny české. Přednešení o tom stalo se hned na sněmě roku 1636 s wyslowením nepochybné důwěry císařowy, že stawowé newyhnutedlného tohoto postaupení nebudau za zlé míti neb wykládati, nýbrž je sobě oblíbí a schwálí. Stawowé odpowěděli, že uwáživše, že jinak býti nemohlo, nechávají přitom, žádajíce toliko, aby král jakožto lenní pán a dominus directus těch markrabství nad katolickým náboženstwím we dwau těch zemích ruku ochrannau držel.

Na wlastní správu důchodů komorních neměl sněm přímého zákonného wplywu, působil wšak nicméně přednášením stížností a žádostí. Takowé stížnosti wztahowaly se k. p. na zwyšowání cel na hranicích z přespolního zboží (1654, 1672), na lehkau minci (1658, 1659, 1667), na obtíže rozličné při obchodu solním (1654, 1655 atd.) a jiné tomu podobné. O minci slibowal císař Ferdinand III nápravu roku 1655; poněwadž wšak nepochybně nebyla dostatečná, swolil císař Leopold I na sněmě roku 1667, pokud by se wěc náležitě w pořádnost neuwedla, aby mince lehká wůbec berná také při úřadech císařských bez nesnází byla přijímána.

S strany soli, ježto se prodáwala sůl císařská, kupowání pak jiné přespolní soli bylo stíženo wysokými cly na hranicích, stěžowalo se jak na wysokau cenu tak na nedostatečný počet skladů w zemi a pocházející z toho obtíže dalekého jezdění. Již roku 1654 žádali stawowé, aby zřízeny byly sklady w Plzni, w Žatci, w Mladé Boleslawi, w Hradci Králowé, w Prachaticích, w Sušicích, we Klatowích; což císař také slíbil, jak tehdáž hned, tak opět roku 1658. Naproti tomu zawázali se stawowé roku 1668 na panstwích swých dohlížeti, aby se cizí sůl do země nepřiwážela. S toho později zase sešlo, když se poznalo, že nelze w Čechách bez soli cizí se obejíti, protože soliwárny císařské w Rakausích za jedno nestačily celé králowstwí solí zaopatřiti a za druhé wadila welká wzdálenost jich, pročež wozila se sůl baworská a saská do země na zápor a s obcházením cla na hranicích. Stawowé častěji

předkládaly, žeby nejjistějším prostředkem proti tomu bylo snížení ceny při soli císařské, ale wždy darmo. Konečně stalo se na sněmě roku 1702 usnešení takowé, že se císař zawázal sůl Gmundskau prodáwati w celé zemi za stejnau cenu, kteráž měla býti s posawadní ceny Pražské dewíti zlatých snížena na 5 zlatých za bečku, ale pod wýminkau, aby nahražení ostatních čtyr zlatých stawowé wzali na sebe. K tomu swolili w ten spůsob, že se zawázali odbírati ročně od císaře 100,000 beček. Tyto se rozwrhly na jednotliwé wrchnosti, a wrchnostem dáno wýhradné práwo prodáwání soli na panstwích swých. Kolik by soli potřebowali přes rozwržený počet beček, měli míti na wůli odbírati, kdež se komu líbilo. Roku 1718 zwýšil císař cenu soli o 30 kr. na centnýři, a dal učiniti sněmu oznámení o tom předestřením mimořádné potřeby pro tehdejší wálku i také s ustanowením, že má toto zwýšení platiti jen na 15 let. Po uplynutí této lhůty upomínali wšak stawowé od roku 1733 až do smrti císaře Karla VI darmo o slewení na cenu předešlau. Při jednání potomním o recess za císařowny Marie Terezie bylo stawům naproti tomu nawrženo od wlády, aby k postihnutí každoroční summy berně tehdáž ustanowené mezi jinými prostředky také přirážku na sůl zawedli. O to uzawřena smlauwa zwláštní dne 18. Kwětna 1749, kterau se stawowé zawázali odbírati ročně 240,000 centů Gmundské soli po 5 zl. 39 kr. přirážka pak zemská ustanowena 1 zl. 50 kr. na bečce.

Ukázáno jest již wýše na swém místě, kterak se stawowé čeští bránili za panowání císaře Ferdinanda II obtížiti zemi přewzetím břemene komorních dluhů tehdáž zdělaných, poněwadž to nebyly dluhy země, než práwě komoře králowské přislušelo o ně se starati. Stawowé swolowali toliko příročí od sněmu do sněmu; přitom pak naléhali rowněž skoro na každém sněmě na komoru králowskau, aby aspoň nuzným wěřitelům, wdowám a sirotkům, záduším a dobročinným nadáním platila. K takowému upomínání býwala obyčejně od císaře některá část berně k jeho disposicí swolené wysazena pro nuzné wěřitele komory, obyčejně 10,000 zlatých.

IV.

Zákonodárstwí a péče o obecné dobré.

Wyznačili jsme hned w úwodu o základech státního práwa českého dwojí hlediště, z kterého po wydání obnoweného zřízení

zemského plynulo oprávnění sněmů českých ku působení na zákonodárstwí, že totiž wztahowalo se oprávnění toto jednak na zákony, sauwisící s prάwem powolowání berní, jednak na wěci obecného dobrého země se týkající, pokud se uzawíráním o nich nesáhalo do práw swrchowané moci panowníkowy. Samo sebau jest patrné, že zákonná nařízení o tom nebyla dost určitá, aby se dle nich dala meze ustanowiti beze wší pochybnosti, jak daleko tu sáhalo práwo stawů a kde začínal se obor neobmezené moci panowníkowy. Na mnoze rozhodowala o tom jen praxí, jak se během času wywinula dle srozumění panowníka a sněmu w nahodilých případnostech.

S práwem powolowání berní nejaužeji sauwiselo ustanowowání spůsobu, jak se měla berně rozwrhowati, wybírati a pokud potřebí také exekucí wymáhati. W tomto oboru byla moc sněmu nade wšecku pochybnost jista, tak že se nikdy nic nenařizowalo, leč co uzawřením sněmu a schwálením králowským dosáhlo moci zákona. Nejdůležitější působení sněmů w tomto směru záleželo w ustanowowání spůsobu, jak se měla rozwrhowati berně z usedlostí, čili w péči o řádné zhotowowání katastru.

W časích před bitwau Bělohorskau zakládal se saučet usedlostí na přiznáwacích listech jednotliwých wrchností. Každý pán neb jiný obywatel, který měl poddané lidi, udal pokaždé, když byla berně wypsána, na swé swědomí, kolik poddaných osedlých měl, a z toho počtu se berně odwáděla. Poněwadž se w časích dlauhého pokoje od jednoho roku ke druhému mnoho w tom neměnilo, nebylo asi nesnadno, o prawdiwém udání proměn w počtu poddaných osedlých úředně se přeswědčiti, tak že popisy usedlostí zhotowené dle přiznáwacích listů w posledních létech před bitwau Bělohorskau mohly býti dosti spolehliwé. Pohromami třidcetileté wálky, jmenowitě zlým řáděním wojsk císařských hned za prwních desíti let, staly se wšak zmatky náramné, ježto se poddaní rozutíkali a mnoho dědin zůstalo neosazených neb aspoň s část pustých, tak že se nemohly pokládati za celé usedlosti. Tím přišlo odwádění berně w nepořádek již w létech, když bylo zřízení zemské staweno a berně wypisowány beze sněmu. Hned na prwním sněmě držaném dle obnoweného zřízení zemského, roku 1627, wznesl proto císař Ferdinand II na stawy, aby wzali w uwážení, jak by nepořádek ten zastawen a wybírání berně od lidí poddaných w lepší řád a rownost uwedeno býti mohlo. Stawowé uzawřeli, aby wšichni obywatelé (to jest wrchnosti) odwedli poznamenání rolí lidi swých poddaných wypočtené na lány, lán po

60 korcích Pražské míry počítajíc, a přitom také ocenění čili šacunk dworů a gruntů jejich podlé register urburních, to jest popisů, podlé kterých poddaní odwáděli swé powinnosti wrchnostem. Tato poznamenání aby byla odwedena do sw. Wácslawa roku 1628, a z nich aby byly sestaweny popisy dle krajů, tak aby budaucímu sněmu mohlo býti předloženo, „co šacunkowé každého kraje na lánech, wýsewcích, dwořích a domích lidí poddaných in specie wynášejí, podlé čehož budaucně kontribucí na něco jistšího narážeti a lepší rozdíl mezi bohatým a chudým učiniti se moci bude". Zamýšlelo se tedy, aby se napotom berně nerozwrhowala dle usedlostí, nýbrž dle wýměru a dobroty půdy.

Práce wšak uložená wrchnostem tímto nálezem nešla tak rychle předse, jak bylo očekáwáno. Do určité lhůty „málokteří" popis poddaných dle lánů předložili; pročež na sněmě prwním potom w Prosinci roku 1628 obnowilo se nařízení pod pokutau s určením lhůty do sw. Jiří roku 1629. Ale wěc se protáhla mnohem déle. Ne wšude snad bylo samo sebau lehko žádosti sněmu zadost učiniti. K tomu přišlo walné měnění majetníků na tolika panstwích a statcích toho času následkem wypowědění nekatolických ze země a jiných tehdejších převratů, potom léta ještě wětších strastí wálečných, tedy doba prowedení každého wětšího úkolu k stálosti směřujícího welice nepřízniwá. Na sněmě roku 1638 dal císař Ferdinand III opět pobádati stawy, aby se o záležitost tu přičinili. Ještě wšak tehdy scházely od mnohých žádané popisy rolí, a musilo se proto další jednání odložiti. Prozatím zůstáwalo se wždy při rozwrhowání berně dle usedlostí, a hledělo se jen prozatímných prostředků k jistějšímu zwědění jich počtu. Poněwadž se na přiznáwací listy nebylo lze spolehnauti, uzawřeli stawowé již roku 1629, aby se každý musil přiznati k tolika poddaným, kolik měl dle posledních přiznáwacích listů před powstáním, totiž od roku 1615, jestližeby pak od té doby byl co odprodal neb jemu spuštěno bylo od wojáků, ohněm neb jiným spůsobem, aby to dokázal wyswědčením krajských heitmanů, pod pokutau čtyrnásobného placení z toho, co by zamlčel. Později, na sněmě roku 1637, nařídila se visitací čili spočítání wšech usedlých poddaných w každém kraji skrz krajské heitmany, o čemž aby wyswědčení dali, a to aby spolu s přiznáwacím listem odwedeno bylo. Na panstwích heitmanů samých měla se visitací tato wykonati dwěma osobami z wyšších stawů z přísedících buď při saudě zemském, buď dworském neb komorním. Zdá se wšak,

že toto sečtení, ku kterému bylo delšího času zapotřebí, skutečně zhotoweno nebylo. Běhy wálečné, we kterých Čechy jmenowitě roku 1639 byly opanowány od Šwedů a celý rok zůstaly w jejich moci, musily w tom býti nepřemožitedlnau překážkau.

Teprw roku 1646 sešly se popisy rolí poddaných ode wšech wrchností čili obywatelů auplně. Ale účel, ku kterému byly žádány, totiž aby se budaucně berně neukládala dle poddaných, nýbrž dle wyměření půdy, byl potom puštěn z mysli, buď že se popisy ty newiděly býti spolehliwým základem ku prowedení toho záměru, nebo že se přitom naskytowaly jiné pochybnosti.

Když stawowé čeští roku 1652 ponejprw se dali pohnauti, že swolili císaři berni w určité summě, wyplýwala z toho potřeba nějaké změny w posawadním spůsobu rozwrhowání berně, mělo-li se uložením jí na usedlosti skutečně dojíti oné určité summy. Stawowé rozdělili tehdáž, jak swrchu powěděno, swolenau summu na dwě lhůty, a uložili na prwní lhůtu dwě kopy mišenské z každé usedlosti. Kdyby se tím o prwní lhůtě nedocílilo polowice celé summy, měl býti swolán mimořádný sjezd stawowský, jemuž dána moc učiniti jiné opatření na druhau lhůtu, aby se w ní docílilo ostatku. Za základ wzali se na prwní lhůtu obyčejné přiznáwací listy, a wšak ustanoweny jsau dwě osoby w každém kraji, jeden zemský praelat totiž a jedna osoba radní z každého krajského města, kteří měli wšecky přiznáwací listy skaumati, a coby w nich nepraweho nalezli, oznámiti místodržitelstwu a nejwyšším berníkům zemským, aby od nich k naprawení přiwedeno a pokutau stíháno bylo.

Při prwní lhůtě se polowice summy skutečně nesešla. Popis wšech poddaných, dle přiznáwacích listů sestawený, wykazowal menší počet usedlostí, než se stawowé při wýměření dwau kop na usedlost byli domníwali. Sjezd tedy dle moci sobě dané uzawřel, aby se celá swolená summa (200,000 zl.) následujícím spůsobem rozwrhla. Tři čtwrtiny, totiž 150,000 zl. uloženy jsau na poddané usedlosti spolu s faráři, swobodnými dwory, swobodníky, dědinníky, náprawníky a swobodnými rychtáři, mistry owčáky a pacholky owčáckými, tím spůsobem, že pro každý kraj, s wyjmutím Loketského, ustanowena jest jistá quota, kterau odwésti musil, totiž:

1.	kraj	Hradecký	24,000 zl.
2.	„	Bechynský	20,500 „
3.	„	Plzenský	18,000 „
4.	„	Boleslawský . . .	14,000 „

5.	kraj	Chrudimský . . .	12,000 zl.
6.	„	Prachenský . . .	12,000 „
7.	„	Litoměřický . . .	12,000 „
8.	„	Čáslawský	10,000 „
9.	„	Žatecký	9,000 „
10.	„	Kauřimský	5,500 „
11.	„	Podbrdský	5,000 „
12.	„	Wltawský	3,000 „
13.	„	Slanský	3,000 „
14.	„	Rakownický . . .	2,000 „

Za základ k ustanowení těchto quot slaužilo nejspíš sečtení poddaných a ostatních berni platících tříd swrchu jmenowaných w jednomkaždém kraji dle tehdejších přiznáwacích listů.

K ostatním 50,000 zlatých měli přispěti:

Hrabstwí Kladské	10,000 zl.
Chebsko, město i krajina, . .	4,000 „
Loketsko i s městem Loktem .	4,000 „
tři králowská města Pražská .	8,000 „
Plzeň město	1,000 „
Budějowice	1,000 „
horní města	2,500 „
wšecka jiná králowská města .	5,000 „
wěnná města císařowé . . .	2,500 „
wšecka obec židowská . . .	12,000 „

Rozdělení quoty jednohokaždého kraje na jednotliwé statky nebo panstwí swěřeno jest čtyřem deputowaným w každém kraji, z každého stawu jednomu, spolu s heitmany krajskými. Ti se měli přitom říditi dle počtu usedlostí, ale ne dle pauhých přiznáwacích listů, jak byly zadány, nýbrž po skaumání jich, jak se sami přeswědčili, s uložením pokuty dwojnásobného zaplacení z toho, coby kdo zamlčel. Co na koho od deputowaných bylo uloženo, musil na ten čas zaplatiti, mohl wšak, myslilli býti obtížen, wésti stížnost na wyšším místě. Aby pak každý mohl lepšího přeswědčení nabyti, zdali se mu neděje křiwda, měli deputowaní celau repartici wšem obywatelům kraje od panstwí ku panstwí poslati k nahlédnutí. Přitom rozumělo se, že co kdo dle předešlého uzawření na prwní lhůtu již zaplatil, to se mu na powinnosti jeho dle tohoto druhého rozwržení porazilo. Aby pak práce od deputowaných jednau podstau-

pená slaužila spolu k trwalému užitku, jest jim také uloženo, aby dle swého wyskaumání složili popisy celého kraje, tak zwané rolly krajské, kteréby také w potomních létech při rozwrhowání berně slaužily za základ. Rolla krajská měla w podobě tabulkowé obsahowati w prwní rubrice názwy panstwí, statků, sídel neb twrzí, we druhé jména držitelů, dále jména wesnic na každém panstwí a při každé wesnici počet poddaných usedlých, podobně města králowská i poddaná s počtem měšťanů, faráře, kupce, swobodné dwory, mistry owčáky a owčácké pacholky, Židy we dwau třídách dle stáří přes 20 a pod 20 léty.

Nowý tento spůsob rozwrhowání berně měl swé nedostatky, a zwláště ten, že pocházela z něho nerownost mezi kraji, ježto dle pilnějšího neb méně pilného wyhledání skutečného počtu usedlostí ukládalo se w některém kraji méně w jiném wíce na jednu usedlost; potud wšak ukázal se býti účinliwý, že se jím určitá summa berně, od sněmu swolené (s wýminkau owšem nedbalých plátců, kteří musili býti teprw exekucí doháněni) skutečně sehnala. Protož uzawřel sněm nejprwé potom swolaný, w Prosinci roku 1652, opět týmž spůsobem pokračowati; při čemž toliko o skládání listů přiznáwacích nařízeno, aby se w nich uwodily jak osazené tak i pusté wesnice i aby se udal počet jak wlastních osedlých poddaných, celé usedlosti majících, tak také chalupníků a zahradníků, též o krajských rollách, aby se nowě složily, by se na nich oprawilo, co předešle bylo ještě udáno mylně. Také ustanoweno, kdo wlastně za jednoho skutečně čili effective usedlého poddaného počítán býti má, totiž „jedenkaždý nyní na gruntu swém effective se nacházející hospodář, který tak buď skrze oheň aneb sice jinačeji na žiwnosti swé zahuben a dokonce zkažen není, nýbrž přes polowici dědin a rolí swých zdělaných, osetých aneb hospodářstwí swé tak zaopatřené má, že wrchnosti powinné roboty s potahem wykonáwati může; za chalupníka, kdo něco swých rolí oseti může, za zahradníka, který toliko nějaké wyžiwení z dobytka má. Čtyři chalupníci neb osm zahradníků dle tohoto wyměření mělo se počítati za jednoho usedlého poddaného. Jinší pak, „kteří mimo samé chalupy žádných gruntů nemají, nýbrž jako nádenníci prací rukau swých se žiwiti musí,“ ti toliko že se z placení berně wymiňují a wypauštějí. Aby se wšak pro budaucnost wětší rownosti docílilo, uzawřel sněm, podobně zase jako roku 1637, popsání celého králowstwí, z něhož by se o počtu usedlostí neodwisle od posawadních listů přiznáwa-

cích jistoty nabylo. Dílo to newzneslo se wšak tenkráte jako roku 1637 na heitmany krajské, mnohými jinými pracemi zaneprázdněné, nýbrž na zwláštní visitační kommissí, kteráby w celém králowstwí wšechna panstwí a statky sjela a je očitě spatřila. Kommissaři tito měli wzíti za základ počet lidí poddaných na každém panstwí, který byl roku 1615; měli sobě wšude dáti ukázati knihy urburní čili gruntowní a z nich neb sice odjinud wyhledati a se wyptati, w jakém spůsobu to panstwí nyní pozůstáwá, proč počet poddaných nyní zmenšen jest, a zdali role, domowé a chalupy, které byly roku 1615, buď ještě stojí a jsau osazeny aneb na díle a jak mnoho jich spáleno a opuštěno jest.

Kommissí visitační dokonala práci swau asi we třech létech. Za sněmu roku 1655, jenž se skončil dne 29. Kwětna, byla we wšech krajích s nejwětší část již hotowa, tak že pozůstáwalo na přehlédnutí celého obšírného od ní sebraného materialu, a ustanowení se dle něho na nowém konečném pořádku. Účel práce té nebyl, jako prwé za času císaře Ferdinanda II, aby se mohla berně budaucně rozwrhowati dle wýměru a dobroty půdy, než toliko, aby se zwěděl prawý počet wšech usedlostí w zemi, aby se dalo dle něho bezpečně wypočítati, kolik by se musilo uložiti na jednu usedlost, když se mělo dosáhnauti jisté summy swolené berně, aby se tudy mohlo zanechati prozatímného nerowného rozwrhowání dle krajů, a starodáwný spůsob rozwrhowání berně dle usedlostí w celé zemi jednostejně aby mohl býti obnowen. Kommissí visitační ukázala wšak we zpráwě swé na wšelijaké rozdílnosti w poměrech, kterých by se musilo šetřiti, měl-li každý snášeti břímě berničné dle jednostejné slušnosti, na rozdíl mezi hospodářstwím w horách anebo w kraji, na rozličné žiwnosti a obchody, které někde průchod mají, ježto jinde pauze orba se prowozuje. Wznikla otázka, co jest wlastně usedlost a jak by se rozuměti měla, aby se těmto ohledům stalo za dost. Na sněmě roku 1656 usaudilo se, že „na ten čas žádná dokonalá definicí neboližto wyměření usedlého poddaného ještě státi se nemůže.“ Nicméně přijat jest jak od sněmu tak od císaře jistý prozatímný náwrh, na základě akt kommissí visitační od nejwyšších berníků zemských učiněný, dle kterého napočten jest každé wrchnosti jistý počet usedlých s powážením oněch rozdílů „dle nejwyšší možnosti,“ a wyhraženo každému práwo stížnosti proti tomu. Přitom pak zůstalo se wždy ještě při krajských reparticích.

Stížnosti, které se i proti tomuto prozatímnému spůsobu roz-

wrhowání berně naskytowaly, zawdaly příčinu, že se již na sněmě roku 1659 uzawřelo, aby místodržitelstwo a tak zwaná hlawní kommissí, to jest tehdejší wýbor zemský, k prwnímu sněmu potom se uradili, „zdali, kterak a na jaký spůsob nějaké jisté, stálé a weřejné wypsání, wedlé čehož by člowěk poddaný za skutečně usedlého položen a držán býti měl, wynalezeno býti může“. Tím se stal začátek nowého delšího jednání, we kterém také císařské rozhodnutí prošlo, „že definicí neboližto wypsání usedlého poddaného jako newyhnutedlné prawidlo potřebné jest“. Následkem toho zřízeni jsau opět deputowaní w krajích, aby o tom spolu s heitmany krajskými radu wzali a zpráwu učinili. Wětší díl zpráw těchto w tom se srownáwal, že jest potřebí hleděti rozdílu mezi lepšími a horšími rolemi, obchody, žiwnostmi a odbyty. S tím sauhlasila také zwláštní kommissí, jíž spolu s místodržitelstwem zpráwy tyto byly odewzdány ku přehlédnutí, wyslowila wšak mínění swé, že k ustanowení žádané definicí s pozorowáním wšech potřebných rozdílů potřebí jest nowé generálné visitací celého králowstwí. Mínění toto došlo schwálení od sjezdu, který schwalně k slyšení zpráwy o tom držán byl roku 1665, i opět od císaře, jemuž zpráwa potom se předložila. Následkem toho wšeho uzawřel tedy sněm roku 1666, aby se nowé popsání neb generalná visitací celé země předsewzala. Kommissaři k tomu zřízení měli užiti práce předešlé kommissí visitační s pozorowáním proměn, které se staly za deset let prošlých od předešlého popsání. Nowý popis měl wšak býti mnohem obšírnější. Kommissaři měli, jak se w sněmowním snešení prawí, „jednoho každého hospodáře křtěným jménem i příjmením, k tomu pole a rolí, kteréž má, wšak s rozdílem dobré, prostřední a neaurodné půdy, wzdělaných, auhorem neb ladem ležících i zarostlých polí, pustých a shořelých domůw, tolikéž w nowě usedlých gruntůw, item co každý potahůw, koní neb wolůw, dojných kraw, krmných wolůw, jalowého dobytka, owčího, swinského, kozího chowá neb chowati může, dále co jeden neb druhý za řemeslo, obchod, handl neb žiwnost wede, zdali wlastní mlýn, rybník, luka, lesy neb háje, štěpnice neb chmelnice má, nápodobně ty, ježto sůl, wíno, dříwí, železo, ryby forují, uhlí wozí, též dřewěnými potřebami a nádobami se žiwí a jiná industrialia, z kterýchž pilný hospodář sobě užitek přiwésti může, zaznamenati a specifice wyslowiti, neméně také w králowských wěnných městech i privilegowaných panských městech, ježto rozdílné obchody a žiwnosti mají, jednoho každého jmění w tolik classes

neb rozdílůw, jakžby zapotřebí bylo, rozepsati.“ Aby při tomto popisowání wšude, jak nejwíce možná, jednostejně týž spůsob zachowán býti mohl, měli ustanowení kommissaři nejprwé wšickni společně w jednom kraji a to w takowém, který má i rowiny i hornaté krajiny, práci swau započíti, a potom teprw do ostatních krajů se rozděliti. Ažby se popisowé ze wšech krajů sešli, měla na základě jich „hlawní kommissí neb jiná zwláště k tomu ustanowená wypracowání o počtu poddaných a rozwržení berně dle něho učiniti a sněmu co náwrh předložiti.

Práce nowé kommissí visitační uložená stála wšak, jak se samo sebau rozumí, mnoho času a nákladu; potřeba pak zawedení sprawedliwé rownosti w rozwrhowání berně byla pilná. Z té příčiny ještě před dokonáním nowého popisu celého králowstwí zwolil sněm roku 1669 nowau kommissí čili deputací 12 osob, po třech z každého stawu, která by otázku, jakým spůsobem by se berně nejlépe měla rozwrhowati, znowu w uwážení wzala. Deputací tato usaudila nejprwé wětšinau hlasů, že při mnohonásobných rozdílech, které se wyskytly mezi wlastním přiznáním o poddaných roku 1646, generalným popsáním celého králowstwí roku 1654 a nejnowějším popsáním ještě nedokonaným, „žádná ubezpečliwá definicí neboližto wypsání jednoho poddaného, z kteréhož by se contribuirowati mělo, učiněna býti nemůže.“ S kterýmžto míněním když také sněm wětšinau hlasů wšech čtyr stawů se srownal, uloženo jest též deputací další wyšetření, jakým by se spůsobem rozwrhowání berně nejlépe mělo zříditi. Deputací nawrhla několik spůsobů, z kterých jeden uznán na ten čas za nejpřiměřenější, a to takowý, který se od posawadního, přijatého roku 1656, mnoho nerozeznáwal. Shledalot se, jak prawí usnešení sněmowní, že prwní visitací, totiž od r. 1654 (nařízená roku 1652), byť při ní neb také při revisí a revisitací nějaké chyby se zběhly, wždy zemi prospěšná byla; pročež že nechtí se jí stawowé lehce spustiti a na nějakau škodliwau nowotu se dáti. K otázce, kdo jest usedlý, přijato tedy za prawidlo, jak bylo podobně již roku 1652 wysloweno, „že ti, jenž od swé wrchnosti ad proprium commodum za jednoho nebo wíce aequivalenter skutečně celých neb polowičných osedlých sedlákůw, chalupníkůw a zahradníkůw, kteří ze swých rolí, luk, dobytka, rybníkůw, dříwí a jiných handlůw, industrialií, žiwností a wšelijakých obchodůw swé powinnosti a roboty w té jmenowané jakosti swým wrchnostem wykonáwají, tolikéž w té jakosti dle proporcí pro summo principe čili

pro nejwyšší wrchnost země k odwozowání kontribucí a jiných břemen za takowé držáni a počteni býti mají." Dle tohoto prawidla měli nejwyšší berníci na základě posawadních popisů rozwržení učiniti; kdoby stěžowal, že se mu wíc poddaných počítá, měl chybu dokázati; rozhodnutí pozůstaweno za nepřítomnosti císaře místodržitelstwu, za přítomnosti císaře hlawní kommissí, w obau případnostech s wyhražením odwolání k císaři samému. Nowé popisowání celého králowstwí zastaweno jest, jakožto příliš nákladné, a že se také zdálo býti neubezpečliwé.

Wšecko wyhledáwání lepšího a sprawedliwějšího spůsobu rozwrhowání berní nebylo tím wšak předce zawřeno. Již na sněmě roku 1672 zwolena k tomu nowá kommissí ze čtyr stawů, dle jejíhož náwrhu, ač již potomního roku předloženého (1673), uzawřel sněm po delším uwažowání teprw roku 1682, aby se na zkaušku zawedl nowý spůsob, dle něhož uložilo se na poslední dwě čtwrtletí toho roku po jednom kreycaru z každého korce wýsewku a po jednom kreycaru z každé kráwy měsíčně, ostatek pak swolené berně rozwržen dle předešlého spůsobu na usedlosti. Na základě pak zkušenosti tím nabyté předložil sněmu již w roce potomním 1683 nejwyšší kancléř František Oldřich hrabě Wchynský jakausi redukcí neboli spojení jednoho spůsobu s druhým, tohoto nowějšího totiž se starším, kterýž obecně jest oblíben a uzawřeno dle něho pokračowati. W čem redukcí ta záležela, není položeno w artikulích sněmowních; jisté wšak jest z potomních generalných repartic, každému sněmownímu swolení přiložených, že usedlost zůstala i potom wždy měřítkem, dle něhož se berně rozwrhowaly. Za panowání císaře Josefa I myslilo se proto opět na podrobné popsání celého králowstwí k lepšímu ustanowení čili rektifikací usedlosti, asi dle téhož spůsobu jako při generalné visitací nařízené roku 1666. Wěc se protáhla až do začátku panowání Karla VI. Na sněmě držaném roku 1712 zřízena k tomu kommissí po třech osobách z každého stawu, která předně obšírnau instrukcí k tomu složila. Potom ustanoweni jsau kommissaři do jednotliwých krajů, kteří popisowání dle instrukcí té skutečně započali. Práce tato trwala wšak po celý čas panowání Karla VI, a došla swého cíle teprw za prwních let králowny Marie Terezie. Resultatem jejím byl nyní tak zwaný starý katastr, dle něhož se bernictwí sprawowalo až do našeho času.

Z práwa swolowání a rozwrhowání berní wyplýwala sama sebau moc k oswobozowání jednotliwých osob neb tříd obywatelstwa

od berní aneb k odepření takowého oswobození. Stawowé čeští uwázali se w tuto moc rozhodně a bez wýminky hned na prwním sněmě po wydaní obnoweného zřízení zemského, totiž roku 1627. W artikulích sněmu toho nachází se jeden, jenž krátce a přesně takto prawí: „Jakož také některá města ano i někteří obywatelé jsau se na privilegia od JMCé daná odwoláwali, domníwajíce se skrze ně wšech kontribucí oswobozeni býti; ale poněwadž stawowé tolikéž w konfirmací privilegií zejména wšechněch berní krom, které by sami na sebe swolili, oswobozeni jsau, císař pak we swé proposicí ode wšech berně žádá, nemá se žádný ze sbírek těchto (totiž na tom sněmě swolených) wytahowati. Nebo takowé obdarowání na předešlé, ukládané (totiž od císaře samotného w létech 1620 až 1627 ukládané), a ne na dobrowolně swolené kontribucí se wztahují." Dle toho nemohl nikdo oswobození od berně dosáhnauti od krále, než toliko od sněmu. Tak k. p. když občané Starého a Nowého města Pražského po šťastné obraně proti Šwédům r. 1648 prosbu na císaře wznesli, aby je na deset let od wšelikých berní a daní oswobodil, předložil císař Ferdinand III žádost tuto stawům na sněmě roku 1649; kteříž powolili tohoto oswobození toliko na jeden rok a to s wyjmutím tehdejší sbírky obilné, posudného piwného a ubytowání posádky Pražské, potom pak w témž spůsobu prodlaužili oswobození ještě na jeden rok na sněmě roku 1650. Na témž sněmě wyšel zákon, kterým k ulehčení nowého osazení spustlých a we zkázu přiwedených králowských a jiných měst, městeček a wesnic wšichni, ježto by w nich dům neb statek w nowě wystawili a w něm obýwali, netoliko ode wšech berní na tři léta jsau oswobozeni, nýbrž také poddaným, kteříby toho roku 1650 pusté statky ujali, wšecky úroky a platy wrchnostem powinné na tři léta prominuty jsau. Když roku 1654 Kutnohorští za příčinau zwelebení hornictwí za oswobození od berně žádali, zamítli stawowé tuto žádost, ačkoliw od císaře byla podporowána, podáwajíce toliko císaři samému na wůli, kdyžby snad i pro skutečný užitek swůj summu na ně wypadající, wšak bez ujmy stawů, jim odpustiti chtěl. Také opětné předložení císařowo roku 1657 o oswobození wšech horních měst buď ode wšech berní buď aspoň od polowice toho, coby na ně sic připadlo, zamítli stawowé.

Dle obdoby s práwem powolowání berně příslušelo stawům zemským také práwo swolowání k zákonům jakýmkoli, kterými se wládě neboli komoře králowské poskytowaly wýhody nějaké spojené s ob-

mezením práwa obywatelů. Takowý byl k. p. zákon, jímž stawowé swolili na sněmě roku 1654, aby každý, kdož by salitr w králowství českém dělaný prodáwati aneb wen ze země wywážeti chtěl, při komoře české prwé se ohlásil, zdaliby salitr ten nebyl kaupen ku potřebě státní. Takowý zákon wydán jest roku 1655 také o prodeji staré zwonowiny, mědi a jiných podobných kowů, jichžto wywážení ze země dokonce se zakázalo. Když ale za císaře Leopolda I častěji na stawích wyhledáwáno bylo, aby mezi sebau usnešení učinili, kolik by salitru ročně a w jaké ceně do zbrojnic císařských odwedeno býti mohlo, tak aby se císař na sprostředkowání jich přitom bezpečiti mohl, odepřeli stawowé přewzetí toho na sebe, a císař od toho upustil na sněmě roku 1692. Podobně když císař roku 1684 žádal, aby císařská sůl oswobozena byla od wšelikého placení cla a mýta, i kde důchod ten náležel saukromým osobám, wyslowili se stawowé, že to za slušné uznáwají; ale poněwadž by se to práwa saukromého týkalo, odkázali na wyjednáwání s jednotliwými držiteli mýt, zdali by od práw swých chtěli dobrowolně upustiti.

Krom těchto záležitostí finančních zasahowala zákonodárná činnost sněmů do rozličných odwětwí spráwy weřejné, jakož jmenowitě do záležitostí obchodu a policie obchodní, wenkowského hospodářstwí, weřejných staweb, péče o weřejnau bezpečnost a jisté wykonáwání sprawedliwosti, též do záležitostí církewních.

Již ze sněmu roku 1627 wyšel zákon o zachowáwání rowné míry a wáhy, totiž aby se w celé zemi užíwalo míry a wáhy Pražské, se wztahem ke starším uzawřením sněmowním z let 1607 a 1615, což se potom častěji obnowowalo a pokutami přiostřowalo, jakož na sněmích roku 1630, 1650, 1651, 1676, 1687.

Na prwním sněmě za císaře Ferdinanda II, roku 1627, wyšel také zákon o mysliwosti we spůsobě jak již za předešlého času tak také potom za dlauhau řadu let obyčejné. Práwo o mysliwosti bylo sice zřízením zemským ustanoweno, tak totiž že honění zwěře náleželo toliko wrchnostem na jich statcích, poddaným bylo zakázáno, přitom pak byly přestupky lowčí we hwozdech králowských zakázány pod pokutami zwláště přísnými. Tato ustanowení byla potomními nálezy sněmowními w jednotliwých článcích podrobněji wykládána; krom toho pak podwolowali se stawowé obyčejně k zwláštní žádosti králowě některým obmezením swého honebního práwa k zwětšení lowecké kratochwíle na statcích králowských. K tomu náleželo jmenowitě obmezení honby na jisté měsíce w roce dle

rozličných druhů zwěře, neb i zastawení honby některého druhu na jistý čas, aby se zwěř wíce rozmnožila. W okolí Prahy na jednu míli býwalo králi k libosti střílení zajíců buď docela buď s jistými wýminkami zakázáno; za to byly zde i také jinde, kdež se revíry králowské také na cizí statky wztahowaly, držitelům jich wysazeny deputaty we zwěři. Swolení stawů k takowýmto obmezením práwa loweckého bylo dáwáno podobně jako při berni jen na určitý čas, roku 1627 k. p. na tři léta, později obyčejně jen na rok neb od sněmu do sněmu. Proto wyskytuje se artikul o mysliwosti we sněmích welmi četných za panowání Ferdinanda II, Ferdinanda III i Leopolda I, až konečně ze sněmu roku 1681 wyšel zákon o mysliwosti, kterým se měsíce k střílení zwěře i také jiná nařízení dotud obyčejná ustanowila stále. K tomu přidán později zwláštní zákon o zlodějích zwěře, k žádosti císaře Karla VI od sněmu r. 1713 wypracowaný a jím stwrzený. Směr zákonů těchto o mysliwosti, jak widěti, nebyl k hájení polního hospodářstwí proti škodám od zwěře, nýbrž hlawně k šetření zwěře, ač stawowé při swolowání k žádosti císařowě druhdy také připomínali, že „od množstwí zwěře ubohým lidem na osení jich weliké škody se činí“ (1663), a jmenowitě k. p. roku 1661 uzawřeli, aby se předtím ustanowený čas k honění černé zwěře, totiž od 15. Října do 16. Ledna na celý masopust prodlaužil, neb „že bez toho zwěř černá snadně se rozmnožuje a tau příčinau chudým poddaným welká škoda se děje.“

Na sněmě roku 1629 jednalo se o wěc zřízení saudů se týkající, totiž o zrušení nebo jiné nějaké uprawení tak zwaných práw postranních w Praze. Stawowé žádali na držitelích saudů těchto, aby jim ukázali privilegia swá. Čemuž podwolil se jak nejwyšší purkrabí s strany práwa swého tak také práwo císařowé u sw. Jana na Malé straně; druzí wšak držitelé, osoby duchowní, zpěčowali se, odwoláwajíce se k císaři. Za tau příčinau upustil sněm od dalšího jednání, zanecháwaje toho též na wůli císaře, od něhož, jak se zdá, byla wěc ta práwě wznešena na stawy.

Zmáhání se laupežnictwí na cestách a zwláště w lesích, pozůstatek to wětším dílem zlořádů wzniklých ze třidcetileté wálky, zawdalo roku 1650 příčinu k wydání císařského patentu proti laupežníkům, wůbec Petrowským řečeným, dne 7. Srpna 1650, kterým se hlawně nařizowalo přísné wykonáwání wšeho, co obsahowalo obnowené zřízení zemské w té příčině. Císař wznesl pak wěc také na stawy na sněmě nejprwé potom swolaném ke 24. Říjnu toho

roku, aby také o jiné platné prostředky k témuž účelu se usnesli. Stawowé uznali wšecko za dobré, co patentem oním bylo nařízeno, a přidali k tomu některá jiná uzawření, kteráž císař také oblíbil. Wydán následkem toho zákon, kterým se předně nařizowalo, aby každá wrchnost poddaným swým zbraně wšeliké odňala a na jednom místě složila, odkudž by jim jen tehdy zase wydány byly, když by toho bylo potřeba k stíhání laupežníků neb za jinau podobnau příčinau. Se zbraní aby nikdo nesměl choditi leč maje při sobě wýkaz na powolení k tomu (pascetl); kdoby sice postižen byl, aby k práwu útrpnému potažen nebo pokutowán býti mohl. Také na hospodách aby nikdo noclehowati nesměl, kdož by se newykázal paletau, to jest wyswědčením, kdo jest, odkud a kam cestuje. Proti zajatým Petrowským aby se práwo přísně konalo a krátce čili summowně aby s nimi jednáno bylo. Polesní aby w lesích na ně a na skrýše jejich pozorni byli. Poněwadž pak kramáři, to jest podomowní prodawači, často s laupežníky dorozumění měli, aby nikdež trpíni nebyli, leč by měli wyswědčení od swých wrchností. Také nařízení obsažené w obnoweném zřízení zemském, aby se pro wětší bezpečnost cestujících lesy wedlé silnic po obau stranách na jistau wzdálenost wysekáwaly, jest opět wyhlášeno. Wšecka tato nařízení jsau později na rozličných sněmích opět a opět připomínána a přídawky k nim činěny. Poněwadž se stíhání a trestání zločinců na mnoze opomíjelo z příčiny nákladu na wychowání wězňů a na exekuci čili odprawení odsauzených pro chudobu některých měst a obywatelů poprawu majících, stalo se usnesení mezi císařem a stawy na sněmě roku 16[illegible], aby z pokut složených pro lehkomyslné nastupowání na rewisi w práwech [illegible] jistý díl ku podpoře takowým chudobným držitelům popraw wykázán byl. Roku 16[illegible] swolili stawowé k témuž účelu 2000 zlatých a když ty w roku 16[illegible] došly, swolili opět některý příspěwek na to z berně na wydání zemská toho roku [illegible]

Ze sněmu roku [illegible] wyšel zákon o opprawowání silnic [illegible] a stezek [illegible] jenž [illegible] připomínalo se powinnost těch, kteří měli [illegible] to. I tento zákon [illegible] W zákoně tom [illegible] by držitel [illegible] mil místo [illegible] 16[illegible] uložil [illegible]

ku pokutě přiwedl. Roku 1668 nařízeno krajským heitmanům, aby k tomu přísně přihlíželi. O dwě léta později (1670) wznesl císař na stawy, aby se wyšetření stalo, zdali by snad mnozí cel a mýt newybírali, nemajíce práwa k tomu. Sněm swěřil to heitmanům krajským s upozorněním, že mnozí jsau od starodáwna w držení cel a mýt, toliko dokumentů čili listů na ně nemajíce; pročež aby jen proti takowým náprawa hledána byla, kteří teprw od nedáwného času cla a mýta bez práwa zřídili neb zwýšili. Roku 1671 uložena lhůta tří měsíců na potřebné oprawy cest. Kdoby w tom čase cesty nesprawil, aby mu heitmané krajští mýto zabawili a z něho cestu oprawiti dali, též kdeby mýta nebylo, aby to dali udělati na útraty powinného.

Na sněmě roku 1656 stalo se usnešení, poněwadž za příčinau welké laciností wěcí z hospodářstwí pocházejících ubozí hospodáři těžce se obžiwowati mohau, aby pokaždé o suchých dnech od hlawní kommissí spolu s místodržitelstwem „wedlé slušnosti, též jednoho neb druhého místa spůsobilosti a hojnosti obilí tu se nacházejícího" taxa obilí ustanowena byla, pod kterau prodáwáno býti nemělo. Z podobného úmyslu wyšlo nařízení sněmem uzawřené roku 1682, aby sýpky a obilnice na samých hranicích králowstwí nedáwno wystawené, jakožto „ke škodě a ujmě obecného dobrého pro samý privatný zisk" směřující, zrušeny byly. Rozkaz ten jest roku 1687 opětowán; musil wšak ještě jednau býti obnowen roku 1704, ježto sýpky předešle zapowěděné dosud zrušeny nebyly ano nad to jiných wíce w nowě wystaweno.

Zwláště častým předmětem sněmowního jednání byly prostředky k zachowání a pěstowání náboženstwí katolického w zemi. Po welkém přewratu, který prowedl Ferdinand II wypowěděním protestantských stawů ze země a donucením ostatního obywatelstwa k obrácení se na wíru katolickau bylo zachowání nowého stawu wěcí w tomto ohledu žiwotní záležitostí pro wětší část šlechty české, jak staré tak nowěji do země uwedené. Nebo podwrácení nowého řádu w náboženstwí a nawrácení protestantů do země hrozilo jí ztrátau statků nabytých po wystěhowancích a odsauzených ano na díle a dle okolností snad i starších swých wlastních. Proto měla obětownost stawů českých za pozdějších let wálky třidcetileté, když Švédowé zaměřili zbraň swau nejwíce proti zemím koruny české, welmi silné hmotné pohnútky. Když roku 1645 na sjezdu Osnabruckém ponejprw byly předloženy od Šwédů wýminky míru, mezi kterými zwláště

také žádali, aby w Čechách we wěcech náboženstwí wšecko bylo nawráceno w předešlý staw; způsobilo to nemalé pohnutí mezi stawy českými. Sněm, který tehdáž swolil welkau daň ze hlaw a sbírku obilnau, wyslowil ochotnost stawů „při císaři a celém slawném domu rakauském swé a wšech swých statky a žiwoty až do nejposlednější krůpěje krwe ctně a šlechetně wynaložiti," s oswědčením, že stawowé nadepsané kontribucí za tau příčinau tím raději a spěšněji jsau swolili, poněwadž to ne bez welikého nad tím se zhrození uznáwati musí, jak nepřátelé dáwno wysoce žádostiwý pokoj proti wší slušnosti a křesťanské lásce na takowé časy a punkty conditionirowati se pokaušejí, skrze kteréžto by starodáwní swatá, prawá katolická a práwě apoštolská Římská, samospasitedlná religie neboližto náboženstwí, w tomto králowstwí před mnoha sty léty dobře wštípené a po těžkém wystání mnohých ukrutných útiskůw zase prospěšně nawrácené a pewně utwrzené, w kterémž oni s potomky swými milými stále bez proměny žiwi býti i umříti hotowi jsau, hrubě zlehčeno a potlačeno, králowstwí pak tohoto znamenité pewné základy, práwa a ustanowení zrušeny a w nic obráceny, „dotčení také stawowé s dědici a budaucími swými w pokojném držení a užíwání statků a zboží swých, kterých jim předkowé po sobě zanechali i kterých oni sami sprawedliwě nabyli, k tomu též draze kaupili a zaplatili, turbirowáni a hyndrowáni, in summa wšecek obecný prospěch do největší konfuzí uweden a zapleten byl."

Stawowé opětowali oswědčení swé, že chtí při wíře katolické setrwati, také na několika sněmích potomních; když pak mírem Westfalským tehdejší obáwání jejich bylo zemezeno, přikročili na sněmě roku 1650 k obšírnějšímu jednání o záležitosti náboženské, aby pro budaucnost w zemi samé wšeliké příčiny takowého obáwání byly odstraněny. Sněm wznesl předně žádost na císaře, aby, když jemu mírem zawřeným jus reformandi, to jest práwo nařizowání náboženstwí, w králowstwí tomto zachowáno jest, nad náboženstwím katolickým bez ohledu na jakékoliw intervencí nebo přímluwy dle králowské powinnosti swé a wykonané přísahy mocnau ochrannau ruku držel, aby tudy nařízení císařem Ferdinandem II někdy proti nekatolickým wydaná byla přísně zachowána a protož obywatelé, kteří w bludech urputně wězí, obrácení swého k prawému náboženstwí žádné naděje nedáwají, nýbrž jiným mnohé pohoršení činí, ahy nebyli w zemi trpíni, přede wším pak úředníci a

spráwcowé statků, kteří nejsau osoby katolické, aby pryč odbyti byli. Dle žádosti této stalo se usnešení, aby úředníkům neb spráwcům takowým uložena byla lhůta šesti neděl, do které měli se buď obrátiti k wíře katolické buď ze země se wystěhowati; za druhé aby wrchnosti wšecky na panstwích swých w reformací katolické dle patentů císaře Ferdinanda II pokračowali, pro snadnější pak dosažení cíle přitom aby byli predikanti, to jest duchowní protestantští, wšudež wypuzeni, zapowěděné schůzky emigratů a jiných nekatolických zastaweny, tolikéž wšichni podezřelí učitelowé mládeže odstraněni.

Na sněmě roku 1651 ukazowalo se zwláště ku predikantům přicházejícím do krajin při hranici slezské z knížetstwí Swídnického a Jaworského. Rozkaz k wrchnostem, aby w reformací pokračowali, jest obnowen, s dodatkem o poddaných, kteří před reformací buď na jiná panstwí buď i do jiných zemí utíkají, aby byli zpět wydáwáni, poněwadž jim práwo k wystěhowání nenáleží. Roku 1652 stala se umluwa o takowé wydáwání poddaných z Morawy do Čech a naopak, též ze Slezska. Roku 1654 uzawřeno jest, aby předně po těch wrchnostech bedliwě ptáno bylo, které s nařízenau reformací pozdni byli a dlauho odkládali, poddané swé ku katolickému náboženstwí až posud přiwésti zanedbali a ještě nekatolické poddané mají. Kdožby do projití tohoto sněmowního snešení ukázati nemohl, že poddané swé ku katolické wíře skutečně přiwedl nebo wšech k tomu slaužících prostředků užil, má platiti pokutu za každého nekatolického poddaného tolik, kolik wypadá berně nyní swolené na jednoho poddaného. Opětné nařízení, aby ti, kteří se w náboženstwí nesrownáwají, w zemi trpíni nebyli, wyšlo také ze sněmů roku 1663 a 1666.

K obrácení poddaných na wíru katolickau náležitým wyučowáním uznal sněm roku 1650 zapotřebí, aby wšecky od starodáwna nebo w nowě založené fary příkladnými a hodnými faráři byly osazeny, spustlé pak a zkažené fary a kostelowé podlé nejwyšší možnosti zase wyzdwiženy, a co před časy k zachowání a zwelebení jich nadáno jest, zase k nim zcela a zauplna obráceno bylo. K tomu cíli zwolena jest kommissí 12 osob, po třech z každého stawu, která měla prostředkem podřízených kommissarů w každém kraji staw wšechněch kollatur čili záduší, far, kostelů farních i filialných též kaplí k nim přináležejících wyšetřiti a na základě tom časem swým předložení učiniti. Na ten čas uzawřel sněm, aby každý, kdož by wědomě prostředky k wychowání faráře měl a fary neosadil, k tomu

pod propadením práwa podacího neb jinau pokutau podlé uznání císaře přidržen byl; kdež by pak držitel podacího pro nemožnost swau a pro nedostatek důchodů farních s dosazením faráře ještě dostačiti nemohl, aby sobě missionářů k wyučowání lidu a přisluhowání swátostmi wyžádal a je náležitým wychowáním, též autratami na cestu opatřil. Dle usnešení sněmowního roku 1654 měla dáwána býti dwěma missionářům jedna kopa mišenská denně.

Poněwadž kommissí zřízená k ohledání far pro rozličné překážky za delší čas k činnosti přiwedena býti nemohla, obnowena jest týmž spůsobem roku 1657, s nařízením, aby jí dány byly k užití zpráwy kommissí visitační, totiž té, která mezitím roku 1652 ku popsání země za příčinau berně zřízena byla, pokud se práce její též na fary wztahowaly. Práce kommissí šla nicméně i potom zdlauhawě ku předu. Po dwanácti létech, za kterých se o tu wěc na sněmích častěji opět jednalo, učinila kommissí zpráwu, dle které největší příčina takowého prodlaužení byla, „že větší počet z obywatelů, kteří prázdné a opuštěné fary mají, důchodů k těm záduším a farám přináležejících newyjewují a na napomenutí od kommissarů psaná neodpowídají“. Stawowé uzawřeli, aby takowí, když by neuposlechli, od místodržících k tomu přidrženi byli, též aby, kde který farář wíce far neb kostelů filialných drží, než náležitě zastati může, jak arcibiskupu a konsistoři jeho tak také heitmanům krajským příslušelo wyhledati, které by fary samy o sobě bez připojení k nim jiných swého wlastního správce duchowního wychowati mohly (1669). Teprw o dwě léta později (1671) zřídila ostatně kommissí stawowská podřízenau kommissí k ohledání záduší a far, a to ne pro každý kraj zwláštní, jak bylo míněno při prwním usnešení roku 1650, než toliko jednu, která práci swau w kraji Slanském započala a měla potom pokračowati od kraje po kraji. Sněm roku 1671 powolil na autraty při ní prozatím 1000 zlatých. Kommissí byla s krajem Slanským teprw po dwau létech hotowa (1673), a wyřídila potom práci swau w kraji Rakownickém a na díle w Kauřimském. Poněwadž se wšak stawům zdálo, že by wěc tím spůsobem příliš se protáhla, uzawřeli roku 1675 ještě jednau, aby od místodržících skrz heitmany krajské bylo nařízeno, aby každý obywatel, máli na swém statku kostel a faru neosazenau, do jisté lhůty w tom se prohlásil, kterak by nejlépe w pořádnost uwedena býti mohla; nápodobné wšak oznámení aby také konsistoř arcibiskupská skrz vikáře od farářů wyzdwihla, a když by se kommissí po obdržení zpráw těchto

někde na něčem zastawowala, aby dalšího wyswětlení žádala neb také osobním wysláním podřízených kommissarů o stawu wěci se přeswědčila.

Z celého běhu wěci jest widěti, že we sněmu panowalo mínění této záležitosti přízniwé, že wšak nedařilo se s ní pro neochotnost jednotliwců, ježto mnozí patronowé kostelů nechtěli se zbawiti snadno důchodů zádušních, kterých dotud užíwali pro sebe. Překážka tato widěla se nejspíš konečně i wětšině stawů býti nepřemožitedlnau, tak že uznala zapotřebí od donucowání upustiti a hledati aspoň částečně jiných prostředků k dosažení cíle. Na sněmě roku 1676 obrácen jest zřetel k fondu založenému císařem Ferdinandem II roku 1630 z jisté částky solních důchodů, která se od komory králowské odwáděla co náhrada za statky duchowenstwu w předešlých časích zabawené, s obzwláštním úmyslem přitom, aby z důchodu toho časem čtwero biskupstwí w Čechách bylo založeno. Sněm uzawřel totiž, poněwadž těžko jest fary osaditi, kde záduší od starodáwna nemá důchodů, rowněž pak nemožné jest kollatory w obtížných okolnostech toho času donucowati, wznésti žádost na císaře, aby při kongregací de propaganda fide w Římě wyjednal swolení, by z oněch peněz náklad na osazowání takowých far wzat býti mohl; wedlé toho pak aby zřízena byla kommissí k jednání s kollatory, coby kdo dobrowolně chtěl ku pomoci tomu učiniti. Swolení papežské přišlo roku 1682, a sněm zřídil kommissí po dwau osobách z každého stawu přede wším k wypracowání jisté instrukcí, dle které by se potom při nowém zřizowání far w dorozumění s biskupy pokračowati mělo. A wšak pomoc tímto prostředkem nabytá zmizela zase. Při wypuknutí welké wálky turecké roku 1683 wyžádal sobě císař swolení papežského, aby tyto solní peníze k obecným potřebám obrátiti směl proti budaucí náhradě. S tauto náhradau odkládalo se wšak rok po roce, až se přestalo na ni mysliti. Artikul o „uwedení w pořádnost kollatur a far“ stkwěl se sice i potom každý rok w usneseních sněmowních na prwním místě hned po úwodu o proposicí králowské, ale obsahowal pokaždé toliko odklad nedostatkem prostředků odůwodněný. Když se počalo za císaře Josefa I jednati o nowau rektifikací usedlostí, odkázána jest záležitost kollatur a far ponejprw roku 1709 na kommissí, která k tomu měla býti zřízena, tak aby staw záduší a far spolu se stawem usedlostí wyšetřila. Tím protáhla se wěc přes celý čas panowání císaře Karla VI. Wíce wšak pořídilo se

mezitím cestau dobrowolnau, na kterau nejprwé ukázal sněm r. 1676, a která později určitěji jest naznačena usnešením sněmowním r. 1696, tak totiž, aby mezi duchowním úřadem a jednotliwými patrony wyjednáwáno bylo, coby tito buď w penězích, buď w plodinách buď nawrácením polností a jiných sprawedliwostí dobrowolně přispěti chtěli, aby se beneficia mohla nowě zříditi. We směru tom wyšlo později roku 1718 dle sněmowního usnešení weřejné wyzwání čili excitatorium ku patronům kostelů, aby se ku přispíwání takowému wolnými prokázali. Toto excitatorium jest potom skoro každoročně obnowowáno s pochwalau účinku jeho, ježto skoro každý rok některý počet beneficií byl tím spůsobem skutečně uweden w pořádnost.

Do oboru zákonodárstwí sněmowního we wěcech náboženstwí náleží také zákon wyšlý ze sněmu roku 1654, od císaře dne 22. Října toho roku weřejně wyhlášený, „kterak by dni páně nedělní a jiní wšichni swátkowé weřejně swěceni, přestupníci pak a potupníci jich trestáni býti měli,“ jakož i zwláštní zákon ze sněmu téhož roku, kterým swatý Josef, pěstaun pána Krista, přijat jest za spolupatrona králowstwí českého a dáno w moc arcibiskupowi, jak by swátek toho swatého budaucně zaswěcen býti měl.

Jestliže se činnost sněmů w zákonodárstwí dle tohoto wypsání newidí třeba dost rozsáhlá, předce widěti jest z rozličných předmětů, na které se wztahowala, že jí dosti rozmanité obory byly otewřeny. Byloť to krom wěcí čistě komorních hlawně jen zákonodárstwí w saudních wěcech, owšem odwětwí ze wšech nejdůležitější, které dle obnoweného zřízení zemského zůstáwalo skoro wýhradně w moci panowníka. We wšech jiných oborech nebyl nedostatek oprávněnì stawů příčinau, pro kterau zákonodárná činnost jejich nerozwinula se šíře; záleželo to wíce w nepřízniwých okolnostech času onoho wůbec.

Wedlé činnosti zákonodárné w nejwlastnějším smyslu toho slowa sluší wšak také zmíniti se o působení sněmů zawáděním rozličných ústawů a zařízení k obecnému dobrému. K tomu náleželo:

a) Starodáwné zřízení tak zwaných lékařů a bradířů (to jest ranhojičů) zemských, kteří byli od stawů dosazowáni a ročními platy opatřeni. Dle zařízení staršího býwali dosazowáni čtyři lékaři a dwa bradíři, umístění w Praze. Na sněmě wšak roku 1676 wzali stawowé w uwážení, kterak lékaři zemští, přijímajíce platy swé z daní kontribuentů, nerádi, zwláště ke chudším, z Prahy wen do

krajů wyjíždějí. Pročež za slušné uznali, aby lékařům i bradířům zemským platowé jich do polowice zmenšeni byli, ažby pak dwa odemřeli, aby místa po nich prázdná zůstala neosazena a platowé jejich aby rozděleni byli mezi lékaře, ježto by pro obecné dobré w krajích bydlili a obywatelům i lidem jich poddaným w čas potřeby pomáhati mohli, tak aby se každému asi po 100 kopách mišenských dostalo. Nález ten byl od císaře stwrzen, ač s obmezením, aby to wůbec we skutek wešlo teprw po odemření jednoho neb druhého z tehdejších lékařů nebo bradířů. Přišlo k tomu tedy ponejprw roku 1682. Sněm uzawřel, aby byli budaucně w Praze toliko dwa lékaři a tři bradíři zemští, a dosadil krom toho dwa nowé bradíře, jednoho w kraji Bechynském a jednoho w Žateckém. Potom pokračowalo se wždy po několika létech dále a dále we zřizowání nowých míst pro lékaře a bradíře, až měl každý kraj swé, na čemž se zakládá ještě i posawadní zřízení lékařů a ranhojičů krajských.

b) Zřízení průbíře zemského, též od stawů placeného, jehož jmenowání dálo se w dorozumění s místodržitelstwem. Místo toto, které jak se zdá w prwním čase po bitwě Bělohorské zašlo, bylo usnešením sněmowním roku 1654 obnoweno.

c) Uprawení plawby po Labi, jak se zdá od Mělníka až ke hranicům zemským, na kteréžto dílo nastaupilo se hned na sněmě roku 1627, tak že wzloženo jest na nejwyšší úředníky zemské spolu s kommissí stawowskau k tomu jmenowanau, aby rozwržení nákladu učinili. Dle rozwržení toho swolili stawowé roku 1628 20,000 zlatých na potřebné autraty, a zawázali krom toho obywatele nejbližších míst, aby poddané swé k některým prácem přitom na několik dní bezplatně propůjčili. Tím spůsobem bylo dílo asi po 10 létech, totiž roku 1638, bez mála dokonáno. Jednalo se později roku 1654 o uprawení plawby po Labi a Wltawě nahoru až ku Praze, a stawowé byli ochotni, wésti náklad na to, wšak když by odstraněny byly překážky plawby Labské skrz wysoká cla, jmenowitě w Magdeburce. Což poněwadž se po rozličném jednání s kurfirstem saským nepodařilo, zůstala wěc newyřízena.

d) Zřízení zemské školy jízdné. Prwní, ač, jak se zdá, ještě ne stálý začátek k ní stál se, když r. 1658 jakýsi Jan Mundt z Thingen stawům předložení o užitečnosti takowé školy we městech Pražských učinil a za rossbereitera neboližto zemského tumlíře koní

za skrownau roční mzdu přijat býti žádal, stawowé pak prozatím na rok k tomu swolili.

Působení stawů w těchto a podobných směrech k obecnému prospěchu bylo wšak zajisté rozsáhlejší, než se nám jewí z artikulů sněmowních každého roku tiskem wydaných, které nám slaužily téměř za jediný pramen při skládání spisu tohoto. Jak mnoho důležitých wěcí jest we zřídle tomto pominuto mlčením, o tom sauditi lze již z toho příkladu, že we všech artikulích sněmowních od císaře Ferdinanda II až do Marie Terezie nikdež se nečte nic o sýpkách a peněžitých zálohách kontribučních, ježto, stáwawše, pokud s jistotau známo, aspoň již před rokem 1748, nejspíš byly též zařízení ze sněmowních usnešení pošlé.

V.

Hájení práw země.

Ukázali jsme w prwním článku, o základech práwa státního w Čechách, že zřízení zemské, pokud se týkalo práwa weřejného a jmenowitě poměru mezi králem a stawy zemskými, bez obapolného swolení jich práwně změněno býti nemohlo. Ten smysl mělo netoliko obnowené zřízení zemské spolu se stwrzením privilegií od císaře Ferdinanda II, nýbrž tím samým také přísaha králowská při každém korunowání, jak týmž obnoweným zřízením Ferdinandowým byla wyměřena, a rowněž potwrzení privilegií wydáwané od každého panowníka dle starodáwného obyčeje po nastaupení na trůn. Přísaha králowská při korunowání byla učiněna od krále Ferdinanda III roku 1627 již za žiwobytí otce jeho hned práwě po wydání nowého zřízení zemského; od dwau synů tohoto panowníka, Ferdinanda IV roku 1646 a Leopolda I roku 1656, též ještě za jeho žiwobytí; později od císaře Karla VI roku 1723, od králowny Marie Terezie roku 1743. Toliko za císaře Josefa I nepřišlo ku korunowání pro brzké jeho úmrtí.

Za wšech těchto panowníků pokládalo se sic za práwo králowské, zřízení zemské wykládati, pokudž o jednotliwých ustanoweních jeho wznikly jaké pochybnosti. Wýkladů, doplňků, širších ustanowení, wůbec tak zwaných declaratorií k obnowenému zřízení zemskému, týkajících se netoliko saukromého, nýbrž i weřejného práwa, wyšel dosti znamenitý počet jak za Ferdinanda II samého

tak za jeho nástupců. Již za Ferdinanda III byla roku 1640 sestawena authentická sbírka takowýchto declaratorií. W ní nachází se ustanowení od nás jinde zmíněné, kterým císař Ferdinand III rozšířil a uwolnil práwo initiativy stawů českých we wěcech zákonodárstwí. K takowému ustanowení, kterým král od wlastního práwa swého ku prospěchu sněmu něco upustil, nepodléhalo opráwnění jeho owšem žádné pochybnosti. We wšech jiných případnostech wztahowala se declaratoria takowá toliko ku práwům jednotliwých stawů neb osob, k. p. ku pořádku přednosti a jiným poměrům mezi nimi; nikdy netýkalo se to ustanowení práwa mezi panowníkem s jedné a sněmem s druhé strany.

Že w případnostech takowéhoto spůsobu uznáwána byla potřeba obapolného dorozumění mezi králem a stawy, toho se nejjasnější příklad z té doby objewuje w jednání o pragmatickau sankcí císaře Karla VI.

Zákon tento měl w Čechách potud menší důležitost než k. p. w Uhřích, že w králowstwí uherském do času císaře Karla VI bylo jen práwo mužského pokolení domu Habsburského k nástupnictwí uznáno zákonem, w Čechách pak bylo také opráwnění ženského potomstwa ustanoweno již obnoweným zřízením císaře Ferdinanda II. Přitom wšak nebylo žádného zákonného ustanowení o pořádku, we kterém by potomstwu ženskému nastupowání náleželo. Císař Ferdinand II byl poslední wůlí swau roku 1621 ustanowil, aby wšecky země rakauské linie domu Habsburského pokládány byly za nerozdílný majorat, we který měli mužští členowé její nastupowati dle pořádku prworozenstwa. Na ženské se ustanowení toto newztahowalo, ano byly z pořádku tohoto wýslowně wylaučeny s wyhražením toliko slušné wýprawy. Toto ustanowení, jakožto jednostranně od panowníka wyšlé, nemělo zákonné moci, pokudž se w jednotliwých zemích s platnými zákony jich základními potýkalo, k. p. w Uhřích. Potkalo pak se krom toho s odporem mladšího bratra Ferdinandowa, Leopolda, který dle staršího řádu w domě Habsburském žádal podílu w panstwí. Ferdinand II upokojil jej postaupením hrabstwí tyrolského, a stwrdil předešlé ustanowení o nedílném nastupowání dle prworozenstwa kodicillem roku 1635, tak že se wztahowalo owšem jen na jeho wlastní potomstwo. W Čechách platilo tehdy již dle obnoweného zřízení za práwo, že se dědičnost trůnu wztahuje také na ženské pokolení králowského rodu; musilo pak se dle posawadního obyčeje samo sebau rozuměti, že práwo ženského potomstwa nastupuje teprw, když mužského

dědice není. Potud byl kodicill císaře Ferdinanda II se základními práwy králowstwí w úplné srownalosti; ale kterému z několika dědiců po ženské straně náleželo po wymření mužského kmene přední právo k nástupnictwí, nebylo posud zákonem ustanoweno. O tom učinil nařízení ponejprw císař Leopold I, když se we wálce o španělské dědictwí dle umluw mezi ním a jinými europejskými mocnostmi jednalo o to, aby ze dwau synů císařowých mladší, totiž potomní císař Karel VI, dosazen byl na trůn španělský, starší pak, Josef I, aby přestal na starém dědictwí domu rakauského. Císař Leopold ustanowil totiž roku 1703 (12 Září), aby jeden bratr po druhém, když by ten neměl mužských potomků, následowal w dědictwí; když pak by mužských potomků wůbec nebylo, aby přešlo dědictwí nejprwé na dcery staršího, Josefa I, dle pořádku prworozenstwa a na jejich potomky, potom pak rowněž na dcery mladšího Karla. Pořádek tento změnil wšak zase císař Karel VI wýpowědí dne 19. Dubna roku 1713 we slawném shromáždění nejwyšších úředníků rozličných králowstwí a zemí i znamenitého počtu tajných radd ohlášenau, dle kteréž po něm, když by nezůstawil mužských dědiců, měly následowati předně jeho wlastní dcery s potomstwem swým dle pořádku prworozenstwa, po nich teprw dcery císaře Josefa I, a po nich i jich potomstwu sestry císařowy, dcery Leopolda I.

Ani ustanowení císaře Leopolda I ani wýpowěd Karlowa, nazwaná později pragmatickau sankcí, neměly samy sebau zákonné platnosti w Čechách, a účinliwost jejich nebyla pojištěna, leč jestliže se členowé panownického rodu sami jednosworně mínili jim podrobiti. Stala-li se mezi nimi samými rozepře, pak zajisté dle práwa náleželo rozhodnutí stawům zemským, poněwadž nebyli dosud ničím jiným wázáni, než obnoweným zřízením zemským, dle něhož jen wůbec práwo ženského potomstwa k dědictwí bylo uznáno. Komu mezi wíce potomky ženskými náležela přednost, musilo býti wolnau otázkau. Padalo to tím wíce do očí, když práwě dwa panowníci sami, Leopold I a Karel VI, w krátkém čase po sobě rozhodli wěc každý jinak. Proto bylo schwálení pragmatické sankcí w Čechách od stawů newyhnutedlně zapotřebí, aby měla moc zákona.

Císař Karel VI wznesl wěc na stawy české na sněmě roku 1720 zwláštním předložením w četném shromáždění stawů dne 12 Října, kterým oznámena jsau jim wšecka předešlá ustanowení o nástupnictwí, jakožto k zachowání jednoty mezi wšemi zeměmi panstwí císařského směřující, poslední wůle totiž císaře Ferdinanda II,

téhož kodicill z roku 1635, nařízení císaře Leopolda I z r. 1703 a wýpowěd Karlowa z roku 1713, a žádáno, aby k nejnowějšímu tomuto ustanowení jakožto k zákonu na wždy platnému a sankcí pragmatické přistaupili a ji podnikli. Stawowé odpowěděli na to oswědčením daným dne 16 Října 1720, kterým dle poníženého spůsobu toho času předně děkowali císaři, že toto swé nejstarostliwější a nejsprawedliwější rozhodnutí jim ze samé přeplýwající přirozené milosti přednésti dal, uznali prospěšnost jeho pro obecné dobré a k odwrácení wšelikého nebezpečenstwí, jakož i že se zakládá na starých základních zákonech králowstwí, a oznámili, že k němu co k zákonu základnímu na wždy platnému přistupují, a se zawazují, řád nastupowání na trůn jím ustanowený zachowáwati a statky swými i krwí swau po wšecky časy hájiti, té důwěry naproti tomu jsauce, že císař je, nejwěrnější stawy a obywatele země, při týchž základních zákonech a při privilegiích zemských císařem Ferdinandem II dne 29. Kwětna roku 1627 stwrzených, též řádech a zwyklostech zachowá a chrániti bude. Oswědčení toto sepsáno jest we dwau exemplářích, z nichž jeden odewzdán císaři prostředkem kanceláře české dworské, druhý poslán k úřadu desk zemských, a po wypsání do nich uložen do tajného archivu zemského w kapli Swatowácslawské.

Zřízení zemské bylo, jak jsme swrchu spatřili, za posledních let císaře Leopolda, za panowání Josefa I a opět za posledního času Karla VI několikkrát přestaupeno, když si panowníci tito osobili práwo, w čas welkých potřeb wálečných jisté mimořádné druhy daní rozpisowati bez swolení sněmowního. Stawowé neměli dosti moci, aby se tomu w okolnostech takowých mimořádných s aučinkem postawili na odpor; obyčejně toliko odwrátili skutečné wybrání takowé daně wykaupením jí; nikdy wšak proto nebylo práwo panowníka k takowému ukládání berní uznáno, tak že zůstalo to wždy jen wykročením z mezí zřízení zemského.

Proti privilegiím země bylo také, že králowé čeští od času císaře Ferdinanda II nepřebýwali stálým sídlem swým w Praze, jak bylo wyjednáno we smluwách zawřených s Ferdinandem I při zwolení jeho za krále. Stawowé čeští dlauhý čas neustáli upomínati o to, aby se dwůr z Wídně zase přistěhowal do země. Hned na prwním sněmě císaře Ferdinanda II roku 1627, při kterém byl osobně přítomen, žádali stawowé císaře wedlé děkowání za obnowení práw země, „aby residencí swau císařskau a králowskau zde mezi nimi

za mnohá a prodlaužená léta stále na trůně swém zůstáwati ráčil;" což se wšak jen na krátko splnilo. Na sněmě ku konci roku 1629 připomenuli stawowé, když se jednalo o swolení posudného, že tato daň jindy obyčejně jen na wychowání dworu císařského swolowána byla, a že se přitom wždy na přebýwání jeho w zemi myslilo. Příměji wyslowili se w měsíci Lednu roku 1634. Wzawše začátek od noworočního přání, kterým odpowěděli na milostiwý dopis císařůw sobě přečtený, oznámili, že by jim w prawdě nic milejšího a potěšitelnějšího a tomuto králowstwí prospěšnějšího nebylo, jak aby buď JMCau, swého nejmilostiwějšího krále a pána, w zemi osobně přítomného měli, k JMti w důležitostech swých útočiště bráti, a cožby k dobrému tohoto králowstwí a wšech jeho obywatelů bylo, jemu přednášeti mohli, buď aby dle častěji jim učiněného zaslíbení král uherský a český, nejmilejší pan syn JMCé (Ferdinand III) i s Její Milostí králownau do tohoto králowstwí dle žádosti jejich přijel a jemu osobně byl představen. Ale že se to doposud nestalo a oni se swé nejmilostiwější wrchnosti zbaweny a tak docela opuštěny spatřují, to že na ten čas Bohu poručiti a swému welkému neštěstí přičítati musejí. Nebo jaké zlé císaře Matiáše dobré paměti newčasný odjezd z tohoto králowstwí spůsobil, že jest každému wědomé; neméně když JMCá, pán jejich nejmilostiwější, ku koho pak koli radě (cujuscunque tandem suasu), nehledě ani na tehdejší tělesnau nemoc JMKé, swého nejmilejšího pana syna, a proti wší naději, odtud odjel, jaké nehody z toho králowstwí tomuto přišly, žeť se JMCá sám milostiwě upamatowati může, a také toho obywatelé na nejwýš utištění a utrápení swau největší zkázau a hynutím lítostiwě doposud pocitují. Naproti tomu když JMt císař Rudolf slawné paměti stále w králowstwí tomto přebýwal a zůstáwal, jak ono toho času, na který mnozí s hořkými slzami a wzdycháním wzpomínají, kwetlo a wšelikých wěcí hojností oplýwalo, to že také jest wědomé a swětu známé.

Doléhání toto mělo za účinek, že nedlauho potom král Ferdinand III, jakožto již tehdáž za žiwobytí otce korunowaný, když po usmrcení Waldšteina ujal welitelstwí nad wojskem, zároweň také jistým spůsobem představen jest králowstwí českému na místě císařowě, tak že za posledních let žiwota Ferdinanda II jmenowitě i sněmowé w Čechách byli od něho swoláwáni. Poněwadž wšak nicméně stále w zemi nezůstáwal, bylo stawům opět již roku 1636 zapotřebí, žádati, aby se jak nejdříwe možná přistěhowal, a pokudž

by sám pro zaneprázdnění na jiných stranách nemohl, aspoň králownu a mladé panstwo w králowstwí přebýwati nechal. Přitom nařízeno jest nejwyšším berníkům s strany posudného, kteréž bylo swoleno na témž sněmě, aby peníze sebrané při swém úřadě zadrželi a ničeho nejmenšího z nich newydáwali až do žádaucího osobního příjezdu JMKé neb aspoň králowny a mladého panstwa. Zabawení to zdwihli stawowé teprw na sněmě roku potomního (1637), a wšak při opětném swolení posudného opět žádali, aby se král s dworem swým do králowstwí přistěhowal a u nich zůstal. Žádost ta jest opětowána také po nastaupení Ferdinanda III w císařstwí po smrti otce (1638) s upamatowáním na mnohá o tom učiněná zakázání. Císař také na to stawům dal oznámiti, „že toho celého úmyslu býti ráčí, do tohoto králowstwí swého přijíti i zde s dworem swým mezi nimi zůstáwati.“ Zlá léta wálečná, we kterých potom práwě Čechy byly nejwíce wystaweny útokům nepřátelským, mnoho k tomu přispěla, že slib ten nebyl splněn w plnější míře. Císař Ferdinand III wšak aspoň dosti často a mnoho w Praze přebýwal. Teprw od času Leopolda I přestala naděje w oprawdowé přesídlení dworu z Wídně zpět do Prahy a také konečně usilowání o ně. Toliko twářnost, jako by Praha wždy byla sídlem králů, zachowáwala se, tak jmenowitě, že za přebýwání krále mimo zem býwali nejwyšší úředníci a saudcowé zemští jmenowáni místodržícími, kterýžto název pokaždé přestal, kdykoli král třeba na čas dosti krátký přijel do Prahy.

Z přebýwání králowského dworu we Wídni pocházelo, že také jeden z nejwyšších úředníků zemských, totiž nejwyšší kancléř, přebýwal mimo zemi, jakž byl řád starodáwný, že kancléř wždy musil býwati při osobě králowě. Proto wšak neměl nejwyšší kancléř přednosti před ostatními úředníky, nýbrž powažowal se wždy za jednoho z nich, a měl přitom toliko na péči dorozumíwání se mezi nimi a panowníkem. Wůbec nezměnilo se tím nic we zřízení nejwyšší spráwy zemské a w samostatném postawení koruny a králowstwí českého, jaké jemu dle základů státního práwa země, swrchu od nás wyložených, náleželo. Jakkoliwěk ponětí toho času o swrchowané moci panowníkowě bylo weliké, nicméně w tomto ohledu nebylo až do času Marie Terezie ani žádného zjewného směřowání ku proměnám samostatnému státnímu práwu českému protiwným. Wyswítá to nejlépe z jistého jednání o nowé zřízení zemské pro Čechy i také pro Morawu, které mínil wydati císař Josef I, o kte-

rém wšak potom pracowalo se déle za nástupce jeho, císaře Karla VI a nedošlo se konce. Císař Josef zřídil k tomu kommissí asi roku 1710, jednu w Čechách jednu na Morawě, kteréž měly od článku k článku na základě Ferdinandowa zřízení zemského pracowati, sobě hotowé náwrhy ku porownání sdělowati a rowněž po článcích předkládati císaři k jeho uzawření. Kommissí tyto byly dosazeny od císaře; nebo we sněmowních jednáních toho času nenachází se o nich žádná zmínka; ale skládaly se weskrz z osob stawowských, dílem z prostředka nejwyšších úředníků zemských, dílem jiných, a sice stawu panského, rytířského a městského; při čemž jest auplné pominutí duchowního stawu nápadné; wšech kommissarů českých bylo, jak se zdá, dwanáct. Kommissí česká pracowala, pokud známo až do roku 1723, a to sice ještě i po korunowání Karla VI, které bylo wykonáno 5. Září toho roku. Tehdáž byla skoro s celau částí zřízení zemského, na práwo weřejné se wztahující, w obnoweném zřízení Ferdinandowě pod literau *A* obsaženau, hotowa. Náwrhy její nowého znění jednotliwých článků zřízení zemského jsau weskrz doloženy obšírným odůwodněním nawržených proměn, a přiloženy k tomu zákony, privilegia, declaratoria a jiná nařízení, na kterých kommissí zakládala swé mínění. W celé té práci nenachází se nic, coby směřowalo ke zmenšení práw země neb stawů zemských. Wlastní účel její byl, obnowené zřízení Ferdinanda II uwésti w takowé znění, aby w něm samém wšecka pozdější wyswětlení byla spolu obsažena. Základy jeho w ničem nejmenším se nehýbalo; práwa stawů měla býti nowým zněním zřízení zemského rowněž tak jako práwa panowníkowa jasněji wyložena, zejména wýslowným uwedením wšech důležitých starších privilegií, obnoweným zřízením zemským nezdwižených; z úwodu k Ferdinandowu zřízení zemskému i jinde wšude měly zmínky o „ohawné rebellii" býti odstraněny, jakožto k nynějším stawům se newztahující atd. Dílo wšak, jak řečeno, nebylo dokonáno, neznámo z jakých příčin. [8])

Poměr Čech k jiným zemím koruny české a k ostatním zemím panstwí rakauského spočíwal krom společného panowníka také

[8]) Náwrhy kommissí české nacházejí se w archivu dworské kanceláře české we Wídni. Přepis jich nedáwno teprw pro zemský archiv český zhotowený jest mi propůjčen dobrotau pana prof. Gindelyho. Pohříchu není přiloženo prwotní nařízení císaře Josefa I k této práci; pročež nedá se čas, kdy byla začata, určitě udati. Nachází se wšak mezi přílohami jisté částečné nau-

na přátelském dorozumíwání se mezi stawy jednotliwých zemí, kterému wšak byly w té době wytčeny mnohem užší meze než za časů před bitwau Bělohorskau. Obyčejný prostředek k tomu mezi zeměmi koruny české býwaly předtím tak zwané generalné sněmy, které w této době již swoláwány nebyly, ač nepřekáželo tomu žádné zákonné ustanowení. Dorozumíwání takowého bylo potřeba, pokud se týkalo poměrně rowného přispíwání k wydáním na společné záležitosti, totiž hlawně na potřeby wojenské.

Již za císaře Maximiliana byla w tom ohledu jistá proporcí mezi zeměmi českými a německorakauskými umluwena, která se až do wypuknutí třidcetileté wálky zachowáwala, tak totiž že se na potřeby wojenské pokaždé učinil rozpočet od komory dworské, a dle něho wyžadowal panowník wždy určité quoty od jednékaždé země jak na penězích tak na mužstwu. Z toho owšem nenásledowala powinnost sněmů, aby tolik pokaždé swolili, kolik císař žádal; ale rozumělo se, jestliže císař žádal jisté summy na jedné zemi, že měl dle proporcí žádati také na wšech druhých. Proporcí tato se přerušila na čas následkem postaupení Lužice horní i dolní kurfirstowi saskému. Roku 1649 jednalo se o nowé ustanowení quot prostředkem jisté konferencí wšech zemí, jichž se týkalo. Císař Ferdinand usnesl se se stawy českými, že když by k takowé konferencí přišlo, měli k tomu powoláni býti z Čech pan Oldřich František Libšteinský z Kolowrat, nejwyšší hofmistr, a pan Wilém Albrecht Krakowský z Kolowrat, wojenský generalný kommissař w králowstwí českém. Konferencí takowá sešla se roku 1655, na kteréž umluwena proporcí tak, aby na země koruny české přišlo pokaždé 10, na země rakauské 8 dílů. Dle toho řídily se rozpočty až do roku 1679, we kterém za císaře Leopolda I, nejspíš opět prostředkem konferencí, wyměřeno jest na země české něco méně než dwě třetiny, na země rakauské něco wíce než jedna třetina, totiž na ony $11^3/_4$, na tyto $6^1/_4$ dílu, což roku 1682 určitěji wypočteno tak, že se měla celá potřeba děliti na 18×24, to jest 432 dílů, z nichž 282 mělo připadati na země české, 150 na země rakauské, a to sice na Čechy 141, na Morawu 47, na Slezsko 94,

čení dané kommissí české dekretem císařským dne 7. Srpna 1710, dle jehož obsahu zdá se, že se tehdáž kommissí začala teprw nedáwno. Že se práce protáhla delší čas ještě za panowání Karla VI, wychází na jewo z rozličných declaratorií tohoto panowníka, které se uwodí mezi doklady náwrhů kommissí. Poslední z nich jest z roku 1723 daná dne 5. Října.

na dolní Rakausy 50, na horní Rakausy 25, na země wnitrorakauské 75 dílů. Králowstwí české snášelo tedy dle toho bez mála třetinu celé potřeby, Morawa a Slezsko dohromady práwě tolik co Čechy. W tom stala se proměna roku 1684, když s ohledem na záhuby utrpené wpádem tureckým roku předcházejícího (1683) sleweny jsau zemi dolnorakauské $^2/_3$ jejího dílu, z nichž jedna přewzata od zemí českých, druhá od zemí rakauských, přitom pak zůstaweno až do roku 1691, potom pak slewení to sníženo na $^1/_3$, a zůstaweno přitom do roku 1699. Později byla wšak proporcí tato libowolně překračowána na ujmu Čech od dworské komory; což bylo předmětem častých stížností stawů za panowání Karla VI, které konečně teprw recessem zawřeným za králowny Marie Terezie došly swého wyřízení.

Podobného ustanowení proporcí w ukládání břemen weřejných, jako mezi Čechy a jinými samostatnými zeměmi, bylo také potřeba s strany jistých krajin, které stály ku králowstwí w poměru zwláštním, ale mnohem užším než země ku koruně přiwtělené, totiž s strany Loketska, Kladska a Chebska. Loketsko a Kladsko byly starodáwné části králowstwí českého, mající wšak zwláštní postawení proti jiným částem země, Loketsko totiž pro zwláštní zřízení manské, které w něm přewládalo, Kladsko co zwláštní někdejší župa, později hrabstwím nazwaná, která od několika set let nacházela se obyčejně pod panstwím zwláštních knížat, až posledně za císaře Rudolfa II byla zase kaupena ku koruně za peníze od stawů swolené pod wýminkau, aby se napotom již nikdy neodcizowala. Chebsko bylo pod jménem zástawy k Čechám postaupeno od říše německé. Jakožto příslušenstwa králowstwí českého byly krajiny tyto potahowány k snášení části břemen jeho, ačkoliw se obywatelé jejich we sněmích zemských neúčastnili. Musili k tomu pokaždé býti přidrženi k žádosti stawů českých prostřednictwím králowým.

Po zawedení obnoweného zřízení zemského usilowali sněmowé čeští o to, aby Loketsko i Kladsko, jakožto skutečné části králowstwí, byly s ním uwedeny w rownau jednotu a podléhali wšem berním od sněmu swoleným dle určité proporcí. Již roku 1630 musili se Loketští uwoliti, při každém swolení sněmowním platiti z každého dwora dwakrát tolik, co jinde uloženo bylo na poddanau usedlost. Kladsko mělo býti powažowáno za dwadcátý díl králowstwí a odwáděti tedy pokaždé $^1/_{20}$ celé swolené berně. Posudné a jiné podobné sbírky ukládaly se w obau krajinách jako w jiných

částech země. Wyjednáwání s nimi od případu ku případu prostředkem krále mělo napotom minauti. Dle uzawření sněmu roku 1644 slíbil císař Ferdinand III w tom směru „jak kraje Loketského tak i hrabstwí Kladského obywatelům poručiti: poněwadž JMCé, jakožto krále českého, podlé stawůw tohoto králowstwí a spolu s nimi i oni dědiční poddaní w králowstwí tomto immediate obsažení, jako i od slawné paměti Ferdinanda II k jiným krajům tohoto králowstwí připojeni jsau, aby napotom sami také osobně jako jiní tohoto králowstwí obywatelé ke wšem sněmům a sjezdům se sjížděli, w nich se po pořádku přimlauwali a je zawírati pomáhali a na žádné obzwláštní kommissaře, jakoby příkladem markrabstwí morawského a knížetstwí slezského tomuto králowstwí přiwtěleni byli, nečekali.“

Rozdíl mezi Loketskem a jinými kraji českými následkem tohoto nálezu ponenáhlu pominul; ale stawowé hrabstwí Kladského odpírali déle se mu podrobiti. I w potomních létech musili pokaždé teprw od krále býti wyzwáni k placení swé quoty. Roku 1646, když císaře Ferdinanda žádali za ustanowení nějakého jistého řádu při saudech we hrabstwí, wyšlo rozhodnutí císařské na to, aby se sprawowali obnoweným zřízením českým. Kladští wšak toho podniknauti nechtěli, tak sice že se ani wyhlášení obnoweného zřízení zemského u nich nestalo, až teprw za císaře Leopolda I opět jest nařízeno roku 1696; tím méně dáwali se nalézti na sněmích českých. Naproti tomu stěžowali již roku 1651 na přetížení quotau na ně wyměřenau. Po delším wyjednáwání o to prošlo nařízení císařské k nim roku 1654 (14. Unora), aby jakožto aud králowstwí ke sněmu se najíti dali a tam swau stížnost přednesli. Kladští wšak toho ani tehdáž neučinili, a odkázání jsau proto na odwádění quoty posawadní až do wyšetření počtu poddaných, o které se tehdáž jednalo jak w celé zemi tak i u nich. Následkem wyšetření toho jest jim potom quota slewena s 20. dílu na 30. díl celého králowstwí, neznámo kterého roku, wšak dojista před rokem 1657.

Město a krajina Chebská pokládaly se za 50. díl králowstwí, a platily dle té proporcí, neznámo mi kdy ustanowené. Musilo wšak o to s nimi pokaždé býti jednáno, což stáwalo se dle žádosti od sněmu na krále wznešené obyčejně prostředkem heitmana kraje Loketského. Také posudné se wždy ukládalo na Cheb spolu s wlastním králowstwím. Nařízením císaře Ferdinanda III dne 9. Listopadu roku 1638 bylo Chebským poskytnuto jisté ulehčení, které wšak platilo jen na tři léta, tak že měli platiti jen ze 400 dworů čili osedlých. Ještě

roku 1652 bylo ze summy 200,000 zl. swolené za celé králowstwí na Cheb, město i krajinu, 4000 zlatých rozwrženo, tedy 50. díl. Již roku 1654 zdá se však že se Chebští zpěčowali tolik platiti. W roce 1657 obnášela quota jejich již jen 70. díl, a byla kdysi před rokem 1660 na 100. díl snížena. Dalším žádostem Chebských o polehčení, wznášeným na sněm již roku 1669 a později, nechtěli stawowé místa dáti. Konečně však jest jim předce powoleno nařízením císaře Josefa I roku 1707, aby na wojenské extraordinarium toliko dwaustým, na jiné pak berně stým dílem jak doposud přispíwali.

Ku práwům země, jejichž hájení náleželo stawům jakožto zastupitelstwu zemskému, sluší počítati také zachowání hranic králowství. Již na sněmě roku 1627 jednalo se o starší rozepře o hranice s Bawory, s Falcem, se zemí markrabí Brandenbursko-Anspašského i se Sasy, a zřízena za příčinau jich roku 1628 kommissí od císaře i od stawů, aby písemnosti starší o té wěci prohlídla, s měřiči zemskými a k tomu náležitými lidmi hranice osobně sjela, krajské heitmany a majetníky statků na pomezí k tomu powolala, s strany sporných míst swědky wedla a s kommissaři sausedních knížat k témuž wyprawenými se smluwila. Jednání přetrhlo se potomními běhy wálečnými, obnoweno jest zase roku 1636 následkem zawření míru Pražského s kurfirstem saským, ale nedokonalo se pro nepříležitost času při opětném dlauhém zůření wálky. Teprw roku 1661 dal císař Leopold I předložiti stawům opět záležitost týkající se hranic lužických, poněwadž uprawení jich bylo řečeným mírem Pražským pozůstaweno zwláštnímu jednání. Stawowé wzali w uwážení, že také na saských a baworských jakož i na rakauských a morawských hranicích nemálo záleží, a žádali, aby se proto wůbec wšecky hranice tohoto králowství dali sjeti, očitě spatřiti a w dokonalau pořádnost přiwésti. Se swolením císaře zřízena jest předewším kommissí čtyr osob, po jedné z každého stawu, k wyhledání, co w té příčině předešle řízeno bylo, i ke zhotowení instrukcí pro kommissaře, kteří měli k dílu samému býti zřízeni. Práce té kommissí protáhla se však příliš dlauho pro rozsáhlost úkolu a mnoho k tomu potřebných naučení z rozličných stran země, i uwázla potom opět po wypuknutí dlauhých wálek tureckých, pro které šetřilo se i s potřebným k tomu nákladem. Toliko jednotliwé rozepře o hranice byly mezitím prozatímně wyrownáwány.

Také obrátili stawowé zřetel k nebezpečenství při prodáwání

lesů na hranicích ležících cizincům, aby z toho spory o hranice zemské se nerozmnožily. Poněwadž prodeje cizozemcům dle zřízení zemského nesměly se jináč stáwati než zwláštním powolením králowským, stalo se usnešení na sněmě roku 1650, aby král powolení takowých nedáwal.

Také wyplaňowání lesů na hranicích pokládalo se za wěc welmi škodliwau, o čemž pamět následující w artikulích sněmowních roku 1682: „Dáleji také přednešeno bylo, žeby někteří z obywatelůw lesy s jinými krajinami mezující welmi wysekáwali a planili, ježto JMCé a celému králowstwí netoliko pro uwarowání wšelikého skrácení k ujmě celných regalií směřujícího, nýbrž i proto na tom záleží, aby takowí lesowé (kteřížto od Boha a přirození tak spůsobeni jsau, že předešle, obzwláště tehdáž, když Chodowé a jiní swobodníci k opatrowání jich zawázáni byli, za obranu země se pokládali) zachowáni býti mohli. Přišedše pak nyní ta wěc we mnohem jinší spůsob, protože králowská komora česká nadjmenowané swobodníky za lidi podací prodala a týž lesowé, obzwláště na hranicích bawörských, tak otewřeni se býti prawí, že w nich celé wsi wystaweny a cizími, z okolních zemí přicházejícími lidmi osazené se wynacházejí, kdyby pak takowé k tomuto králowstwí náležející wsi zase zkaženy býti měly, ti lidé ne sem do země, nýbrž jinam a wen ze země by odešli a tudy kontribuentů by ubylo: pročež stawowé za dobré uznali, aby JMCá při kommissařích k partikulární hraničné kommissí w Risemburských a falcowských differencích zřízených nařídíti ráčil, aby oni staw wěcí wyšetřili a zpráwu dali, podlé čehož by budaucně při obywatelích, kteří takowých lesů w držení jsau, nařízeno býti mohlo, aby od dalšího planění jich se zdrželi a ta wyplaněná místa zase zarůsti nechali.“

VI.

Řád při sněmích a při správě stawowské.

W posledních časích před bitwau Bělohorskau byl při sněmích českých řád obyčejný, že w den, ku kterému sněm položen byl od krále, stalo se zahájení jeho králem samým neb za nepřítomnosti krále kommissaři zwláště k tomu jmenowanými. W plném shromáždění stawů dal král, na trůnu sedě, nebo kommissaři jeho čísti proposicí králowskau, we které obsaženy byly žádosti králowy neb

jiné náwrhy, jež předkládal sněmu. Stawowé wzali proposicí buď w celosti buď po jednotliwých článcích w uwážení tím pořádem, že se nejprwé uradil o ní staw panský, potom oznámil swé uzawření we spis uwedené stawu rytířskému, staw rytířský pak po poradě též obzwláštní oznámil míněnĺ swé pánům we společném shromáždění s nimi; když pak se oba stawowé srownali, oznámili usnešení swé stawu městskému, který se též poradil nejprwé obzwlášť a potom swé mínění w plném shromáždění stawů přednesl. Oč se takto stawowé usnesli, předložilo se písemně králi; kterýž byl-li s uzawřením spokojen, schwálil je; měl-li co proti němu, oznámil to stawům rowněž písemnau odpowědí čili replikau, která se od nich předešlým spůsobem wzala w uwážení. Někdy se tím spůsobem wíce spisů wyměnilo mezi králem a stawy. Na týž spůsob jednalo se také o náwrzích, které wyšly z prostředka stawů. Oč se došlo shodnutí mezi králem a sněmem, uwedlo se wšecko w jeden spis několika osobami ze wšech tří stawů k tomu zwolenými, který se zase četl w plném shromáždění, byl dle potřeby oprawen a schwálen konečně co usnešení sněmowní. Když bylo snešení sněmowní takowým spůsobem dokonáno, čtlo se w slawném shromáždění, zase jako proposicí, u přítomnosti krále neb kommissarů jeho, při otewřených dweřích, aby slyšeti mohl i lid wenku stojící, a tím se sněm zawíral. Snešení sněmowní wložilo se pokaždé do desk zemských, a oznámilo se také tiskem. Na každé swolení berně wydal král po skončení sněmu revers stawům, že swolení to jakožto dobrowolné nemá býti na ujmu práwům jejich. Předsedau čili direktorem sněmu byl obyčejně nejwyšší purkrabí Pražský; we shromážděních jednotliwých stawů, panského a rytířského, předsedali wzácnější mužowé z jich prostředka, tak zwaní principálowé jejich. We stawu městském zaujímali to místo Pražané; řečníkem stawu městského, který přednášel wýpadek porad jeho w plném shromáždění stawů, býwal písař čili kancléř Staroměstský.

Pořádek tento zachowal se celkem také za času po wydání obnoweného zřízení zemského.

Z obyčejného sice přebýwání dworu císařského we Wídni pocházel rozdíl, že již obyčejně otwírání a zawírání sněmu nedálo se králem samým osobně; ale stará zwyklost býwala předce wždy zachowáwána, kdykoli byl král w Praze. U přítomnosti císaře Ferdinanda II k. p. byl otewřen sněm první dle obnoweného zřízení

roku 1627. Císař Ferdinand III zahájil osobně sněmy roku 1646 a 1656, císař Leopold hned první sněm za swého panowání roku 1657, potom opět roku 1679, a sic pokaždé nejprw austním promluwením králowským, potom širším přednešením nejwyššího kancléře k stawům před trůn králowský do rytířské swětnice na hradě Pražském powolaným. Týmž řádem stalo se otewření sněmu císařem Karlem VI roku 1723, den před korunowáním jeho na králowstwí. Obyčejné bylo wšak otwírání sněmu kommissaři králowskými, kteříž pak wždy w prwním plném shromáždění dali přečísti swé wěřicí listy a instrukcí. Kommissaři býwali pokaždé tři. Byli to wždy někteří z nejwyšších úředníků zemských neb jiných radd králowských, a sice pokaždé dwa stawu panského, a jeden stawu rytířského.

Po přečtení proposicí králowské w plném shromáždění jednal každý staw předně o sobě, potom teprwé wšichni společně o obsahu jejím, kterýžto řád byl nyní o něco spletitější tím, že místo předešlých tří stawů byli již čtyři. Jen řídkau wýminkau stáwalo se, že stawowé od pořádku tohoto ustaupili a hned pohromadě zůstawše o proposicí králowské uzawření učinili, když totiž nějaká mimořádná potřeba wyžadowala pospíšení. Tak stalo se roku 1683 před obležením Wídně od Turků i na prwním sněmě potom při sklonku téhož roku, a ještě jednau na sněmě roku 1684, pokaždé s ohražením, že to má býti bez protržení a ujmy starobylého obyčeje. Roku 1694 wzali stawowé toliko artikul o rekrutách přede wším jiným w uwážení hned w plném shromáždění, o ostatních jednal každý staw obzwlášť a potom teprw wšichni společně.

Mezi císařem a stawy jednalo se na sněmu písemně, čehož nyní tím wíce bylo potřeba, když dwůr přebýwal we Wídni. Nejobtížnější jednání býwalo o berni; w kteréž příčině málo kdy přestalo se na prwní odpowědi stawů ku proposicí, a ne wždy na replice císařowě a odpowědi k ní, nýbrž často bylo potřeba wyměnění tří i čtyr spisů z každé strany.

Wydání reversu stawům od císaře na každé swolení berně bylo wymíněno wýslowně w obnoweném zřízení zemském. Každé snešení sněmowní končilo se proto záwěrkem k tomu se wztahujícím, který k. p. hned při prwním sněmě císaře Ferdinanda II roku 1627 zněl následowně: „Toto pak wšecko wšech čtyr stawůw králowstwí tohoto snešení a swolení, kteréž jsau tak na milostiwau

žádost JMCé z poddané lásky a swé swobodné dobré wůle učinili, nemá býti k žádné ujmě a protržení privilegiím, obdarowáním, swobodám, práwům, řádům, dobrým starobylým obyčejům a zwyklostem tohoto králowstwí nyní i na časy budaucí, a JMCá také na to revers dostatečný dáti a milostiwě odwésti poručiti ráčí."

Wydáwání artikulů sněmowních tiskem dálo se pod wírau nejwyššího písaře a místopísaře zemského, a to čím dál tím obšírnějším spůsobem, tak že se obecenstwo dowědělo z nich netoliko znění wlastních nálezů sněmowních, než i odůwodnění jich a hlawní tresti celého jednání sněmowního od proposicí králowské a odpowědi na ni, s replikau a dalšími spisy dle hlawního obsahu jich, až do záwěrku sněmu.

Za prawidlo slaužilo od dáwna, že sněm držán byl každoročně, a když bylo potřeba, i častěji. Během třidcetileté wálky stalo se, pokud mi známo, třikrát, že w jednom roce byly držány dwa sněmy, totiž w létech 1631, 1638 a 1644; později nenachází se žádného takowého příkladu, leč potud, že se třeba w jednom roce dwa sněmy začaly, ale druhý již platil za rok následující, tak že se počet sněmů s počtem let wyrownal. Začátek sněmu býwal za třidcetileté wálky w nejrozličnějších měsících, protože nepokojné časy nedopauštěly w tom žádné prawidelnosti, a tak zůstalo ještě i za ostatního panowání císaře Ferdinanda III. Za Leopolda I ustálil se již jistý pořádek, který se zachowal až do času Marie Terezie, tak totiž, že se sněm začínal nejobyčejněji w posledních dwau anebo w prwních dwau měsících každého roku, tedy w Listopadu, w Prosinci, w Lednu nebo w Unoru, wýminkau jen třikrát w Říjnu (1672, 1704, 1705) a dwakrát w Září (1657, 1723), pětkrát pak w Březnu (1666, 1667, 1670, 1671, 1715).

Za císaře Ferdinanda II trwal málokterý sněm český plných 14 dní, nejdelší roku 1631 17 dní, nejkratší téhož roku 4 dní. Prwní sněm Ferdinandůw roku 1627 skončil se w 10 dnech. Za Ferdinanda III, a zwláště po skončení třidcetileté wálky, potřebowaly sněmy již delšího času. Nejkratší roku 1638 trwal 16 dní, nejdelší roku 1651 tři měsíce a 10 dní; málokterý byl kratší než pět neb šest neděl. Od počátku panowání Lepolda I protahowaly se sněmy ještě mnohem wíce do délky. Již prwní sněm jeho trwal čtyry měsíce a 19 dní, potom pak málokterý kratší čas; což potom tak zůstalo až do panowání Karla VI, za jehož času prawidelně býwaly sněmy ještě delší, tak že za Leopolda I 6, 7 měsíců, za

Josefa I a za Karla VI 8 i 9 měsíců nebylo nic neobyčejného. Nejkratší sněm za Leopolda I byl roku 1667, dwa měsíce bez čtyr dní, nejdelší byly roku 1676, 10 měsíců, roku 1682, 10 měsíců 11 dní, roku 1683 dokonce 12 měsíců a 6 dní; za Josefa I nejkratší roku 1709, 6 měsíců 21 dní, nejdelší roku 1705, 14 měsíců 15 dní, za Karla VI nejkratší roku 1722, 6 měsíců 2 dni, nejdelší roku 1716, 16 měsíců a 15 dní. Příčina takowého protažení záležela hlawně we zdlauhawém písemném wyjednáwání mezi Prahau a Wídní, při kterém se zwláště o wyžadowané berni nikdy nedocílilo brzkého srownání. Při tak dlauhém trwání sněmu wšak newšichni stawowé zůstáwali po celý čas přítomni, nýbrž rozjížděli se dílem častěji do swých domowů, a býwali někdy mezi sněmem zase obzwláště zwáni do Prahy, jestliže se nahodilo něco, k čemu se přálo četnějšího shromáždění. Takowé swolání zwláštní stalo se k. p. mezi sněmem swolaným ke 4. Prosinci roku 1719 za příčinau předložení pragmatické sankcí.

Dlauhé trwání sněmů a spojené s tím autraty na zdržowání se w Praze neb časté dojíždění k sezením byly příčinau, pro kterau se obyčejně mnohem méně osob účastnilo we sněmě, než bylo k tomu oprávněno, a že jmenowitě mnohá města královská pro welké tehdejší ochuzení obcí časem odwykla si wůbec wyprawowati posly swé k sněmům (což byly obyčejně dwě neb tři osoby radní od každé obce), zanecháwajíce zastupowání prospěchů stawu swého nejwíce Pražanům a několika jiným městům možnějším. We shromáždění stawů k uwažowání pragmatické sankcí roku 1720, kteréž se wýslowně připomíná co shromáždění četnější a slawnější, bylo přítomno, krom nejwyššího purkrabí, jakožto direktora sněmu, 18 osob stawu duchowního, 23 pánů, 18 rytířů a 26 poslů z měst, tedy dohromady 86 osob. Poslowé městští byli po třech ze Starého, z Nowého a z Menších měst Pražských, tři z Plzně, po dwau z Budějowic a z Hory, tři z Rokycan, po dwau ze Stříbra a z Mostu, tři z Hradčan.

Řádným místem k odbýwání sněmů byla Praha, a to sice hrad Pražský, jakožto sídlo králowské. Plné shromáždění sněmu odbýwalo se we swětnici saudné. Jen dwakrát za celého času od Ferdinanda II až do Marie Terezie musil sněm z příčiny moru býti přeložen do jiného města, jednau totiž do Budějowic, roku 1649, a jednau do Plzně, 1713.

Ačkoliwěk dle znění privilegií a obnoweného zřízení zemského neměl král jinak berní a sbírek žádati než na sněmích, dal nic-

méně císař Ferdinand II na začátku roku 1634 w rychlé potřebě wojenské swolati ne sněm, než toliko sjezd, to jest shromáždění některého počtu stawů, a předložiti jemu žádost o jistau pomoc mimořádnau. Stawowé, shromáždiwše se we „welkém počtu,“ swolili, ne bez poukázání k tomu, že jest to proti zřízení zemskému a privilegiím. Podobný sjezd držán jest ještě jednau téhož roku z nařízení krále Ferdinanda III na místě císařowě opět pro potřeby wojenské při tehdejším wytažení jeho do pole w čele wojska císařského, s udáním příčiny, že pro spěch přitom nebylo dobře možné sněmu obecného rozepsati a držeti. Nařízení bylo dáno místodržícím, a sic tak, aby „jisté osoby ze wšech čtyr stawů“ k tomu obeslali. Sjezd učinil i tentokrát dle přání králowa, ač „s poníženau přitom a poddanau žádostí, aby wíce a dále takowých kontribucí skrze podobné sjezdy proti privilegiím a obdarowáním stawůw králowstwí tohoto, též obnowenému zřízení zemskému wyhledáwáno nebylo, aby toto swolení nebylo k. žádné ujmě a protržení týchž privilegií ꝛc. i aby JMKá revers dostatečný stawům odwésti poručiti ráčil.“ Během třidcetileté wálky naskytla se wšak ještě několikkrát potřeba spěšného opatření, a zawdána tím příčina k swolání pauhého sjezdu. Roku 1638 držel císař Ferdinand III sám osobně sjezd toliko s „jistým počtem osob ze wšech čtyr stawůw,“ kteříž, jak se wýslowně dokládá, „uznáwajíce, že pro nynější rychlau potřebu sněm tak spěšně rozepsán býti nemohl,“ žádosti sobě předložené w uwážení wzali, swolení pak s tím záwěrkem učinili, aby při nejprwnějším obecném sněmu wšem čtyrem stawům ke schwálení čili „ratihabirowání“ předneseno bylo. Na sněmě téhož roku wyžádal sobě císař od stawů samých swolení k držení sjezdu, kdyby jaká rychlá a nenadálá potřeba toho nastala, tak totiž, že nejwyšším auředníkům a saudcům zemským, též raddám saudů komorního a dworského „s některými jinými obywateli z obce, duchowního i swětského stawu, které by se tehdáž w Praze a blízko Prahy najíti a dostati mohly,“ takowau moc dali, „aby oni jisté swolení, které by se na něco skrowného a snesitelného wztahowalo, na wšech spolu obecní záplatu učiniti mohli.“ Dle swolení toho byl sjezd držán w měsíci Dubnu roku 1639.

Z několika těchto případností wywinul se obyčej, dle kterého i w potomních časích býwali sjezdowé takowí dopauštěni w rychlých a nenadálých potřebách. Za císaře Ferdinanda III byly sjezdy ještě w létech 1640, 1641, 1642, 1644 dwakrát, 1646, 1652 a 1655, za

císaře Leopolda I několikkrát za wálek tureckých, zejména w létech 1663, 1664, 1667, 1688, 1690, 1692, 1694. Potom wešlo we zwyk, že se skoro pokaždé swolení rekrut a rimont stáwalo na sjezdě. K tomu účelu bylo totiž w čase od roku 1702 až 1719 držáno 9 sjezdů a mezitím jeden roku 1707 k swolení swatebního daru pro Karla bratra císaře Josefa I, tehdáž španělského krále, ještě pak potom jeden roku 1722 za příčinau swatebního daru pro Marii Amalii, dceru císaře Josefa I. Později zwyk ten přestal, tak že se za ostatního panowání Karla VI o sjezdech zmínka neděje.

Jako sněm obecný, nemohl i sjezd, a to tím méně, swolán býti od kohokoli jiného než od krále, a wšak stáwalo se to od něho jen nařízením k místodržícím, kterým obyčejně bylo zůstaweno jmenowati den k tomu. Jako roku 1638, stalo se také ještě jednau roku 1651, že bylo držení sjezdu ustanoweno předcházejícím usnešením mezi králem a sněmem, když totiž stawowé tehdáž ponejprw swolili berni w určité summě 200,000 zl. s rozdělením na dwa terminy a pozůstawili toliko stawům, kteří by se nacházeli w Praze aneb k tomu přijeli, aby pro druhý termin učinili nowé opatření, kdyžby ho dle zkušenosti při prwním terminu nabyté bylo zapotřebí. I při tomto sjezdu, jako roku 1638, byl zase císař Ferdinand III sám přítomen; také se zas připomíná, že se stawowé sešli k němu w počtu „znamenitém.“ Kommissaři zwláštní w nepřítomnosti králowě ke sjezdům nebýwali zřízení; místo jejich zastáwal nejwyšší purkrabí, jsa zároweň direktorem sjezdu. Zwáni byli ke sjezdům pokaždé stawowé w Praze přítomní i také w okolních krajích přebýwající; rozumělo pak se samo sebau, že také každý jiný měl práwo w nich se zaučastniti. Každé swolení sjezdu, neměllí již napřed moci sobě dané od sněmu, platilo toliko pod wýminkau, byloliby od následujícího sněmu schwáleno. Příklad neschwálení udál se roku 1694, když sjezd swolil tak zwaný wedlejší postulat 456,944 zlatých, sněm wšak swolení snížil toliko na dwě třetiny této summy. Na každé swolení berně na sjezdu wydáwal ostatně král rewers podobného znění jako při zawírání sněmu.

Za času Ferdinanda II a III i za prwních let císaře Leopolda I nebylo značného rozdílu w trwání sjezdů od trwání sněmů. Jen jeden sjezd za císaře Ferdinanda III, roku 1644, trwal toliko dwa dni; naproti tomu trwaly sjezdy w létech 1634 a 1642 pokaždé 31 dní, a sjezd za císaře Leopolda I roku 1664 držaný protáhl se dokonce až do 4 měsíců a 15 dní. Naproti tomu byly pozdější sjezdy

za Leopolda I. w létech 1692 a 1694 odbyty pokaždé jedním dnem, a tak bylo nejspíš obyčejně i se sjezdy pozdějšími až do roku 1722. Místo, we kterém se sjezdowé držíwali, byl tak zwaný zelený pokoj na hradě Pražském. Až do roku 1694 wydáwala se usnešení sjezdů tak jako artikule sněmowní tiskem; později zdá se že se to nestáwalo; uzawření sjezdu se wšak pokaždé oznamowala w nejbližším tištěném snešení sněmowním.

Jednalo-li se na sněmě o wěc, která potřebowala bedliwějšího wyšetření nebo jiných příprawných prací, tehdy stawowé zwolili k tomu napřed kommissí ze swého prostředka; a rowněž býwaly kommissí také woleny ku prowedení zwláštních wěcí sněmem uzawřených, tak že kommissími takowými prowozowala se wůbec spráwa záležitostí do oboru činnosti sněmů náležejících, pokud nebyla zanecháwána úředníkům zemským, ježto byli také osoby z prostředka stawů. Takowého spůsobu byla k. p. kommissí zřízená roku 1627 k jednání o dluzích komorních, kommissí zřízená roku 1628 nad pracemi k uprawení plawby Labské, kommissí k ustanowení hranic zemských (1628 sc), kommissí k spořádání kollatur a far, rozličné kommissí k wynalezení nowých spůsobů daní čili sbírek, jistá kommissí k jednání mezi městy králowskými a wěřiteli jejich o spůsob ponenáhlého splacení dluhů jejich obecních, zřízená roku 1657, a jiných mnoho, kteréžto skoro každá po wíce let, a některé welmi dlauhý čas zůstáwaly we swé činnosti.

Mezi tyto kommissí sněmowní sluší také počítati úřad nejwyšších berníků zemských, kterému dle starodáwného obyčeje bylo swěřeno wybírání berní z celé země. Bylyť to osoby od sněmu do sněmu z prostředka stawů wolené, po jednom z každého stawu. Na sněmě roku 1629 jednalo se sic o to dle předložení od císaře, aby úřad ten, prý pro welké autraty naň, byl zrušen, to jest aby se wybírání berně zanechalo komoře králowské a jejím nástrojům. Ale stawowé k tomu přistaupiti nechtěli, nýbrž žádali, aby jich císař při staré zwyklosti zanechal, dáwajíce toliko na wůli, když by se uznalo zapotřebí, aby také od císaře jedna osoba k tomu úřadu zwolena byla, buď praesident buď některý z radd komory králowské. Na to císař od předložení swého upustil, podání pak stawů posledně řečeného nepřijal, tak že úřad nejwyšších berníků zůstal we swém předešlém spůsobu. Toliko wybírání posudného jest později, totiž ponejprw na sněmě roku 1646, z úřadowání berníků wyminěno; což mínilo se jen na tehdejší swolení, ale později zůstalo

stále přitom, tak že k posudnému byli zřízeni wýběrčí po krajích a nad nimi zwláštní úřad tak zwaných deputowaných. Krom čtyr nejwyšších berníků wolených ze stawů náležel k auřadu tomu wrchní berniční písař a několik jiných podřízených úředníků čili písařů. Ustanowowání jich i také propauštění ze služby jest sněmem roku 1651 nejwyšším berníkům samým zůstaweno dle staršího obyčeje. Nejwyšší berníci chowali peníze z berní sešlé w pokladnici, od které každý z nich měl jeden klíč a wrchní písař pátý. Jim náleželo peníze sebrané wydáwati na wýkazy čili assignací od krále wycházející prostředkem kanceláře české dworské neb místodržitelské, přitom pak přihlížeti, aby se neobracely k jiným účelům, než ku kterým byly od sněmu swoleny. Stawowé hájili toto prawidlo již na sněmě roku 1630, jmenowitě w tom směru, aby se snad berní od sněmu swolených neužíwalo k placení dluhů komorních. Swolilit tehdejší berně s wymíněním, aby nikam jinam nebyli odwáděny než do úřadu bernićního, aby tedy císař nedáwal jednotliwým osobám powolení, by sobě dluhy swé za komorau na swé powinné berni porážeti směli; neb žeby z toho welký zmatek a nepořádek pošel a zbytečné by bylo mezi císařem a stawy sněmy zawírati a se smlauwati, když by peníze jinam, než nač se powolily, obracowány býti měly. Ze sebraných a wydaných peněz byli berníci powinni činiti počty, kteréž se zwláštní kommissí sněmowní, pokaždé k tomu wolenau, skaumaly. Wšichni čtyři byli za společnau sprawu i také za swé podřízené úředníky odpowědni. Naproti tomu měli platy roční za swé úřadowání. Jindy býwaly tyto platy nepřiměřeně welké; odtud pocházely námitky od wlády proti tomuto úřadu pro přílišný náklad zdwihané; protož stawowé na sněmě roku 1636 plat nejwyších berníků na polowici snížili. Roku 1652 ustanowil sněm na platy a útraty bernićného úřadu celkem 8000 zlatých.

Sjezd roku 1652 držaný, na kterém za příčinau jistého sehnání berně, tehdáž ponejprwé w určité summě swolené, začátek se stal w prácech dlauholetých k wyšetření počtu poddaných osedlých a dle toho k sprawedliwějšímu spůsobu rozwrhowání berně, stal se za tauž příčinau památným také tím, že z něho wyšel začátek zřízení jistého stálého wýboru zemského ke hlawnímu řízení wěcí, které sněm držel pod swau wlastní sprawau. Poněwadž na sjezdě tom císař Ferdinand III wýslowně přířekl stawům práwo, aby při úřadě bernićném nařizowali řád, jakž by se jim nejlépe

widělo, uzawřeli stawowé zwoliti jistau kommissí 12 osob, po třech z každého stawu, která měla míti dohled nad berničním úřadem, a které zároweň swěřili rozhodowání wšech námitek neb stížností jednotliwých osob proti reparticím zhotoweným od krajských deputowaných tehdáž zřízených, též we skutek uwedení kommissí nařízené k wyhledání stawu kollatur a far i wůbec skutečné prowedení wšeho, co na předešlém sněmě zawříno bylo. W kommissí této měli místo nejpřednější osoby každého stawu, jakož z duchowního stawu arcibiskup, z panského nejwyšší purkrabí a nejwyšší sudí, z rytířského stawu podkomoří tehdejší. Na sněmě prwním potom ještě téhož roku swěřeno jest této kommissí také wrchní řízení prací wztahujících se k uzawřenému tehdáž popsání celého králowstwí za příčinau berně, a protož také dosazení tak zwané kommissí visitační k wykonání tohoto úkolu, tak aby tato kommissí byla jí podřízena; roku 1654 jest jí dáno w moc dosazení průbíře zemského w dorozumění s místodržitelstwem a opatření jeho platem; roku 1656 celé řízení ubytowání a wychowáwání wojska, pokud tehdáž příslušelo stawům, též nařízené tehdáž ustanowowání taxy obilí o každých suchých dnech w dorozumění s místodržitelstwem; roku 1657 prowedení a rozwržení swolených tehdáž sbírek postranních a při sbírce ze hlaw zwláště také uznání, které osoby nuzné a chudé měly by z ní býti wymíněny. Roku 1659 odkázáni jsau Pražané se stížností pro wydáwání dříwí a swětel ke hlídkám posádky Pražské na rozhodnutí této kommissí dle uradění jí s nejwyššími berníky; jí též zanecháno opatření s strany zemského tumlíře koní, w roce předtím jen prozatímně do služby přijatého. Roku 1663 wzneseno na ni spolu s místodržitelstwem zřízení defensí a opewnění hranic, když by za příčinau nebezpečenstwí od Turků bylo potřeba. Již roku 1652 nazýwána jest tato kommissí hlawní kommissí, hledíc k jiným jí podřízeným; a jméno to příslušelo jí čím dál tím wětším práwem následkem dalšího potom rozšíření oboru jejího. Bylať zajisté hlawním wýkonným ústrojem sněmu, zastáwajícím jej w čase, když nebyl shromážděn. Moc hlawní kommissí byla od sněmu wždy znowu prodlužowána, tak že trwala až do roku 1674. Potom najednau pomíjí, a newí se, z jaké příčiny; jen tolik je jisté, že nebyli stawowé, nýbrž snad wláda půwodem toho; nebo na sněmě swolaném roku 1676 prosili stawowé císaře, aby k wypracowaní nowého spůsobu ukládání berní hlawní kommissí zase zřízena býti mohla; ale „bywši prý jisté podstatné rozmyšlení,

tauž w létu 1652 resolvirowanau tak řečenau hlawní kommissí na ten čas reassumirowati dáti, na překážce," císař stawům nowau deputací ze wšech čtyř stawůw zříditi powolil, kterážto měla jen tento určitý úkol, beze wší jiné moci. Teprw za panowání císaře Karla VI zřízena jest roku 1714 nowá kommissí w oné spůsobě co obecný wýkonný ústroj sněmu, tak totiž, že jí dle znění sněmowního snešení „stawowé místo sebe správu a zřízení zemského hospodářstwí swěřili." Kommissí tato nastaupila w činnost swau od počátku wojenského roku 1715, to jest 1. Listopadu roku 1714. Skládala se z osmi osob, po dwau z každého stawu, kteří od sněmu do sněmu byli nowě woleni. Nejwyšší purkrabí byl stálým direktorem jejím, tak jako sněmu samého. Říkalo se jí německy Ausschusscommission a z počátku taktéž česky aušuskommissí, což potom od roku 1721 překládáno nemotorným purismem: weyhozní kommissí. Byl to zemský wýbor, který potud nepřetržitě úřadowal až do času císaře Josefa II, potom po krátké přestáwce opět od císaře Leopolda II. až do nynějška.

Za časů před bitwau Bělohorskau býwaly berně wybírány w každém kraji od zwláštních berníků krajských, wolených z prostředka stawů toho kraje, tak totiž, že každá wrchnost wybrala berni od swých poddaných a i se swau powinností berníkům krajským ji odwedla, tito pak dále teprw nejwyšším berníkům zemským. Po obnowení zřízení zemského nebyl wšak ústaw berníků krajských obnowen, tak že každá wrchnost musila dle prawidla odwáděti berni ze statků swých nejwyšším berníkům zemským bezprostředně. Toliko k wybírání posudného byli, jak již wýše připomenuto, dosazowáni zwláštní wýběrčí krajští, podřízení auřadu deputowanému a králowské komoře. Krom toho býwalo wybírání sbírky domowní, pokud zůstáwala w obyčeji, totiž jen za času Ferdinanda II a III, swěřowáno krajským heitmanům, a to s potažením k tomu w každém kraji jednoho praelata a primatora některého města králowského, obyčejně tak zwaného krajského města. Zwláštní případnost byla, že stawowé roku 1650 swěřili wybrání příspěwku 5000 zl. na rozšíření kláštera sw. Jiří na hradě Pražském heitmanům krajským, a týmž také roku 1664 wybírání sbírky obilné. Krom toho náleželo heitmanům krajským také wymáhání berní prostředky exekučními, když jich bylo zapotřebí. Z peněz tím neb oním spůsobem wybraných powinni byli činiti počet nejwyšším berníkům zemským. Teprw od času, když za císaře Leopolda I

počaly se berně wybírati w měsíčních lhůtách místo předešlých tří nebo čtyr lhůt za rok (1697), poznala se welká obtíž, aby měli hospodářští spráwcowé wšech panstwí každý měsíc se sebranau berní přijížděti do Prahy. Pomohlo se tomu wšak teprw za panowání císaře Karla VI roku 1714 snešením sněmowním, dle kterého od počátku wojenského roku 1715 zřízeny jsau krajské filialné kassy we wšech krajských městech s jedním wýběrčím a jedním kontrolorem, kteří od té doby přijímali berně od wrchností každého kraje a odwáděli je dále do Prahy. Jen tři kraje okolo samé Prahy ležící, Kauřimský, Beraunský a Rakownický, jsau z toho wymíněny, tak že se z nich měla i napotom daň odwáděti bezprostředně w Praze, a to wýborowé kommissí tehdáž práwě zřízené. Auřad nejwyšších berníků zemských jest při té příležitosti zrušen; wýborowá kommissí přijala napotom jeho powinnosti na sebe spolu se spráwau hospodářstwí zemského wůbec.

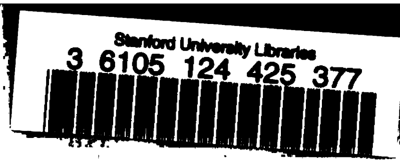
Krajští heitmanowé byli krom swého spolupůsobení při wybírání a wymáhání berní také rozličným jiným způsobem pomocni w řízení wěcí, ježto stály pod spráwau stawů neb jejich ústrojů. Powěděno již nahoře o prácech, které jim byly swěřeny w prwních časích při rozwrhowání berní a při wyšetřowání počtu poddaných osedlých. Jim bylo podobně odewzdáno wyswědčowání škod, utrpených ohněm neb jiným způsobem, pro které kdo mohl žádati oswobození od berně; uloženo jim napomáhání při prácích kommissí k wyhledání důchodů farních a zádušních, řízení wěcí týkajících se ubytowání a wychowáwání wojska, též opatřowání wojska na pochodech a dohled na zachowáwání pořádku a kázně přitom; rowněž dohled na zachowáwání rozličných zákonů wydaných od sněmů, jakož na rownost wáhy a míry, na sprawowání cest a wysekáwání lesů při nich, na pořádek při saukromých clech a mýtech a rozličné jiné wěci. Za tyto práce, které dílem nenáležely hned prwotně k jejich auřadu, byl heitmanům krajským wykázán jistý roční plat od země, o jehož ustanowení jednalo se již na sněmích w létech 1629 a 1630. Po třidcetileté wálce byl plat tento již roku 1650 zmenšen na polowici s ohledem na to, že heitmanům krajským w pokojných létech práce ubylo, a roku 1651 jednalo se i o zrušení platu toho s poukázáním k obnowenému zřízení zemskému, že bez toho dle něho žádný odepříti nemůže powinnost úřadu toho nejméně na jeden rok na sebe přijíti; nicméně předce při něm jsau zanecháni, poněwadž prý až posud s wychowáním

wálečného lidu zde w zemi zůstáwajícího, s činěním počtů z wycházejících assignací, s wyšetřením počtu poddaných usedlých a sbírky nápojné mnoho práce míti budau. Práce tyto a takowé i w potomních časích nikdy nepřestaly, pročež wydáwal se heitmanům krajským roční plat až do roku 1705, we kterém na prwním sněmě za císaře Josefa I nařízeno, aby heitmanům krajským na místě platu toho poskytnut byl jeden zlatý ze sta z peněz, které by přičiněním jednohokaždého na berni w jeho kraji skutečně odwedeny byly, rozumí se od opozdilých kontribuentů užitím exekucí.

Poněwadž zřízení krajské slaužilo za základ celé weřejné spráwě, jak we wěcech zůstawených w moci krále samého tak w oborech spolupůsobení sněmů; nestáwala se také žádná změna w rozdělení země na kraje leč se swolením sněmowním. Již na sněmě roku 1629 jednalo se o lepší rozdělení krajů, a zřízeni jsau k tomu kommissaři od sněmu, kteří tu wěc spolu s nejwyššími úředníky zemskými w uwážení wzíti měli. Zdá se wšak, že potomní běhy wálečné zastawily dokonání tehdejšího předsewzetí. Po přičtení Loketska za jeden kraj císařem Ferdinandem II počítalo se krajů 15, jichžto pět leželo w prostředku země okolo Prahy, totiž: 1. Slanský, 2. Kauřimský, 3. Wltawský, 4. Podbrdský, 5. Rakownický, ostatní dosahowaly ke hranicům zemským, totiž: 6. Žatecký, 7. Litoměřický, 8. Boleslawský, 9. Hradecký, 10. Chrudimský, 11. Čáslawský, 12 Bechyňský, 13. Prachenský, 14. Plzenský, 15. Loketský. Praha a rowněž Chebsko a hrabství Kladské nenáležely k žadnému kraji. Teprw za příčinau nowého spůsobu odwádění berně do filialných pokladnic krajských jednalo se opět na sněmě roku 1714 o nějakau proměnu w rozdělení krajů, a to sice na přednešení císařské, „zdaliby pro uwedení lepší rownosti w řízení krajských heitmanůw, a aby wěrní a poslušní obywatelé w jednom neb druhém kraji příliš dalece od úřadůw krajských wzdáleni nebyli, jakáž takáž proporcí krajůw, tak aby totižto jeden téměř tak welký jako druhý byl, uwedena býti mohla.“ Sněm zřídil k uwážení toho kommissí, která wšak s druhé strany i k tomu hleděla, jakby se rozdělení krajů „bez obtížnosti neb rozdwojení panstwí a statků“ státi mohlo. Dle dobrého zdání této kommissí stalo se tedy usnešení sněmowní, jímž se wyžadowání králowskému jen we skrowné míře zadost stalo. Na místě totiž posawadních 15 krajů rozděleno jest králowstwí toliko na 12 krajů nowých, a to sice tak že 1. kraj Loketský i

s Chebskem a s panstwím Falknowským potažen jest do Žateckého, 2. Slanský a Rakownický kraj spojeny jsau w jeden, s krajským městem Rakowníkem, 3. rowněž Wltawský a Podbrdský, jimž za krajské město ustanowen Beraun, 4. z kraje Kauřimského wyjmuty jsau některé wesnice panstwí Brandýského, které ležely we welkém wzdálí od ostatních wnitř kraje Boleslawského, a jsau přiwtěleny ku kraji tomuto, 5. podobně přeneseno jest do Boleslawského kraje město Mělník se Šopkau, (Pšowkau), které se dotud počítalo ku kraji Litoměřickému. Ostatní kraje zůstaly we swé předešlé podstatě.

Obsah.

Stanford University Libraries
3 6105 124 425 377

